

VERKKOKESKUSTELJOIDEN KÄSITYKSIÄ LAPSEN KIELENKEHITYKSESTÄ

Itä-Suomen yliopisto

Suomen kieli

Pro gradu -tutkielma

Maria Jääskeläinen

Elokuu 2012

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. VERKKOKESKUSTELUT TUTKIMUSAINEISTONA	4
2.1. Verkkokeskustelujen erityispiirteitä	4
2.2. Pro gradu -tutkielman aineisto.....	7
3. TUTKIMUKSEN TEOREETTISET VIITEKEHYKSET	13
3.1. Näkökulmia asenteiden tutkimiseen.....	13
3.2. Kansanlingvistiikka teoriataustana	14
3.3. Suomalainen lapsenkielen tutkimus	19
3.4. Kielenomaksumisen edellytykset	20
3.5. Lapsenkielen kehityskaudet.....	21
3.6. Ensimmäiset sanat	25
4. KÄSITYKSIÄ PUHEEN TUOTTAMISEN EDELLYTYKSISTÄ	28
4.1. Yksilöllinen kehitys ja kypsyminen	28
4.2. Luonne ja mielenkiinnon kohteet	32
4.3. Yksi merkittävä taito kerrallaan	36
4.4. Hyvä kuulo ja puheen ymmärtäminen.....	39
5. HAVAINTOJA PUHEENKEHITYKSESTÄ.....	43
5.1. Jäljittelemällä opittua puhetta.....	43
5.2. Kiljumisesta jokelteluun, omaan kieleen ja oikeisiin sanoihin.....	46
5.3. ”Lumivyöryefekti” puheenkehityksessä.....	53
6. VANHEMPIEN TULKITSEMAT ENSISANAT	57
6.1. Ensisanan määrittelykriteerejä.....	57
6.2. Kuultujen ensisanojen aihepiirit	60
6.3. Havaittujen ensisanojen rakenteista.....	64
7. NÄKEMYKSIÄ PUHEENKEHITYKSEN TUKEMISESTA	68
7.1. Puhe kehittyy normaalissa vuorovaikutuksessa	68
7.2. Kielelliset virikkeet ja lapsen kannustaminen	71
7.3. Hoivakieli vastaan korrekki kieli.....	74
8. KIELENKEHITYKSEN KUVAILUT.....	80
9. TULOSTEN KOKOAMINEN JA JATKOTUTKIMUSAIHEITA	84
LÄHTEET	90

1. JOHDANTO

Kielenomaksuminen on monella tavalla merkittävä tapahtuma. Lyhyessä ajassa lapsi oppii äidinkiелensä äänteet, sanaston ja säännöt, joiden mukaan sanoja taivutetaan ja yhdistetään lauseiksi. Kielen avulla lapsi tutustuu ympäristöönsä, jäsentää havaintojaan ja oppii uusia asioita. Puheesta tulee samalla sosiaalisen vuorovaikutuksen sekä ajatusten ja tunteiden viestintäväline. (Lyytinen 2004: 48.) Kieli ei kuitenkaan ole pelkkä väylä kuvata ja jakaa sisäistä tai ulkoista todellisuutta. Kielen myötä syvenee myös ymmärrys ympäröivän maailman ilmiöistä sekä omista sisäisistä tiloista, tunteista ja tarpeista (Laakso 2004: 23). Lapsen kielenkehitys kiinnostaa tutkijoita, mutta se kiehtoo ja mietityttää varmasti myös lasten vanhempia.

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani Internetin keskustelupalstoille kirjoittavien vanhempien käsityksiä lapsen puheenkehityksestä. Tavoitteenani on selvittää, kuinka verkkokeskustelijat, jotka eivät oletettavasti ole suorittaneet kielitieteellisiä opintoja, mieltävät lapsen kielenomaksumisen. Pyrin saamaan vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitkä tekijät vaikuttavat verkkokeskustelijoiden mukaan lapsen kielenkehitykseen? Mitä edellytyksiä puheen tuottamiseen liitetään?
2. Miten lapsi omaksuu keskustelijoiden mielestä oman äidinkiелensä? Millaisia vaiheita lapsen kielenkehitykseen kuuluu keskustelijoiden havaintojen perusteella?
3. Millaisia havaintoja vanhemmat ovat tehneet lasten ensisanoista ja varhaisimmasta puheesta?
4. Kuinka lapsen kielenkehitystä voi verkkokeskustelijoiden mukaan tukea?
5. Kuinka paikkansapitäviä verkkokeskustelijoiden havainnot ovat verrattuna lapsenkiel-tä koskeviin tutkimuksiin?

Pro gradu -tutkielmani taustalla vaikuttaa kansanlingvistiikka¹ (*folk linguistics*), joka tutkii tavallisten kielenkäyttäjien käsityksiä ja asenteita kielestä. Verkkokeskustelijoiden havaintoja tarkastelemalla pyrin luomaan kuvan siitä, millaisia käsityksiä heillä on lapsen puheenkehityksestä. Toisin sanoen keskityn selvittämään keskustelijoiden mielteitä lapsen kielellisestä kehityksestä. Mielteillä tarkoitetaan kansanlingvistisessä tutkimuksessa kieltä koskevia käsityksiä ja havaintoja sekä niiden taustalla vaikuttavaa hiljaista tietoa eli niitä assosiaatioita, joita kielestä lähtevät käsitykset ja havainnot synnyttävät (Vaattovaara 2009: 32).

¹ Käsittelem kansanlingvististä tutkimusta tarkemmin luvussa 3.2.

Tutkielmani toinen merkittävä teoriatausta on lapsenkielen tutkimus. Pysin peilaamaan verkkokeskustelijoiden käsityksiä kielitieteellisiin näkemyksiin. Vertaamalla vanhempien mielipiteitä lingvistisiin tutkimuksiin saan tuntumaa siitä, kuinka vanhempien käsitykset vahvistavat kielitieteellistä tutkimustietoa. Samalla voin tarkastella, millä termeillä verkkokeskustelijat puhuvat kielenomaksumisesta ja miten nuo termit eroavat lapsenkielentutkijoiden käyttämistä käsitteistä.

Koen tutkimusaiheeni mielenkiintoiseksi ja haasteelliseksi, sillä Suomessa tavallisten kielenkäyttäjien käsityksiä lapsen kielenomaksumisesta ei ole toistaiseksi kartoitettu. Tutkimukseni antaa uutta tietoa siitä, kuinka suomalaiset vanhemmat mieltävät lapsen kielellisen kehityksen ja miten he puhuvat kielenomaksumiseen liittyvistä havainnoistaan.

Olen tarkastellut verkkokeskustelijoiden näkemyksiä lapsen kielenomaksumisesta kandidaatintutkielmassani. Aiemman työni perusteella oletan, että puheenkehityksen edellytyksenä pidetään lapsen yksilöllistä valmiutta, eräänlaista kypsyyttä tuottaa puhetta. Kandidaatintutkielmassani ilmeni, että verkkokeskustelijoiden mukaan lapsi omaksuu äidinkieltänsä matkimalla kuulemaansa puhetta. Koska kielenomaksumisen nähdään perustuvan sanojen jäljitteilyyn, puheenkehitystä pidetään luultavasti melko mutkattomana tapahtumana. On todennäköistä, että verkkokeskustelijoiden mielestä lapsi kykenee tuottamaan jo ensisanoinaan äänteellisesti korrekkeja ilmauksia. Käsitystä puheen jäljittelemisestä voi kuitenkin vielä tarkentaa tutkimalla keskustelijoiden havaintoja lapsen varhaisimmasta puheesta. Ovatko kaikki vanhempien havaitsemat ensisanat todella aikuiskielen mukaisia vai löytyykö joukosta myös lasten itsensä kehittämiä ilmauksia ja analogisia muotoja? Perustuuko puheen oppiminen keskustelijoiden mielestä ainoastaan jäljittelyyn vai löytyykö vanhempien havainnoista eräänlaisia todisteita siitä, että lapsi tuottaa myös itsenäisesti ja aktiivisesti omia sanoja?

Monet verkkokeskustelijat haluavat varmasti tukea ja jopa nopeuttaa lapsen kielellistä kehitystä. Mitä luultavimmin vanhemmat pyrkivät altistamaan lapsen kielelle puhumalla paljon. Tällöin keskusteluissa korostuu todennäköisesti lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutussuhde: vanhemmat haluavat tukea puheenkehitystä tekemällä asioita yhdessä lapsen kanssa ja tarjoamalla hänelle runsaasti kielellisiä virikkeitä. Lisäksi vanhemmat kiinnittävät luultavasti paljon huomiota lapselle puhumaansa kieleen, koska lapsen uskotaan omaksuvan äidinkieltänsä sanoja jäljittelemällä. On todennäköistä, että monien keskustelijoiden mielestä lapselle täytyy puhua hyvin korrektisti, mikäli hänelle halutaan taata kunnollinen äidinkielen taito. Kärjistettynä vanhempien puheen tulee siis olla mahdollisimman hyvää suomea, jotta lapsi oppisi eli kopioisi äidinkieltänsä mahdollisimman hyvin.

Pro gradu -tutkielmani rakentuu seuraavalla tavalla: Koska tutkimusaineistoni koostuu Internetissä käydyistä keskusteluista, kuvailen ensiksi luvussa 2.1 sähköisen viestinnän ja erityisesti verkkokeskustelujen tyypillisimpiä piirteitä. Tämän jälkeen esittelen tutkimusaineistoani (luku 2.2). Samalla kuvailen, millaisten henkilöiden oletan osallistuneen verkkokeskusteluihin. Luvussa kolme esittelen tutkielmani teoriataustaa. Aluksi luonnehdin kielellisen asenteen käsitettä ja asennetutkimuksen historiaa (luku 3.1) sekä esittelen kansanlingvististä tutkimusta (luku 3.2). Sen jälkeen taustoitan lapsenkielen tutkimusta (luku 3.3), kielenomaksumisen edellytyksiä (luku 3.4) ja lapsenkielen kehitysvaiheita (luku 3.5). Lisäksi tarkastelen ensimmäisten sanojen omaksumiseen vaikuttavia tekijöitä sekä ensisanojen tyypillisimpiä aihepiirejä ja rakenteita (luku 3.6).

Teoriaosiota seuraa varsinainen analyysi, joka jakaantuu neljään päälukuun (luvut 4–7). Kartoitan aluksi luvussa neljä, millaisia edellytyksiä puheenkehitykseen liitetään. Luvussa viisi luonnehdin verkkokeskustelijoiden käsityksiä siitä, kuinka lapsi oppii puhumaan. Samassa luvussa kuvailen, millaisia kielenkehitykseen liittyviä vaiheita keskustelijat ovat havainneet. Luvussa kuusi puolestaan esittelen, kuinka verkkokeskustelijat määrittelevät ensisanan eli millaisia tuotoksia he pitävät lapsen ensimmäisinä sanoina (luku 6.1). Kuudennessa luvussa tarkastelen myös vanhempien havaitsemien ensisanojen yleisimpiä aihepiirejä (luku 6.2) ja rakenteisiin liittyviä seikkoja (luku 6.3). Luvussa seitsemän kartoitan, kuinka vanhemmat pyrkivät tukemaan lapsen puheenkehitystä ja millaista kieltä lapselle pitäisi keskustelijoiden mielestä puhua. Luku kahdeksan sisältää tiivistelmän siitä, millä tavalla verkkokeskustelijat puhuvat lapsen kielenomaksumisesta. Lopuksi kokoan yhteen pro gradu -tutkielmassani tekemiäni päätelmiä ja pohdin jatkotutkimusaiheita.

2. VERKKOKESKUSTELUT TUTKIMUSAINEISTONA

2.1. Verkkokeskustelujen erityispiirteitä

Internetin avulla tapahtuvasta kommunikaatiosta käytetään termiä tietokonevälitteinen viestintä (*computer-mediated communication*). Se voidaan jakaa synkroniseen eli samanaikaiseen ja asynkroniseen eli eriaikaiseen viestintään. Synkronisia viestimiä ovat muun muassa virtuaaliset ryhmäkeskustelujärjestelmät eli erilaiset chat-ympäristöt. Synkroniset keskustelutilanteet ovat nopeita ja spontaaneja. Keskustelutilanteiden viestejä ei yleensä tallenneta, joten niitä ei voi jälkeinpäin muokata tai perua. Synkronisessa viestinnässä käytetty kieli läheneekin enemmän puhuttua kieltä kuin perinteistä kirjakieltä. (Arpo 2005: 20; Vauras 2006: 36.)

Asynkroninen viestintä on hidastempoisempaa kuin synkroninen viestintä. Asynkronisiin viestimiin kuuluvat esimerkiksi keskustelupalstat eli foorumit. Koska käydyt keskustelut tallennetaan foorumeille, keskusteluja voi lukea ja jopa jatkaa niin kauan kuin sivusto on olemassa, mikäli niitä ei erikseen poisteta. Myös omaa viestiä on mahdollista muokata keskustelun aikana ja jälkeinpäin. Asynkronisessa viestinnässä oman puheenvuoron muotoa ja sisältöä on siis mahdollista pohtia pidempään kuin synkronisessa viestinnässä. Synkronisuus ei kuitenkaan riipu pelkästä viestintävälineestä tai palvelimesta, sillä joitakin viestimiä on mahdollista käyttää sekä synkronisesti että asynkronisesti. Esimerkiksi hyvin suositut keskustelupalstat voivat saada myös synkronisia ominaisuuksia, koska vilkkailla foorumeilla keskustelut etenevät nopeasti ja viesteihin voidaan vastata välittömästi. (Vauras 2006: 39–40; Hynönen 2008: 186–187.) Tutkimusaineistooni sisältyvät verkkokeskustelut kuuluvat ensisijaisesti asynkronisen viestinnän piiriin. Useimmiten ensimmäiseen, keskustelun aloittavaan viestiin ei ole vastattu välittömästi, vaan vasta muutaman päivän kuluttua keskustelun aloittamisesta. Analysoimieni keskusteluiden tempo on siis ollut melko hidas. Tarkastelemilleni keskusteluille on tyypillistä se, että ne ovat jatkuneet parin kuukauden ajan ja sammuneet vähitellen, kun uusia viestejä ei ole enää kirjoitettu.

Internetin keskustelupalstojen rakenne määräytyy keskustelunaiheiden mukaan: usein foorumit ryhmittyvät moniin aihepiireihin, jotka jakaantuvat edelleen yksittäisiksi viestiketjuiksi tai -puiksi (Hynönen 2008: 186). Tutkimusaineistooni kuuluvien verkkokeskusteluiden yleinen aihepiiri liittyy lapsen kehitykseen ja kasvamiseen. Selaillemillani foorumeilla kyseinen aihepiiri on vielä jaettu yksityiskohtaisemmiksi kategorioiksi siten, että esimerkiksi lapsen puheenkehitystä koskevat viestiketjut ovat omana alaryhmänään. Viestiketjut sisältävät keskustelijoiden varsinaiset kirjoitukset. Tässä työssä käytän termejä *viesti* ja *kommentti* viitates-

sani verkkokeskustelijoiden kirjoituksiin. Joillakin keskustelupalstoilla viestejä saavat lukea ja kirjoittaa kaikki halukkaat, kun taas toisilla foorumeilla ainoastaan rekisteröityneet käyttäjät voivat lukea ja osallistua keskusteluihin (esim. Vauras 2006: 39). Foorumeille rekisteröitymiseen riittää kuitenkin usein salasanan, käyttäjätunnuksen ja nimimerkin keksiminen. Tutkimusaineistooni sisältyvät viestiketjut on koottu sellaisilta foorumeilta, joille rekisteröityminen on edellyttänyt myös toimivaa sähköpostiosoitetta. Tarkastelemiani keskusteluja ovat voineet lukea kaikki halukkaat. Sen sijaan keskusteluihin osallistuminen on yleensä edellyttänyt rekisteröitymistä. Tutkimusaineistossani on silti mukana sellaisia verkkokeskusteluja, joihin ovat osallistuneet myös rekisteröitymättömät keskustelijat, sillä joillakin foorumeilla keskusteluihin voi osallistua rekisteröitymättä palveluun.

Internetin keskustelupalstoilla käytävät keskustelut muistuttavat kasvokkaiakeskusteluja, mutta ne tapahtuvat aina kirjoitetun kielen välityksellä. Verkkokeskustelun ja kasvokkain käydyn keskustelun merkittävin ero onkin se, että Internetissä viestintä on tekstipohjaista². Todellista puhuttua tietokonevälitteistä viestintää ovat siis esimerkiksi Internetin välityksellä puhutut videopuhelut, kun taas keskustelupalstoilla kommunikaatio tapahtuu aina kirjoittamalla. Lisäksi verkkokeskustelut eroavat kasvokkain käydyistä keskusteluista siten, että keskustelun osapuolten ei tarvitse reagoida välittömästi viesteihin: oma tutkimusaineistoni sisältää keskusteluja, joiden aloitusviesteihin on vastattu vasta viikkojen kuluttua. Verkkokeskusteluissa ei myöskään voi tuoda yhtä selkeästi esille puhutun kielen piirteitä kuin kasvokkaiakeskusteluissa. Sähköiseen viestintään on kuitenkin kehitetty keinoja korvaamaan puuttuvia puhutun kielen piirteitä. Esimerkiksi huutamista ilmaistaan isoilla kirjaimilla ja sanatonta viestintää osoitetaan typografisilla kuvamerkeillä eli niin sanotuilla hymiöillä. (Crystal 2001: 38–39.) Vauras (2006: 8) käyttää hymiön tilalla termiä tunneikoni³, sillä hymiö on hänen mielestään liian epätarkka termi kielitieteelliseen tutkimukseen.

Tietokonevälitteisen kommunikaation myötä kirjoitettu kieli on siis tietyllä tavalla alkanut lähestyä puhuttua kieltä. Esimerkiksi verkkokeskusteluissa äänen tehokeinot, ilmeet ja eleet on mahdollista korvata tunneikonien avulla (Vauras 2008: 214). Voidaan ajatella, että verkkokeskusteluissa pyritään luomaan ”puhetta” kirjoittamalla. Verkkokeskustelujen kieli ei kuitenkaan varsinaisesti ole puhuttua kieltä, vaikka keskusteluissa käytetään monia puhekielelle tyypillisiä piirteitä. Sähköisistä keskusteluista onkin muodostunut uusi tekstilaji, jossa on piirteitä sekä kirjoitetusta että puhutusta kielestä. Crystal (2001: 17) käyttää tietokonevälitteisen

² Internet-keskustelujen lukemisen ja kirjoittamisen dynamiikasta tarkemmin ks. Arpo 2005: 16–20.

³ Tunneikoni eli tunteita ilmaiseva ikoninen merkki on suomennos englanninkielisestä termistä *emoticon*, joka on muodostettu sanoista *emotion* ja *icon* (Vauras 2006: 8).

viestinnän yhteydessä termiä *netspeak* eli verkkokieli, johon hän tosin liittyy myös puhutun viestinnän. Suomessa esimerkiksi Vauras (2006, 2008) on käyttänyt Internetissä kirjoittamalla tuotetusta ”puheesta” termejä kirjoitettu puhekielinen keskustelu, kirjoitettu puhekieli ja verkkosuomi. Hänen mukaansa perinteinen kahtiajako puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen on mennyt, sillä puhe- ja kirjakielen rinnalle on noussut kolmas merkittävä kielityyppi eli kirjoitettu puhekielinen keskustelu. Vauras kuitenkin huomauttaa, ettei kyseessä ole ainoastaan yksi uusi tapa käyttää kieltä. Kirjoitetulle puhekieliselle keskustelulle on ominaista tyylien kirjo, jolla on myös yhdistäviä tekijöitä, kuten tunneikonit. (Vauras 2006: 34–35; 45.) Myös analysoimissani verkkokeskusteluissa on runsaasti piirteitä puhutusta kielestä, ja viesteissä käytetään tunneikoneja. Keskustelujen kielellisten piirteiden systemaattinen tarkastelu jää kuitenkin työni ulkopuolelle, vaikka tiedostan tunneikonien vaikuttavan keskustelijoiden viestien tulkintaan.

Kielellisten erityispiirteiden lisäksi verkkokeskustelujen merkittävin ominaisuus on niiden julkisuus: yleensä viestiketjut ovat kaikkien luettavissa. Julkisuuden myötä myös tutkijalle tarjoutuu oivallinen mahdollisuus kerätä ja analysoida autenttisia keskusteluja. Vaikka nimimerkkien käyttö ja tietynlainen anonyymiys ovat foorumien tyypillisimpiä piirteitä, Kuulan (2006: 185) mukaan verkkokeskusteluja tutkittaessa pitäisi kuitenkin ottaa huomioon se, että nimimerkki voi paljastaa jotain keskustelijan henkilöllisyydestä. Nimimerkin lisäksi keskustelijan on mahdollista antaa foorumeilla tietoja esimerkiksi iästään, sukupuolestaan, asuinpaikkakunnastaan tai harrastuksistaan, joiden avulla keskustelija voi olla tunnistettavissa. Verkkokeskusteluja tarkasteltaessa tulisi myös kiinnittää erityistä huomiota siihen, kuinka yksityisiä tai henkilökohtaisia keskustelunaiheet ovat. Internetin keskustelupalstan voikin rinnastaa julkisena tilana puistoon: henkilöt, jotka keskustelevat puistossa innokkaasti omista asioistaan, eivät välttämättä hyväksyisi, että heidän keskustelunsa nauhoitettaisiin ja analysoitaisiin, vaikka tutkija selittäisi puiston olevan julkinen tila. (Kuula 2006: 185–187.)

Omassa työssäni perustelen tutkimuseettiset kysymykset seuraavalla tavalla: Uskoakseni keskustelijoiden alkuperäisten nimimerkkien säilyttäminen työssäni takaa keskustelijoiden tunnistamattomuuden, sillä tarkastelemini viesteihin liittyy hyvin harvoin tunnistettavia taustatietoja. Koska keskusteluihin ovat osallistuneet lasten vanhemmat, oletan, että mahdolliset tunnistetiedot rajautuvat ainoastaan sellaisiin taustatietoihin, joita keskustelijat ovat erityisesti halunneet paljastaa itsestään. On myös huomattava, että olen tallentanut ja analysoinut ainoastaan varsinaiset viestit, jolloin keskustelijoiden mahdolliset tunnistetiedot ovat jääneet kokonaan tarkasteluni ulkopuolelle. Myöskään tutkimukseni aihe ja tavoite (lapsen puheenkehitystä koskevien yleisten käsitysten kartoittaminen) eivät ole järin arkaluontoisia. Niillä fooru-

meilla, joilta olen koonnut aineistoni, kaikkia keskusteluja voivat lukea myös rekisteröitymättömät käyttäjät. Toisin sanoen analysoimani viestiketjut ovat olleet kaikkien saatavilla. Lisäksi tarkastelemieni viestiketjujen aiheet eivät ole loppujen lopuksi kovin arkaluontoisia, vaikka keskustelijat kertovat myös havaintojaan omien lastensa kielellisestä kehityksestä. Uskoakseni vanhemmat tiedostavat verkkokeskusteluille ominaisen julkisuuden eivätkä jaa foorumeilla muiden kanssa asioita, jotka kokevat liian henkilökohtaisiksi.

2.2. Pro gradu -tutkielman aineisto

Pro gradu -tutkielmani aineisto poikkeaa etenkin keruutavoiltaan perinteisistä kansanlingvistiikan tutkimusaineistoista. Kansanlingvistikissa tutkimuksissa aineisto kootaan yleensä systemaattisesti, jolloin samat kysymykset esitetään rajatulle vastaajajoukolle esimerkiksi haastattelujen, kuuntelutestien, kyselylomakkeiden tai karttatehtävien muodossa (esim. Niedzielski & Preston 2000; Vaattovaara 2009). Haastattelujen ja kyselylomakkeiden sijaan olen koonnut aineistoni Internetistä löytämistäni verkkokeskusteluista.

Tutkimusaineistoni on 48 Internetissä käytyä keskustelua, jotka koskevat lapsen puheen kehittymistä. Keräsin tutkimusaineiston Internetin keskustelupalstoilta kesän 2011 aikana. Koska tarkoitukseni on kartoittaa tavallisten kielenkäyttäjien eli ei-kielitieteilijöiden⁴ käsityksiä, pyrin jättämään tutkimusaineiston ulkopuolelle sellaiset viestiketjut, joihin vaikutti osallistuvan runsaasti kielitieteellistä koulutusta saaneita keskustelijoita. Silti on mahdollista, että verkkokeskustelijoiden joukossa on henkilöitä, joilla on korkeakoulutasoinen lingvistinen koulutus. Jätin huomioimatta myös sellaiset viestiketjut, joissa verkkokeskustelijoiden huomio siirtyi nopeasti lapsen kielenkehityksestä muihin aihepiireihin. Tutkimusaineiston ulkopuolelle jäivät myös keskustelut, joihin oli vastattu hyvin harvakseltaan. Suurin osa valitsemistani verkkokeskusteluista sisältää aloitusviestin lisäksi vähintään kahdeksan vastausviestiä.

Olen jakanut tutkimusaineistoon kuuluvat verkkokeskustelut ryhmiin sen mukaan, mistä vanhemmat ensisijaisesti puhuvat. Viestiketjujen ryhmitteleminen keskustelunaiheiden perusteella ei ole täysin ongelmattonta, koska tarkastelemieni keskustelujen aiheet limittyvät usein keskenään. Vaikka ryhmittely ei ole aukotonta, se auttaa hahmottamaan, millaiset kielenomaksumista koskevat seikat kiinnostavat tai mietityttävät verkkokeskustelijoita.

⁴ Olen määritellyt kansanlingvistiikkaan liittyviä käsitteitä tarkemmin luvussa 3.2.

Yksi toistuvimmista keskustelunaiheista on lapsen hidas puheenkehitys. Vanhemmat kertovat usein toisilleen havaintojaan siitä, ettei lapsi vielä jokeltele, puhu tai tuota ainuttakaan sanaa. Tutkimusaineistoni sisältää eniten keskusteluja, jotka liittyvät vanhempien huoleen hitaasta puheenkehityksestä. Tällaisia viestiketjuja on yhteensä 21 eli lähes 44 prosenttia koko tutkimusaineistosta. Toiseksi eniten tutkimusaineistossa on sellaisia keskusteluja, joissa vertaillaan tavalla tai toisella lasten puhetta: näitä keskusteluja on yhteensä 9 eli noin 19 prosenttia tutkimusaineistosta. Toisaalta on huomattava, että myös joissain hidasta puheenkehitystä koskevissa keskusteluissa päädytään vertailemaan lasten kielellistä kehitystä. Näissä keskusteluissa kuitenkin korostuu selkeästi keskustelun aloittajan huoli, joten olen ryhmitellyt tällaiset viestiketjut hidasta puheenkehitystä koskeviin keskusteluihin, vaikka ne sisältävät myös vertailua.

Kahdeksassa viestiketjussa (lähes 17 prosenttia koko tutkimusaineistosta) määritellään ensisanoja ja listataan lasten tuottamia varhaisimpia ilmauksia. Lapsen puheenkehityksen tukemiseen liittyviä keskusteluja on puolestaan kuusi eli miltei 13 prosenttia koko tutkimusaineistosta. Luku kattaa myös sellaiset keskustelut, joissa mietitään, millaista kieltä lapselle pitäisi puhua, jotta lapsi omaksuisi mahdollisimman hyvin oman äidinkieltensä. Lisäksi neljässä verkkokeskustelussa (noin 8 prosenttia koko tutkimusaineistosta) pohditaan lapsen varhaista puheenkehitystä. Myös näissä keskusteluissa päädytään toisinaan vertailemaan lasten kielellistä kehitystä, mutta keskustelijoiden mielenkiinto on silti aina pääasiallisesti varhaisessa puheenkehityksessä. Olen koonnut tekemäni ryhmittelyn tutkimusaineistooni kuuluvista verkkokeskusteluista taulukkoon 1 sivulle 9.

Tutkimusaineistossa on viestiketjuja Helistin.fi-sivuston, Kaksplus-lehden, Vauva-lehden ja Suomi24:n keskustelupalstoilta. Helistin.fi on verkkosivusto, joka keskittyy lapsiperheiden palvelemiseen. Se kuuluu Terve Media Oy:n -sivustoihin ja pyrkii tarjoamaan ajankohtaista asiantuntijatietoa lapsen saamisesta ja hoidosta. Helistin.fi-sivuston keskustelupalstan puheenaiheina ovat esimerkiksi raskaus, synnytys ja lapsen hoitaminen. (www.helistin.fi) Kaksplus-lehti on suunnattu vauvojen ja hieman varttuneempien lasten vanhemmille. Lehdestä saa tietoa muun muassa raskausajasta, vauvoista, leikki-ikäisten ja koululaisten maailmasta sekä perhe-elämästä ja parisuhteesta. Kaksplus-lehden keskustelupalsta on Suomen suosituin äitien kohtauspaikka, jossa keskustellaan esimerkiksi vauvakuumeesta, odotuksesta, synnytyksestä ja vauvoista. (www.kaksplus.fi)

TAULUKKO 1. Verkkokeskusteluiden ryhmät ja niihin kuuluvien viestiketjujen prosenttiset osuudet koko tutkimusaineistosta.

Ryhmä	Verkkokeskusteluja ryhmässä	Prosenttinen osuus koko tutkimusaineistosta
Huoli hitaasta puheenkehityksestä	21	43,7 %
Lapsen kielellisen kehityksen vertailu	9	18,8 %
Ensimmäiset sanat	8	16,7 %
Puheenkehityksen tukeminen	6	12,5 %
Havainnot varhaisesta kielelkehityksestä	4	8,3 %
Yhteensä	48	100 %

Vauva-lehden kohderyhmänä ovat Kaksplus-lehden tavoin vauvojen ja hieman varttuneempien lasten vanhemmat. Lehti tarjoaa tietoa odotuksesta, synnytyksestä, vauvanhoidosta ja leikki-ikäisistä. Vauva-lehden keskustelupalsta on hyvin suosittu. Keskustelijat vaihtavat kokemuksiaan esimerkiksi raskaudesta ja synnytyksestä, vauvoista, varttuneemmista lapsista sekä sairauksista ja allergioista. (www.vauva.fi.) Suomi24 on Suomen suurin verkkoyhteisö, jossa vierailee viikoittain jopa 1,3 miljoonaa käyttäjää. Suosituimpia palveluja Suomi24:ssä ovat muuan muassa keskustelut ja seuranhakupalvelu ”Treffit”. Suomi24:n keskustelupalstat ovat vilkkaita ja puheenaiheiltaan monipuolisia. Keskusteluissa käsitellään muun muassa autoja, veneitä, rahaa, taloutta, politiikkaa, opiskelua, lemmikkejä, harrastuksia, perhettä ja ihmissuhteita. (www.suomi24.fi.)

Olen nimennyt tutkimusaineistoon sisältyvät verkkokeskustelut samalla tavalla kuin kunkin viestiketjun aloittaja. Keskustelut ovat aikajärjestyksessä siten, että varhaisin viestiketju on aina ensimmäisenä. Keskustelun nimen jälkeen on kaarisulkeissa päivämäärä, jolloin keskustelu on alkanut. Helistin.fi-sivustosta ovat seuraavat keskustelut:

1. ”Puhumaan opettelu” (28.4.2005),
2. ”Vauvalle lässyttämisestä” (18.2.2006),
3. ”Kauhistuttava kiljuminen” (10.12.2006),
4. ”Milloin ensimmäinen sana?” (2.9.2007) ja
5. ”2-vuotiaan puhe” (8.6.2008).

Kaksplus-lehdestä ovat viestiketjut

6. ”Taaperoiden puheenkehitys” (21.12.2004),
7. ”puhumaan oppiminen?” (1.10.2005),
8. ”Onko muita 2 vuotiaita, jotka eivät puhu??” (27.1.2006),

9. ”kuinka monta sanaa teidän 1-1,5 v sanovat ?” (7.4.2006),
10. ”2-vuotiaan puhe” (19.10.2006),
11. ”G: lapsen sanavarasto 1v 2kk - 1v 4kk” (15.4.2007),
12. ”milloin muilla on kuultu ensimmäinen sana?” (8.10.2007),
13. ”Onko täällä muita aikaisin puhumaan oppineiden vanhempia?” (18.2.2008),
14. ”1v 2kk - ei puhu vielä” (14.3.2008),
15. ”Kuinka saada lapsi puhumaan?” (3.11.2008),
16. ”Muita puheliaita n 1v5kk??” (15.7.2009),
17. ”Minkä ikäisenä lapsenne ovat oppineet puhumaan?” (17.9.2009),
18. ”montako sanaa teidän 1v. sanoo? (23.2.2010),
19. ”1v 5kk lapsi ja ei puhetta” (9.9.2010) ja
20. ”Puheen kehityksestä: kuinka nopeasti uusia sanoja pitäisi tulla?” (20.1.2011).

Suomi 24:n keskustelupalstalta ovat viestiketjut

21. ”Jokeltelua?” (3.8.2004),
22. ”Lapsi 1,8 kk, puheen kehitys” (5.8.2004),
23. ”EKA SANA” (18.4.2005),
24. ”1 v 8kk - ei puhu lainkaan” (24.6.2005),
25. ”Etuajassako?” (13.9.2005),
26. ”lapsi ei puhu!!” (16.1.2006),
27. ”Lapseni 2,5v eikä puhu” (23.4.2006),
28. ”meidän 2v2kk tyttö..” (12.6.2006),
29. ”Vauva ei jokeltele” (29.9.2006),
30. ”millä voi” (23.11.2006),
31. ”5kk ensimmäinen sana” (4.12.2006),
32. ”1v3kk” (11.12.2006),
33. ”kovasti” (2.2.2007),
34. ”1,5v puhuu vain muutamia sanoja” (17.5.2007),
35. ”Vauvan puhe” (4.2.2008),
36. ”Omat sanat asioille...” (30.5.2008),
37. ”Puhuupas se paljon:)” (10.7.2008),
38. ”poikani” (10.8.2008),
39. ”Milloin lauseita?” (21.4.2009),
40. ”Taaperon puheenkehitys” (9.6.2009),
41. ”2,5v ja vain muutamia sanoja” (29.7.2009) ja

42. ”poika 2 vuotta” (29.1.2010).

Vauva-lehdestä ovat keskustelut

43. ”Kuinka paljon teillä noin 2vee puhuu?” (13.10.2005),

44. ”Gallupia puheen kehityksestä!” (7.12.2006),

45. ”1 v. 10 kk ei puhu mitään, huolestuttaa” (9.12.2006),

46. ”Kuinka edistäisin 1-v. puheenkehitystä?” (4.1.2007),

47. ”Kielen kehityksestä” (23.4.2007) ja

48. ”Minkä ikäisenä lapsenne ovat oppineet puhumaan?” (28.3.2008).

Varhaisin verkkokeskustelu on alkanut 3.8.2004, ja viimeisin keskustelu on aloitettu 20.1.2011. Uusin viesti on puolestaan kirjoitettu 30.1.2011. Lyhimmässä keskustelussa on viisi viestiä, ja pisin keskustelu sisältää 57 viestiä. Yhden viestin pituus vaihtelee muutamista sanoista useampiin kappaleisiin. Yhteensä kaikissa verkkokeskusteluissa on 737 viestiä. Kaiken kaikkiaan tutkimusaineisto koostuu noin 230:sta tekstinkäsittelyohjelmalla kirjoitetusta sivusta.

Tekemieni johtopäätösten yleistettävyydessä ongelmana on se, että verkkokeskusteluihin osallistutaan nimimerkillä eikä mielipiteiden vaihtaminen Internetissä edellytä henkilötietojen paljastamista muille keskustelijoille. Tämän vuoksi minun on mahdotonta selvittää verkkokeskustelijoiden yksityiskohtaisia taustatietoja, esimerkiksi ikää tai sosiaalista ja alueellista taustaa. Myös tarkkaa keskustelijoiden määrää on vaikea arvioida, sillä samat ihmiset voivat osallistua keskusteluihin usealla eri nimimerkillä. Aineistoni eräänlaisena etuna on kuitenkin se, että verkkokeskustelijat esittävät käsityksiään lapsen puheen kehittymisestä vapaaehtoisesti ja spontaanisti. Myös Mielikäisen ja Palanderin (2002: 89–90) mukaan kansanlingvistiksessä tutkimuksessa päästään luotettavimpiin tuloksiin silloin, kun kielenoppaat saavat esittää mielipiteitään ja havaintojaan mahdollisimman vapaaehtoisesti.

Vaikka verkkokeskustelijoista ei ole mahdollista saada tarkkoja taustatietoja, heistä voi tehdä yksittäisiä huomioita sen perusteella, mitä he kertovat itsestään. Yhteistä kaikille keskustelijoille on kiinnostus lapsen kielenkehityksestä. Keskusteluun osallistuja on usein äiti tai isä, jolla on vähintään yksi lapsi. Yleensä keskustelijoiden lapset ovat melko pieniä. Lisäksi viesteistä paljastuu, että moni vanhempi seuraa aktiivisesti myös muita lapsen kehitystä koskevia verkkokeskusteluja ja osallistuu itselleen ajankohtaisiin tai tärkeinä pitämiinsä keskusteluihin. Nämä aktiivisesti keskustelupalstoja seuraavat vanhemmat osallistuvat monesti keskusteluihin useammalla kuin yhdellä viestillä: heille on tyypillistä kommentoida muiden kes-

kustelijoiden mielipiteitä. Lisäksi he saattavat esittää tarkentavia kysymyksiä muille vanhemmille ja jopa korjailla heidän näkemyksiään.

Osa verkkokeskustelijoista vaikuttaa puolestaan melko satunnaisilta osallistujilta. He seuraavat lapsen kielenkehitystä koskevia keskusteluja harvakseltaan ja ottavat kantaa vain silloin, kun aihe on heille tarpeeksi mielenkiintoinen. Satunnaiset verkkokeskustelijat kertovat yleensä melko lyhyesti havaintojaan omista lapsistaan eivätkä enää sen jälkeen osallistu keskusteluun.

Olen säilyttänyt verkkokeskustelijoiden viestit alkuperäisessä kirjoitusasussaan. Keskustelijoiden nimimerkit on kursivoitu. Nimimerkit eivät ole tekstissäni lainausmerkeissä, paitsi silloin, kun keskustelija itse on kirjoittanut nimimerkkinsä lainausmerkein. Tutkimusaineistosta poimimani esimerkit on numeroitu seuraavalla tavalla: Esimerkkien edellä on juokseva numerointi. Esimerkkien perässä kaarisulkeissa olevassa numerossa ensimmäinen osa tarkoittaa viestin järjestysnumeroa viestiketjussa. Toinen osa viittaa verkkokeskusteluun, josta kommentti on peräisin. Esimerkiksi lainauksen perässä oleva numero (6/10) tarkoittaa, että kyseessä on keskustelun kuudes viesti ja että viesti on peräisin tutkimusaineiston kymmenennestä verkkokeskustelusta eli Kaksplus-lehden keskustelusta ”2-vuotiaan puhe”. Käytän jatkossa tätä numerointia.

3. TUTKIMUKSEN TEOREETTISET VIITEKEHYKSET

3.1. Näkökulmia asenteiden tutkimiseen

Asenteita on tarkasteltu etenkin sosiaalipsykologiassa. Lisäksi niitä on tutkittu psykologiassa ja sosiologiassa. 1960-luvulta lähtien asenteiden tutkimuksella on ollut keskeinen sija myös sosiolingvistiikassa. (Pälli 1999: 123.) Myös Suomessa kielellisten asenteiden tutkimus alkoi vähitellen 1970-luvun loppupuolella sosiolingvistisistä hankkeista (Mielikäinen & Palander 2002: 86).

Asenne on määritelty mentalistisen lähtökohdan mukaan taipumukseksi tai alttiudeksi suhtautua myönteisesti tai kielteisesti esimerkiksi johonkin asiaan, henkilöön, tapahtumaan tai tilanteeseen. Behavioristinen näkemys on puolestaan korostanut asenteen ilmenemistä ulkoisessa käyttäytymisessä. (Deprez & Persoons 1987: 125.) 1980-luvulla asennetutkimuksen mentalistista lähtökohtaa alettiin kritisoida. Kritiikin myötä syntyi konstruktivistinen näkökulma, jonka mukaan asenne on ennen kaikkea kielenkäytön ilmiö. Konstruktivistisen näkemyksen mukaan asenteita tuotetaan kielessä, joten ne ovat kielellistä ja sosiaalista toimintaa. Tämän vuoksi myös asenteiden tutkimuksen tulee suuntautua ennen kaikkea asenteiden kielelliseen ilmaisuun. (Pälli 1999: 127.)

Kielellisellä asenteella tarkoitetaan yleisesti kielenilmiöiden sosiaalista arvottamista. Sosiolingvistiikassa kielellinen asenne on määritelty monilla tavoilla: joissain tutkimuksissa kielellinen asenne on rajattu koskemaan ainoastaan asenteita itse kieltä kohtaan, kun taas toisissa tutkimuksissa se on määritelty kattamaan myös asenteet tiettyä kieltä tai murretta puhuvia yksilöitä kohtaan. Laajimmillaan kielellisen asenteen käsite on siis ulottunut kaikkeen kielelliseen käyttäytymiseen. Kielellisiä asenteita on tutkittu laajasti. Tutkimuksen kohteina ovat olleet muun muassa kielellinen vaihtelu sekä tyyliä ja kielimuotoja koskevat asenteet. Lisäksi on kartoitettu asenteita, jotka liittyvät esimerkiksi kielenoppimiseen, kielen valintoihin, kieli-vähemmistöihin ja eri puhujaryhmiin. (Esim. Mielikäinen & Palander 2002: 88–89.)

Asenteen on katsottu koostuvan kolmesta rakenneosasta: kognitiivisesta, evaluoivasta ja konatiivisesta komponentista. Kognitiivinen komponentti tarkoittaa tietoa tai uskomusta jostakin asiasta, henkilöstä tai tilanteesta. Kielentutkimuksessa kognitiivinen komponentti voi viitata esimerkiksi ihmisten käsityksiin erilaisista kielimuodoista, kielenpiirteistä tai kielen jakautumisesta murteisiin. Evaluoiva komponentti puolestaan tarkoittaa tiedon tai uskomuksen kohteen arvioimista. Evaluoiva komponentti näyttäytyy esimerkiksi silloin, kun kielenkäyttäjät pohtivat kielimuotojen tai kielenpiirteiden esteettisyyttä ja mielisyyttä. Kognitiivi-

nen ja evaluoiva komponentti määrittävät yhdessä toimintavalmiuden eli konatiivisen komponentin. Konatiivinen komponentti liittyy konkreettiseen käyttäytymiseen ja ilmenee esimerkiksi tilanteisena vaihteluna tai jonkin kielenkäyttötavan tavoitteluna ja toisten kielenkäyttötapojen kartteluna. (Agheyisi & Fishman 1970: 139–140; Deprez & Persoons 1987: 125–126.) Omassa tutkielmassani asenteen kognitiivinen komponentti on keskeisin: tarkastelun kohteena ovat verkkokeskustelijoiden käsitykset ja uskomukset lapsen puheenkehityksestä.

Sosiolingvistiikassa kielellisiä asenteita tutkitaan erityisesti sen vuoksi, että niiden nähdään vaikuttavan kielenkäyttöön ja koko kielimuodon kehitykseen. Keskeisiä käsitteitä sosiolingvistiikassa ovat kielellisten piirteiden tai koko varieteetin leimautuminen negatiivisesti eli stigmaattistuminen ja jonkin toisen piirteen tai kielimuodon arvostus eli prestiisi. Sosiolingvistiikassa on osoitettu, että kieleen liittyvä sosiaalinen arvostus ohjaa kielen muuttumista: joko arvostetuksi koettua puhetapaa jäljitellään tietoisesti tai tiedostamatta, tai aliarvostetun kielimuodon piirteitä vältellään. (Mielikäinen & Palander 2002: 86, 90; Palander 2011: 11.)

Sosiolingvistiikan lisäksi myös kansanlingvistiikassa on kartoitettu kielenpuhujien kielellisiä asenteita. Vaikka sosiolingvistit ovat olleet kiinnostuneita kielellisten tuotosten taustalla olevista asenteista, tutkijoiden huomio on Vaattovaaran (2009: 26) mukaan kohdistunut lähinnä kielelliseen tuotokseen. Kansanlingvistiikassa mielenkiinto on puolestaan ensisijaisesti ollut kielenpuhujan omassa kielinäkemyksessä. Tavallisten kielenkäyttäjien käsitysten ja asenteiden tutkiminen on Vaattovaaran (mts. 26–27) mielestä hyödyllistä ja jopa välttämätöntä, jos kielellisten asenteiden dynamiikkaa halutaan selittää nimenomaan kielellistä variaatiota ja muutosta ajavana voimana. Kansanlingvistisen kieliassennetutkimuksen ero perinteiseen assennetutkimukseen määrittyykin Vaattovaaran (mts. 29) mukaan juuri sen kautta, millaisista ja kenen lähtökohdista tutkimuskysymykset asetetaan: perinteinen kielellisten asenteiden tutkimus asettaa kysymyksiä tutkijan positiosta, kun taas kansanlingvistiikassa kysymykset pyritään muotoilemaan kansan eli tavallisten kielenkäyttäjien ymmärryksestä käsin. Tarkastelen kansanlingvististä tutkimusta tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

3.2. Kansanlingvistiikka teoriataustana

Kansanlingvistiikka tutkii tavallisten kielenkäyttäjien kielellisiä havaintoja, käsityksiä ja asenteita. Kansanlingvistiikan edelläkävijänä, nykyisin alalajina, pidetään kansandialektologiaa (*perceptual dialectology* tai *folk dialectology*), jossa tarkastellaan tavallisten kielenkäyttäjien murrehavaintoja. Kansanlingvistikissa tutkimuksissa tavallisia kielenkäyttäjiä on kutsuttu

myös tavallisiksi kielenpuhujiksi, maallikoiksi, maallikkovastaajiksi, ei-lingvisteiksi ja ei-kielitieteilijöiksi (Mielikäinen & Palander 2002: 90; Palander 2011: 13). Miellän Internetin keskustelupalstoille kirjoittavat vanhemmat ei-kielitieteilijöiksi eli tavallisiksi kielenkäyttäjiksi, joilla ei ole korkeakoulutasoista kielitieteellistä koulutusta. Käytän kuitenkin keskustelupalstoille kirjoittavista henkilöistä nimityksiä *vanhemmat* ja *verkkokeskustelijat*, joilla viitataan sekä ei-kielitieteilijöihin että lingvisteihin, joita on mahdollisesti keskustelijoiden joukossa.

Kansanlingvistiikka on yksi tuoreimmista kansainvälisistä tutkimussuuntauksista. Varsinainen kansanlingvistinen tutkimus syntyi dialektologian ja sosiolingvistiikan välimaastoon 1980–1990-luvuilla. Sen pioneerina ja vakiinnuttajana pidetään Dennis R. Prestonia, vaikka samankaltaista tutkimusta harjoitettiin jo 1940–50-luvuilla Hollannissa ja Japanissa. Kansanlingvistiikassa käytetään erilaisia tiedonhankintamenetelmiä, esimerkiksi murteentunnistustestejä, mielikuvakarttoja, lomakekyselyjä ja haastatteluja. (Palander 2001: 147–149; Mielikäinen & Palander 2002: 90–91.) Oma tutkimusaineistoni ei ole muodostunut näin systemaattisesti, joten aineistoni ja aineistonkeruutapani eroavat perinteisistä kansanlingvistikista tutkimusaineistoista. Eroista huolimatta keskityn tavallisten kielenkäyttäjien havaintoihin ja käsityksiin kielestä. Tarkastelen lapsen kielenkehitystä koskevia verkkokeskusteluja kvalitatiivisesti pitäen jatkuvasti mielessäni esittämäni tutkimuskysymykset.

Palanderin (2001: 149) mukaan Preston ja Niedzielski laajensivat kansandialektologista tutkimusalueetta myös muuhun kieltä koskevaan tietoisuuteen vuonna 2000 ilmestyneessä *Folk linguistics* -teoksessaan. Pro gradu -tutkielmani kannalta teos on mielenkiintoinen, sillä siinä selvitetään muun muassa ei-kielitieteilijöiden käsityksiä kielen oppimisesta ja lapsen kielenomaksumisesta. Niedzielskin ja Prestonin tutkimus eroaa omasta työstäni etenkin metodologisesti. Niedzielskin ja Prestonin tutkimus on toteutettu haastattelemalla lasten vanhempia. Kysymyksiin on siis vastattu konkreettisesti haastattelijan ja haastateltavan välisessä vuorovaikutustilanteessa. Oma tutkimusaineistoni koostuu verkkokeskusteluista, joiden kulkuun en ole itse vaikuttanut. Toisin kuin Niedzielskin ja Prestonin tutkimus, tutkielmani ei sisällä lainkaan kasvokkain toteutettujen haastattelujen analysoimista. Palaan Niedzielskin ja Prestonin tutkimukseen analyysiluvuissa.

Kansanlingvistiksessä tutkimuksessa kartoitetaan, millaisia piirteitä ihmiset havaitsevat omasta kielenkäytöstään tai muiden kielestä. Lisäksi pyritään tarkastelemaan, miten ihmiset suhtautuvat erilaisiin kielimuotoihin tai kielellisiin ilmiöihin ja kuinka he puhuvat havainnoistaan. Kansanlingvistisen tutkimuksen pääpaino on ennen kaikkea siinä, kuinka tietoisia ihmiset ovat kielestään tai jostain kielellisestä ilmiöstä. (Palander 2001: 147–149; Palander 2005: 10.) Kieli ja tietoisuus kytkeytyvät siis hyvin vahvasti yhteen kansanlingvistiikassa: puhujien

kielitietoisuus nousee usein tutkimuksen keskeisimmäksi kysymykseksi. Tarkoituksena on kuvata, millaisia arkiteorioita tai käsitejärjestelmiä ihmisillä on erilaisista kielen ilmiöistä. Pro gradu -tutkielmassani keskeisimpänä tavoitteenani on luonnehtia, millaisia arkiteorioita vanhemmilla on lapsen kielenkehityksestä.

Prestonin (1996: 40–41, ks. myös 2002: 50–51) mukaan tavallisen kielenkäyttäjän kielitietoisuus muodostuu neljästä toisistaan riippumattomasta jatkumosta. Ei-lingvistin kieltä koskevan tiedon tasoja ovat *availability*, *accuracy*, *detail* ja *control*, jotka Mielikäinen (2005: 98) suomentaa seuraavasti: saatavuus tai helppous (*availability*), paikkansapitävyys (*accuracy*), yksityiskohtaisuus (*detail*) ja hallinta (*control*). Vaattovaara (2009: 31–32) käyttää hieman erilaisia termejä: saatavuus/pääsy tai käsiteltävyys, täsmällisyys, yksityiskohtaisuus ja imitoitokyky. Saatavuus (*availability*) tarkoittaa sitä, onko jokin kielenilmiö ei-kielitieteilijän käsiteltävissä vai ei. Jatkumon toinen ääripää viittaa täydelliseen kyvyttömyyteen tai haluttomuuteen tarkastella tiettyä kielellistä ilmiötä, kun taas toisessa ääripäässä on ilmiön päätyminen helposti keskustelun kohteeksi. Paikkansapitävyys (*accuracy*) tarkoittaa sitä, onko ei-kielitieteilijän havainto lingvistisen todellisuuden mukainen: käsitykset ja havainnot kielestä voivat olla hyvin todenmukaisia, täysin vääriä tai jotain näiden väliltä. Yksityiskohtaisuus (*detail*) puolestaan viittaa siihen, kuinka tarkkoja tai yleisluonteisia huomiot ovat. Toisin sanoen kielenilmiötä voidaan kuvata joko yleisesti tai yksittäisten piirteiden tarkkuudella. Hallinta (*control*) viestii siitä, miten hyvin ei-kielitieteilijä hallitsee tunnistamansa kielimuodon eli miten hyvin hän kykenee esimerkiksi jäljittelemään tarkoittamansa puhutavan mukaista kieltä. (Mielikäinen 2005: 98; Vaattovaara 2009: 31–32.) Palanderin (2011: 13) mukaan tavallinen kielenpuhujasta saattaa kuvailla kielimuotoa hyvin yleisluontoisesti ja siitä huolimatta jäljitellä sitä käyttämällä tiettyjä kielenpiirteitä joko oikein tai virheellisesti.

Kansanlingvistiikan lähtökohtana pidetään näkemystä, jonka mukaan kielentutkijan ja tavallisen kielenkäyttäjän kielikäsitykset eroavat toisistaan. Lingvisti hahmottaa kielen erilaisen varieteettien joukkona, kun taas ei-kielitieteilijä mieltää kielen eräänlaiseksi hierarkiaksi, jonka ylimmällä portaalla on virheetön kieli abstraktiona ja jonka alemmilla portailla sijaitsevat murteet sekä ”virheellinen” kieli. (Preston 2002: 64; Niedzielski & Preston 2000: 18.) Täten kansanlingvistiikassa ajatellaan, että lingvistit ja ei-kielitieteilijät puhuvat käsityksistään eri tavoilla. Heidän käytössään ovat siis erilaiset metakielet. Niedzielski ja Preston (2000: 302) kuitenkin korostavat, että niin lingvistin kuin ei-kielitieteilijän käyttämä metakieli on tutkimuksessa yhtä arvokasta: kyseessä on vain metakielten erilaisuus.

Niedzielski ja Preston (2000: 302–314) ovat hahmotelleet kaksi metakielen tasoa, jotka liittyvät tavallisten kielenkäyttäjien käsityksiin. Metakielen ensimmäinen taso (*metalanguage*

1) sisältää ei-kielitieteilijöiden käsitykset kielestä itsestään. Metakieli 1 viittaa täten esimerkiksi käsityksiin kielen piirteistä, rakenteesta tai sanastosta. Metakieli 1 sisältää havainnot siitä, miten ihmiset puhuvat. Metakielen toinen taso (*metalanguage 2*) puolestaan liittyy kielenkäyttäjiin. Metakieli 2 koskee kielenkäyttäjien ja puhujayhteisöjen yhteisiä arvoja, asenteita ja uskomuksia, siis eräänlaista jaettua tietoa kielestä. Tässä tutkielmassa yhtenä mielenkiinnonkohteenani on verkkokeskustelijoiden käyttämä metakieli, jonka avulla he jakavat havaintojaan lapsen kielellisestä kehityksestä. Tarkastelen työssäni, kuinka kielenomaksumista kuvataan ilmiönä ja millaista vanhempien käyttämä metakieli on, kun he keskustelevat lapsen puheenkehityksestä.

Toisin kuin Yhdysvalloissa, Suomessa kieleen liittyviä käsityksiä ei ole toistaiseksi kartoitettu kovin runsaasti. Ojansuu kirjoitti kansan kielellisistä käsityksistä jo 1900-luvun alussa artikkelissaan ”Kansa murrehavaintojen tekijänä”, ja kansanlingvistiksi suuntautunutta asennetutkimusta harjoitettiin jo 1980-luvulla, mutta Vaattovaaran (2009: 27) mukaan varsinaisen kansanlingvistiikka tuli Suomeen vasta vuonna 2001 Palanderin julkaiseman kirjarvion myötä. Ensimmäinen fennistiikan kansanlingvistinen tutkimus on vuonna 2002 Sananjalassa ilmestynyt Mielikäisen ja Palanderin artikkeli ”Suomalaisten murreasenteista”. Lisäksi Palanderilta ja Nupposelta on ilmestynyt vuonna 2005 kansanlingvistinen artikkelikokoelma, jossa tarkastellaan muun muassa pohjois- ja eteläkarjalaisten käsityksiä ”Karjalasta” ja ”Karjalan” alueella puhuttavista murteista. Sittemmin Palander (2007, 2011) on tutkinut itäsuomalaisten lisäksi eteläsuomalaisten murrekäsityksiä.

Fennistiikassa kansanlingvistiikka on siis jokseenkin tuore tutkimussuuntaus: ensimmäinen fennististä kansanlingvistiikkaa edustava väitöskirja on vuonna 2009 ilmestynyt Vaattovaaran tutkimus, jossa hän kartoittaa tornionlaaksolaisnuorten alueellisen identiteetin rakentumista murteen käytön ja murretietoisuuden kautta. Vuonna 2011 ilmestyi toinen fennististä kansanlingvistiikkaa edustava väitöskirja, jossa Nupponen selvittää savolaisten käsityksiä savolaismurteista. Vaattovaaran (2009: 27) mukaan suomalainen kansanlingvistiikka onkin toistaiseksi painottunut kansandialektologiaan ja erityisesti itämurteisiin.

Joensuussa ja Jyväskylässä on ilmestynyt viime vuosina runsaasti kansanlingvistisiä pro gradu -tutkielmia. Joensuussa kansandialektologisen tutkimuksen kohteina ovat olleet muun muassa joensuulaiset lukiolaiset (Alpia 2003), savonlinalaisnuoret (Holopainen 2003), punkaharjulaisnuoret (Jantunen 2004), reisjärveläiset nuoret (Hylkilä 2005), eteläkarjalaiset (Kohonen 2005) ja ilomantsilaiset lukiolaiset (Kontkanen 2009). Lisäksi Joensuussa on tutkittu pyhäselkäläisten nuorten kieleen liittyviä havaintoja (Könönen 2007), Englantiin muuttaneiden suomalaisten kielellisiä asenteita (Niemeläinen 2003) ja alakoululaisten käsityksiä kiele-

tä (Lahtinen 2010). Kansanlingvivistä nimistöntutkimusta edustavat puolestaan muun muassa Heinosen (2008), Riepposen (2008) ja Rimpeläisen (2011) pro gradu -tutkielmat.

Jyväskylässä kansandialektologisen tutkimuksen kohteina ovat olleet haapajärviset (Leipälä 2000), jyväskyläläisopiskelijat (Arve 2002), lapualaiset opiskelijat (Honkimäki 2007), ulvilalaiset koululaiset (Hietava 2008) ja kangasniemeläiset (Oja 2011). Lisäksi Jyväskylässä on tutkittu lahtelaisnuorten puhekieleen liittyviä asenteita (Kantoluoto 2007), nuorten asenteita suomen kieltä kohtaan (Gustafsson 2005) sekä jyväskyläläisten ja tarttolaisten yliopisto-opiskelijoiden kielellisiä asenteita (Junntila 2007). Suurin osa mainitsemistani pro gradu -tutkielmista liittyy murreasenteisiin keskittyvään tutkimukseen. Omaa tutkimustani ei tämän vuoksi voi juuri verrata aiemmin ilmestyneiden pro gradu -tutkielmien tuloksiin.

Vaikka sähköiset keskustelut eivät ole tyypillisimpiä kansanlingvistiikan parissa käytettyjä tutkimusaineistoja, verkkokeskustelijoiden käsityksiä erilaisista kielenilmiöistä on selvitetty ainakin muutamissa kansanlingvistikissä pro gradu -tutkielmissa. Nämä työt ovat sekä aineiston että tutkimusmenetelmän suhteen melko samankaltaisia kuin omani. Jorosen (2007) aineisto koostuu Ilta-Sanomien verkkosivuilla käydyistä kieltä koskevista keskusteluista. Hän tarkastelee työssään sellaisia kielenilmiöitä, joista verkkokeskustelijat ovat ärsyyntyneet, ja pohtii kielteisten käsitysten syitä. Nikkinen-Piraccini (2011) puolestaan selvittää verkkokeskustelijoiden käsityksiä rajageminaatiosta eli puheessa esiintyvistä sananrajaisesta sandhi-ilmiöstä. Oman tutkielmani kannalta on mielenkiintoista, että hänen tarkastelunsa kohteena on myös metodinen kysymys verkkokeskustelujen sopivuudesta kansanlingvistiseen tutkimukseen. Nikkinen-Piraccini (2011: 96) näkee yhtenä tutkimusaineistonsa heikkoutena sen, ettei hän kykene systemaattisesti kartoittamaan keskustelijoiden sosiaalisia verkostoja. Näiden verkostojen selvittäminen olisi hänen mielestään hyödyllistä, koska ”mielteet kielestä syntyvät sosiaalisten verkostojen jäsenten yhteistyönä”. Nikkinen-Piraccini pitää aineistonsa etuna kuitenkin sitä, että keskustelut ovat syntyneet ilman kielentutkijan aloitetta, jolloin ne tarjoavat arvokasta tietoa tavallisten kielenkäyttäjien omaehtoisesti syntyneistä käsityksistä.

Myös omassa tutkimusaineistossani vanhemmat esittävät käsityksiään lapsen puheen kehittymisestä vapaaehtoisesti. Tarkastelemini keskusteluihin ovat osallistuneet sellaiset henkilöt, jotka ovat kiinnittäneet huomiota lapsen kielenkehitykseen ja halunneet esittää havaintonsa muille keskustelijoille. Täten myös oma tutkimusaineistoni sisältää merkityksellistä tietoa tavallisten kielenkäyttäjien vapaaehtoisesti syntyneistä mielteistä. Ennen kuin luonnehdin vanhempien havaintoja ja käsityksiä lapsen kielenkehityksestä, esittelen kielitieteellisiä näkemyksiä kielenomaksumisen edellytyksistä, lapsenkielen kehityskausista ja ensimmäisistä sanoista.

3.3. Suomalainen lapsenkielen tutkimus

Lapsen kielenomaksumiseen kiinnitettiin huomiota biologian ja lääketieteen aloilla jo 1800-luvulla. Varsinainen lingvistinen lapsenkielentutkimus alkoi kuitenkin vasta 1950-luvulla. Varhaisen vaiheen merkittävänä teoksena pidetään Jakobsonin vuonna 1941 kirjoittamaa teosta *Kindersprache, Aphasie und allgemeine Lautgesetze*, joka ilmestyi myöhemmin myös englanniksi nimellä *Child language, aphasia and phonological universals*. Jakobson havaitsi lapsenkielentutkijoiden päiväkirjamerkintöjen perusteella, että lapsilla esiintyy säännöllisesti samat äänteet ensisanoissa. Tämän perusteella hän oletti, että lapset omaksuvat äänteet suunnilleen samassa järjestyksessä riippumatta siitä, mitä kieltä he ovat oppimassa. Sittemmin osa Jakobsonin väitteistä on kumottu. Teos kuitenkin vaikutti huomattavasti kielenomaksumisen tutkimukseen, sillä se innosti tutkijoita tarkastelemaan lapsen kielellistä kehitystä. (Toivainen, K. 1996: 11; Lieko 1998: 22–23, 41.)

Myös suomalainen lapsenkielen tutkimus pääsi kunnolla alkuun Jakobsonin teorian myötä, kun Hakulinen esitteli Virittäjässä vuonna 1949 Jakobsonin teosta ja antoi lapsenkielen tutkimusta koskevan julkaisukehotuksen. Jorma Toivainen vastasi haasteeseen keräämällä tutkielmaansa varten ensimmäisen suomenkielisen nauhoitetun aineiston 2-vuotiaan tytön puheesta ja julkaisemalla Virittäjässä kielenomaksumista koskevan artikkelin vuonna 1961. Toivaista pidetäänkin suomen kieltä koskevan lapsenkielen tutkimuksen uranuurtajana. Vuonna 1970 Toivainen käynnisti Lapsenkielen tutkimushankkeen, joka perustui 25 oululaislapsen seurue-tutkimukseen. Nauhoitusten perusteella Toivainen kirjoitti vuonna 1980 ilmestyneen morfologian omaksumista koskevan väitöskirjansa. (Toivainen, K. 1996: 12–14.)

Sittemmin lapsen kielenkehitystä koskevia tutkimuksia on ilmestynyt Suomessa niin morfologian, fonologian kuin sanaston ja syntaksin alalta. Suomalaislasten morfologista kehitystä ovat tarkastelleet muun muassa jo mainittu Toivainen sekä Räisänen (1975), Laalo (1997, 1998, 2010) ja Riionheimo (1998, 2002). Fonologista kehitystä ovat puolestaan tutkineet esimerkiksi Itkonen (1977) ja Iivonen (1993, 1994, 1998, 2004). Syntaksia on käsitellyt muun muassa Lieko (1992, 1993). Lisäksi Leiwo (1977, 1986) on tutkinut lapsenkieltä ja etenkin viivästynyttä kielenkehitystä. Suomessa merkittäviä lapsenkielentutkijoita ovat myös Kunnari ja Savinainen-Makkonen, jotka ovat perehtyneet lapsen äänteelliseen kehitykseen. Kunnarin ja Savinainen-Makkosen toimittama vuonna 2004 ilmestynyt *Mistä on pienten sanat tehty – lasten äänteellinen kehitys* on ensimmäinen suomenkielinen perusteos lapsen äänteellisestä kehityksestä. Tekijöiden joukosta löytyy myös muita tunnettuja suomalaisia lapsenkielentut-

kijoita. Tässä tutkielmassa tukeudun Kunnarin ja Savinainen-Makkosen toimittamaan teokseen.

Lapsenkielen lingvistiset tutkimusmenetelmät vaihtelevat äänitetyistä kirjankatseluhetkistä (esim. Toivainen, J. 1980, Savinainen-Makkonen 1998) lapsen spontaanin kielenkäytön havainnoimiseen ja tallentamiseen (esim. Kangassalo 1995). Lapsenkielen tutkimuksessa on hyödynnetty myös keskustelututkimuksen metodeja (Karjalainen 1996, Nurkkala 1998). Tutkijat ovat keränneet aineistonsa yleensä omilta lapsiltaan. Toisaalta tutkimusaineisto on voitu kerätä myös muilla tavoilla: esimerkiksi Kangassalo (1995) on hankkinut aineistonsa nauhoittamalla vanhempien ja lasten käymiä spontaaneja keskusteluja, kun taas Karjalainen (1996) on videoinut aineistonsa päiväkodissa.

3.4. Kielenomaksumisen edellytykset

Kielellisen kehityksen perustana ovat lapsen havaintotoiminnat, muisti ja ajattelu sekä lapsen sosiaalisten suhteiden, tunne-elämän ja yleisten kommunikatiivisten taitojen kehitys (Laakso 2004: 28). Lapsen kielenomaksuminen on siis kokonaisvaltaista kehittymistä, mikä viittaa muun muassa biologiseen, motoriseen, sosiaaliseen, kognitiiviseen ja viestinnälliseen kehitykseen – eräänlaiseen kypsymiseen. Myös verkkokeskusteluihin osallistuvat vanhemmat painottavat kommentissaan kypsymistä ja lapsen yksilöllistä kehittymistä.

Kielenomaksumisen taustalla ovat biologiset, kognitiiviset ja sosiaaliset edellytykset. Biologiin edellytyksiin kuuluu hermoston ja puhemotoriikan kehitys, joka tarkoittaa muun muassa aivojen kasvua ja eräänlaista aivopuoliskojen epäsymmetriaa. Myös lapsen ääntöväylän kehittyminen lukeutuu biologiin edellytyksiin. (Iivonen 2004: 25–27; Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004b: 40–41.) Vaikka monet verkkokeskustelijat korostavat lapsen yksilöllistä kehittymistä ja kypsymistä, vain muutamien kommentteista on nähtävissä selkeitä viittauksia kielenomaksumisen biologisiin edellytyksiin. Koska lapsen biologiseen kehitykseen ei paneuduta keskusteluissa yksityiskohtaisesti, keskityn analyysissäni ensisijaisesti sellaisiin käsityksiin ja havaintoihin, jotka liittyvät kielenomaksumisen kognitiivisiin ja sosiaalisiin edellytyksiin.

Kielenomaksumisen kognitiiviset edellytykset tarkoittavat muun muassa muistin ja kuuloaistin kehitystä. Lapsi kykenee ymmärtämään ja tuottamaan puhetta lyhytkestoisen muistin avulla, minkä lisäksi lyhytkestoinen muisti mahdollistaa kielellisten aineiden mieleen palauttamisen. Lyhytkestoisen muistikapasiteetin kehittyessä lapsi pystyy analysoimaan ja proses-

soimaan kuulemansa ilmaukset aiempaa täydellisemmin ja kykenee kiinnittämään tarkemmin huomiota kieliopillisiin suhteisiin. (Leiwo 1977: 17–18; ks. myös Korpilahti 1993: 104.) Myös pitkäkestoisen muistin varastointikyky liittyy kognitiivisiin edellytyksiin: pitkäkestoiseen muistiin varastoidaan muun muassa sanoja ja niiden merkityksiä sekä kieliopin sääntöjä (Leiwo 1986: 62).

Lapsella on synnynnäinen kielenoppimiskyky, joka viittaa herkkyyteen havaita kieltä ja erottaa kielelle ominaiset piirteet muista äänistä. Ensimmäisinä elinkuukausinaan lapsi kykenee erottelemaan lähes minkä tahansa kielen äännepiirteitä, mutta jo ensimmäisen ikävuoden loppupuolella lapsen kuuloaistimukset jäsentyvät kasvuympäristössä puhutun kielen mukaisiksi. Kyse on siis kuulohavaintojen valikoivuudesta ja jäsentymisestä sekä äidinkielen mukaisten muistijälkien vahvistumisesta. (Korpilahti 2004: 34–35.) Keskustelupalstoille kirjoittavat vanhemmat korostavat kielitieteilijöiden tavoin kuulemisen merkitystä. Hyvää kuuloa pidetään yhtenä puheenkehityksen edellytyksenä. Voidakseen ymmärtää ja tuottaa puhetta lapsen on verkkokeskustelijoiden mukaan kuultava moitteettomasti.

Kielenomaksumisen sosiaaliset edellytykset puolestaan viittaavat kieliympäristön merkitykseen ja etenkin vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Kieliympäristöllä on varsin suuri vaikutus kielenomaksumiseen: lapsella on periaatteessa valmiudet omaksua mikä tahansa kieli, mutta jo ensimmäisen vuoden jälkimmäisellä puoliskolla lapsen havainto- ja tuottotaidot eriytyvät äidinkielen suuntaan ja jokeltelussa alkaa esiintyä kielikohtaisia eroja. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004c: 48.) Täten lapsi ei ala puhua ainoastaan biologisen ja kognitiivisen kypsymisen myötä, vaan hän tarvitsee siihen ympäristöönsä. Myös verkkokeskustelijat tiedostavat kieliympäristön merkityksen. Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tärkeys ja etenkin lapsen halu vuorovaikutukseen tulevat selkeästi esiin vanhempien kommentteista.

3.5. Lapsenkielen kehityskaudet

Tutkijat ovat jaotelleet eri tavoin lapsen kielellisen kehityksen vaiheita. Vaikka he ovat käyttäneet osittain erilaisia menetelmiä, heidän jaottelustaan löytyy silti samoja yleisiä piirteitä. Täten jaottelut voivat perustua esimerkiksi lapsen äänteelliseen kehitykseen, syntaktiseen kehitykseen tai lapsen oppimien sanojen määrään. (Laalo 2010: 20.) Laalo erottelee kolme lapsenkielen kehityskautta morfologisen kehittymisen perusteella: 1) esikieliopin vaihe (eli esimorfologinen vaihe), 2) varhaiskieliopin vaihe (eli varhaismorfologinen vaihe) ja 3) kieliopin

jäsentymisvaihe. Esikieliopin vaiheessa lapsi käyttää ulkoa oppimiaan yksittäisiä sananmuotoja. Toisin sanoen lapsi opettelee aikuiskielen muotoja sellaisinaan, analysoimattomina kokonaisuuksina. Laalon (mts. 20–21) mukaan tällaisia varhaisia sanoja ei kuitenkaan voi pitää varsinaisina taivutusmuotoina, sillä vartalonmuodostus ja suffiksien liittäminen eivät ole vielä eriytyneet itsenäisiksi järjestelmikseen. Myöskään Toivaisen (1996b: 61) mukaan lapsi ei vielä hyödynnä varsinaisia taivutuspäätteitä tuottamissaan ensimmäisissä taivutusmuodoissa. Toivainen (mts. 61) kutsuukin ensimmäisiä taivutuspäätteitä esisuffikseiksi.

Esikieliopin vaihetta seuraa varhaiskieliopin vaihe, jolloin lapsi alkaa muodostaa äidinkielenensä morfologista järjestelmää. Kaudelle ovat tyypillisiä lapsen omat analogiamuodosteet, joissa lapsi soveltaa omaksumiaan morfologisia keinoja: yksinkertaistaminen, analogia ja aikuiskielen mutkikkaiden morfologisten vaihteluiden säännöllistäminen saavat aikaan runsaasti aikuiskielestä poikkeavia muotoja. (Laalo 1997: 187; 2010: 275–276.) Varhaismorfologiassa vaiheessa lapsi ei siis enää tyydy vain toistamaan muiden puheesta kuulemiaan sanoja, vaan alkaa itse tuottaa muotoja omien sääntöjensä pohjalta. Kolmas vaihe eli kieliopin jäsentymisvaihe alkaa, kun lapsi on omaksunut äidinkielenensä morfologian pääpiirteet eli kun verbintaivutus, nominintaivutus ja sananmuodostus alkavat jäsentyä omiksi alajärjestelmikseen. Pelkistettyjen sääntöjen lisäksi lapsi oppii tässä vaiheessa yhä enemmän erilaisia poikkeuksia. (Laalo 1998: 361; 2010: 23.) Vähitellen lapsen kielioppi alkaa siis lähestyä aikuiskielen kaltaista järjestelmää.

Kunnari ja Savinainen-Makkonen (2004d: 56) jaottelevat kielenkehityksen neljään vaiheeseen äänteellisen kehityksen perusteella: 1) varhaisen ääntelyn ja jokittelun kausi, 2) ensisanojen kausi, 3) systemaattisen kehityksen kausi ja 4) fonologisen viimeistelyn kausi. Käytän pro gradu -tutkielmassani tätä jaottelua lisäämällä Iivosen (1993: 38) mallin mukaan yhdeksi äänteellisen kehityksen vaiheeksi prenataalisen kauden ennen syntymää. Olen koonnut äänteellisen kehityksen kaudet sivulle 23 taulukkoon kaksi, joka on mukaelma Kunnarin ja Savinainen-Makkosen (2004d: 55) sekä Iivosen (1993: 38–39) tekemistä jaotteluista.

Lapsi oppii jokaisen äänteellisen kehityksen kauden aikana jonkin uuden ja merkittävän asian. Silti on huomattava, että kausijaottelu on varsin yksinkertaistava. Lapsenkielen kehityskaudet eivät ole ehdottomia, tiukkaan suljettuja jaksoja, vaan siirtyminen kaudesta toiseen on usein vähittäistä. Uusien kehitysvaiheiden voidaan ajatella rakentuvan aiempien vaiheiden varaan tai niiden päälle: ”Kyse ei ole siis irrallisista kehitysvaiheista, vaan keskenään vahvasti limittyvistä ja linkittyvistä vaiheista”, kuten Kunnari ja Savinainen-Makkonen (2004d: 55) korostavat. Kausien limittyminen näkyy esimerkiksi siten, että lapsi voi siirtyä edelliselle kehitystasolle ja käyttää sille kaudelle tyypillistä ilmaisua, vaikka osaisi jo enemmän. Lisäksi

lapsi voi tuottaa puheessaan yksittäisiä sanoja, jotka ovat lapsen senhetkistä äänteellistä kehitystasoa huomattavasti kehittyneempiä. (Menn & Stoel-Gammon 1995: 342–344.) Verkko-keskustelijoiden havainnot puheenkehitykseen liittyvistä kausista tukevat käsitystä kehitysvaiheiden limittäisyydestä. Vanhemmat ovat esimerkiksi havainneet lapsen suosivan ”omaa kieltään” vielä siinäkin vaiheessa, kun lapsi on osannut tuottaa jo aikuiskielen mukaisia sanoja.

TAULUKKO 2. Lapsen äänteellisen kehityksen kaudet.

Ikä	Kausi
ennen syntymää	Prenataalinen kausi
0–1;0 ⁵	Esikielellinen kausi eli varhaisen ääntelyn ja jokeltelun kausi
1;0–1;6	Ensisanojen kausi
1;6–4;0	Systemaattisen fonologisen kehityksen kausi
4;0–12;0	Fonologisen viimeistelyn kausi

Kielenomaksuminen alkaa jo prenataalisella kaudella sikiön kuulohavaintojen kautta. Sikiölle välittyvät kohdun peitteiden läpi lähinnä puheen sävelkulku ja äänen peruspulssi. (Korpilahti 2004: 34.) Esikielellisen kauden aikana lapsi luo perustan useille kielen ja puheen rakenteille, minkä vuoksi kautta pidetään hyvin merkittävänä äänteellisen kehityksen kannalta (Iivonen 1993: 39). Esikielellinen kausi voidaan jakaa vielä viiteen eri vaiheeseen tyypillisimpien ääntelymuotojen mukaan: refleksiivinen ääntely (0–1 kk), kujertelu ja nauru (2–3 kk), äänen ääriominaisuuksien kokeilu (4–6 kk), kanoninen jokeltelu (7–10 kk) ja varioiva jokeltelu (11–12 kk). Ikärajat eivät ole ehdottomia, vaan pohjautuvat ajankohtaan, jolloin kyseinen ääntelymuoto on hallitseva. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004e: 57; Iivonen 1994: 15.) Myös vanhemmat ovat havainneet lapsen kokeilevan ääntään ja jokeltelevan yksinkertaisia tavusarjoja. Luonnehdin keskustelijoiden havaintoja lapsen ääntelystä ja jokeltelusta luvussa 5.2.

Ensisanojen kaudella lapsi omaksuu noin 50 ensimmäistä sanaansa. Lapsi ymmärtää sanoja aiemmin ja enemmän kuin pystyy tuottamaan niitä. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004g: 70.) Myös verkkokeskustelijat ovat havainneet, että lapsi havaitsee ja ymmärtää puhetta huo-

⁵ Tässä tutkielmassa erotan lapsen ikävuodet ja ikäkuukaudet toisistaan puolipisteellä. Esimerkiksi 1;6 tarkoittaa yhtä vuotta ja kuutta kuukautta. En lisää lukujen perään taivutuspäätteitä, kuten suomen kielessä yleensä on tapana. Täten ”iässä 1;6” tarkoittaa ’yhden vuoden ja kuuden kuukauden iässä’.

mattavasti enemmän kuin kykenee tuottamaan sitä. Esimerkiksi suositan-nimimerkki (4/8) kertoo, ettei hänen lapsensa tuottanut iässä 2;0 kuin muutaman sanan mutta ymmärsi ”sitäkin enemmän”.

Kunnarin ja Savinainen-Makkosen (2004g: 70) mukaan ensimmäisten sanojen ymmärtäminen sijoittuu yleensä ikään 0;8–0;10. Sanojen tuottamisikä vaihtelee enemmän: osa lapsista sanoo ensimmäiset sanansa jo 0;9–0;10 iässä, kun taas toiset lähempänä ikää 1;6. Sanaston omaksumiseen vaikuttavat kulttuuritekijät sekä kielten rakenteelliset erot kuten sanojen pituus tai kielen sanajärjestys. Myös sanan määrittelykriteerit vaikuttavat siihen, kuinka ensimmäisen sanan omaksumisikä määritellään. (Mts. 69, 71.) Tarkastelemissani verkkokeskusteluissa vaihdetaan runsaasti mielipiteitä siitä, mitä lapsen ilmaukselta tulee vaatia, jotta sitä voidaan pitää varsinaisena ensisanana. Ensisanan määrittelykriteerit vaikuttavat merkittävästi siihen, kuinka vanhemmat määrittävät ensimmäisen sanan tuottamisikä. Kartoitan keskustelijoiden tulkitsemia ensisanoja luvussa kuusi.

Koska jokelluksen ja varsinaisten sanojen erottaminen toisistaan on hankalaa, jokelluksen ja ensimmäisten sanojen väliin sijoitetaan usein *protosanan* käsite. Protosana tarkoittaa lapsen itse kehittämiä, omia sanamuotoja, joiden käyttö, merkitys ja ääntämys ovat vielä epäjohdonmukaisia. Vaikka protosana ei täytä aikuiskielen sanan kriteerejä, aikuinen kuitenkin usein tulkitsee protosanat merkityksellisiksi tilanneyhteyden myötä. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004g: 69–70.) Iivonen (1993: 16) kuvaa lapsen protosanoja holistisiksi kokonaisuusiksi ja erottaa yhdeksi lapsenkielen kehitysvaiheeksi protosanojen kauden (iässä 0;10–1;6). Protosanat ovat eräänlaisia sanahahmoja, mikä viittaa siihen, että lapsi ei vielä tajua sanojen segmentaalista rakennetta eli sitä, että samat äänneet voivat esiintyä myös muissa sanoissa. Iivosen (1993: 38–39, 77) mukaan lapsi ei siis opettele vielä protosanojen vaiheessa irrallisia äänneitä, vaan sanankokoisia yksiköitä, jotka edustavat kokonaisia ilmauksia ja puheakteja. Kaudelle on tyypillistä aikuiskielen sanojen jäljittely sellaisenaan, joten kautta voidaan kutsua myös sanajäljittelmien kaudeksi. (Mts. 39.) Sanojen jäljittely korostuu voimakkaasti myös verkkokeskustelijoiden käsityksissä. Käsittelen tarkemmin keskustelijoiden näkemyksiä jäljittelemällä opitusta puheesta luvussa 5.1.

Noin 50 ensimmäisen sanan jälkeen lapsi oppii yhdistelemään eri tavuja ja äänneitä sekä omaksuu äänneitä sanan alussa, keskellä ja lopussa. Lapsen varhaisissa ilmauksissa on systemaattisia säännönmukaisuuksia, minkä vuoksi kautta nimitetään systemaattisen kehityksen kaudeksi. Monenlaiset äänneelliset rajoitukset kuitenkin vaikuttavat vielä siihen, kuinka lapsi kykenee tuottamaan sanoja. Koska lapsi ei vielä osaa tuottaa kaikkia aikuiskielen äänneitä, hän muokkaa eli yksinkertaistaa aikuiskielen sanaa voidakseen ääntää sen. Näin ollen systemaatti-

sen kauden alkuvaihetta leimaavat useat äänteelliset rajoitukset ja fonologiset prosessit. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004i: 99, 102.) Verkkokeskustelijoiden havaitsemisissa lasten ensimmäisissä ilmauksissa esiintyy melko vähän yksinkertaistuksia tai analogisia muotoja. Yksi syy tähän voi olla se, että keskustelijat ovat kirjoittaneet sanat siten kuin ne kuuluu suomen kielessä kirjoittaa. Keskusteluissa listattujen sanojen joukossa voi siis olla varsinaisten ensisanojen lisäksi lapsen tavoittelemia sanoja. Toisaalta osa vanhemmista pitää ensisanoina ainoastaan aikuiskielen mukaisia ilmauksia, jolloin keskusteluihin ei välttämättä ole listattu aikuiskielestä poikkeavia muotoja niin paljon kuin niitä on havaittu.

Fonologisen viimeistelyn kaudella puhemotoriikka kypsyy vähitellen ja ääniteitä sekä äänneyhdistelmiä koskevat rajoitukset katoavat. Suomessa tähän kauteen osuvat muun muassa /r/:n, /s/:n ja /d/:n viimeistely, joten kausi voi kestää hyvinkin pitkään. (Iivonen 1993: 39.) Viiden vuoden iässä noin kolmasosalla suomalaisista lapsista on /s/- tai /r/-virheitä, mutta mitä lähemmäs kouluikää tullaan, sitä tarkemmin lapset yleensä pyrkivät ääntämään eri äänneet. Mikäli äänneille ei ole löytynyt spontaanisti oikeita artikulaatiotapoja vielä kouluiän kynnyksellä, lapsi ei todennäköisesti löydä niitä yksin, vaan tarvitsee artikulaatioterapiaa. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004j: 110.) Myös muutamissa verkkokeskusteluissa sivutaan hankalaksi koettuja ääniteitä. Tällaisissa keskusteluissa siirrytään kuitenkin melko nopeasti kokemuksiin hyvistä puheterapeuteista, joten olen jättänyt nämä keskustelut tutkimukseni ulkopuolelle.

3.6. Ensimmäiset sanat

Lapsi omaksuu helpoimmin sellaisia sanoja, joita hän kuulee toistuvasti. Myös sanojen fonologinen rakenne vaikuttaa ensimmäisten sanojen omaksumiseen. Lapsen tuottamat varhaisimmat sanat ovat yleensä helposti äännettäviä ja lyhyitä eli korkeintaan kaksitavuisia sanoja. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004: 71; Savinainen-Makkonen 1998: 53.) Vaihetta onkin kutsuttu kaksitavuvaiheeksi (esim. Laalo 1994; ks. myös Riionheimo 2002b: 105). Rajoitus tuottaa kahta tavua pidempiä ilmauksia aiheuttaa sen, että pitkät sanat tyypistyvät lapsen kielessä lyhyemmiksi yksi- tai kaksitavuisiksi tuotoksiksi. Vaikka lapsi ei aluksi kykene tuottamaan kahta tavua pidempiä ilmauksia, hänen tavoittelemansa sanat voivat silti olla huomattavasti pidempiä. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004h: 86.) Verkkokeskustelijoiden havaitsemat ensisanat ovat yleisimmin kaksitavuisia. Toisaalta on huomiota herättävää, että vanhemmat ovat kuulleet lapsen tuottavan myös pitkiä ja äänteellisesti vaikeita sanoja, kuten

aurinko ja *banaani*. Yksi syy tähän voi piillä siinä, että osa keskustelijoista tulkitsee lapsen varhaisimmat ilmaukset heti aikuiskielen mukaisiksi.

Ensisanojen aiheissa ja rakenteissa on sekä universaaleja että kielikohtaisia piirteitä. Universaaliutta kuvastaa se, että lapsen varhaisimpien sanojen joukkoon kuuluvat yleensä läheisten ihmisten nimet, eläimet, eläinten äänet, ruokailuun liittyvät sanat ja ääntä päästävät esineet. Ensisanojen joukossa on monesti myös aikuisten käyttäytymistä ohjaavia sanoja. Suomen kielessä tärkeimpiä tällaisia sanoja ovat esimerkiksi *anna*, *lisää* ja *pois*. Universaalien piirteiden lisäksi kulttuuriin liittyvät tekijät ohjaavat ensimmäisten sanojen aihepiirejä. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004g: 71.) Verkkokeskustelijoiden havaitsemien ensisanojen aihepiirit ovat universaaleja. Suosituimpien ensimmäisten sanojen joukossa on vanhempien tulkintojen mukaan paljon läheistä sukulaisuutta ilmaisevia sanoja. Lisäksi keskustelijat ovat havainneet lapsen tuottavan ensisanoinaan eläinten nimiä, eläinten ääniä ja ruokailuun liittyviä sanoja.

Varhaisimpien sanojen aihepiiri pohjautuu lapsen omaan rajalliseen kokemusmaailmaan. Ensimmäisillä sanoilla voi olla hyvin yksilöllisiä merkityksiä, sillä ne ovat usein sidoksissa sanan käyttötilanteisiin liittyviin muistoihin. Sanojen tilannesidonnaisuus näkyy esimerkiksi siten, että sano *pallo* voi tarkoittaa lapselle vain yhtä tiettyä kotona olevaa leikkipalloa, jolloin lapsi ei vielä tunnista palloa esimerkiksi katselemastaan kuvakirjasta. Ensisanoilla on usein myös kokonaisten lauseiden merkityksiä: esimerkiksi sana *kenkä* voi tarkoittaa jalkaan pantavan kengän lisäksi sitä, että lapsi haluaa mennä ulos. Näin ollen ensimmäisiä sanoja leimaa monesti joko liian tilannekohtainen tai liian yleistetty merkitys. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004g: 71; ks. myös Laalo 1999: 357.) Tarkastelemisani verkkokeskusteluissa tyydytään usein vain luettelemaan lasten varhaisimpia ilmauksia, jolloin ensimmäisten sanojen merkityksen pohtiminen jää melko vähäiseksi.

Lapsen oman kokemusmaailman lisäksi sanojen omaksumiseen ja käyttöönottamiseen vaikuttavat äänteelliset rajoitukset, jotka saavat aikaan erilaisia suosimis- ja välttämisprosesseja. Ensisanojen kautta onkin luonnehdittu valikoivuuden käsitteellä. Aluksi lapsi tavoittelee sellaisia sanoja, jotka hän uskoo pystyvänsä tuottamaan, ja välttelee sanoja, jotka sisältävät ään-teitä tai äänneyhtymiä hänen äännejärjestelmänsä ulkopuolelta. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004h: 84–85; Savinainen-Makkonen 1998: 53.) Jos sana sopii lapsen hallitsemaan äännejärjestelmään, lapsi voi ottaa sen mielellään käyttöönsä, vaikkei sana olisi kovin käyttökelpoinen tai merkitykseltään hyödyllinen (Menn & Stoel-Gammon 1995: 346).

Ään-teiden ohella lapsi suosii tiettytyyppisiä sanarakenteita. Varhaisimmat sanat rajoittuvat yleensä muutamaiin sanarakenteisiin, jotka lapsi kokee hallitsevansa. Suomenkielisten lasten

ensisanat edustavat usein rakenteita (K)VKKV, KVKV, VKVK ja KV. (Iivonen 1998: 12; Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004h: 85.) Keskustelijoiden havaitsemien yleisimpien ensisanojen rakenne on usein (K)VKKV (esimerkiksi sanoissa *kukka*, *kakka* ja *anna*). Vanhempien tulkintojen mukaan suosituimpien ensisanojen joukossa on myös sanoja, joiden rakenne on VVKV (*auto*, *äiti*), KVKKV (*lamppu*), VKV (*isi*), VV (*ei*), KVKV (*täti*) ja KVVKV (*vauva*). Tarkastelen keskustelijoiden havaitsemien ensisanojen rakenteita luvussa 6.3. Seuraavaksi selvitän verkkokeskustelijoiden käsityksiä puheenkehityksen edellytyksistä ja kielenomaksumiseen vaikuttavista tekijöistä.

4. KÄSITYKSIÄ PUHEEN TUOTTAMISEN EDELLYTYKSISTÄ

Internetin keskustelupalstoille kirjoittavat vanhemmat ovat kiinnostuneita lapsen kielenomaksumisesta. Keskusteluissa vertaillaan usein tavalla tai toisella lasten kielellistä kehitystä. Vertaamalla lasten puhetta keskustelijat pyrkivät varmistamaan, että oman lapsen kielenkehitys on iänmukaista. Samalla monet keskustelijat kuitenkin korostavat lapsen yksilöllistä kehitystä ja kypsymistä: vanhempien mukaan lapsen on saavutettava tietty kypsyystaso ennen kuin hän pystyy tuottamaan puhetta. Tässä luvussa luonnehdin tarkemmin, mitkä tekijät vaikuttavat keskustelijoiden mielestä lapsen puheenkehitykseen.

4.1. Yksilöllinen kehitys ja kypsyminen

Useat verkkokeskustelijat korostavat, että kukin lapsi on yksilö ja kehittyy omassa tahdissaan. Esimerkiksi nimimerkki *douniainen* on sitä mieltä, että lapsi tuottaa ensimmäiset sanansa vasta siinä vaiheessa, kun on siihen valmis. *Douniainen* jatkaa näin:

- (1) [A]jika tulee jolloin hän itse on siihenvalmis ja jokainen kehityy ihan omalla tahdillaan⁶. (2/4⁷)

Keskusteluissa painotetaan voimakkaasti lapsen omaa valmiutta sanalliseen ilmaisuun. Yhtenä kielenkehityksen ja erityisesti puheen tuottamisen edellytyksenä pidetään täten lapsen yksilöllistä kehittymistä:

- (2) Mielestäni puheen kehitys on tosi yksilöllistä. (2/25)
 (3) Lapset on erilaisia, kukin omanlaisia, oppivat kyllä ajallaan. (4/34)
 (4) [L]apset kehittyvät omaan tahtiinsa. (10/34)
 (5) [Ä]lkää hyvät ihmiset vielä huolestuko vaan antakaa lapsen oppia omaan tahtiin. (2/34)

Vaikka kielenkehitystä yrittäisi tietoisesti jouduttaa esimerkiksi juttelemalla runsaasti lapselle, lapsi ei keskustelijoiden mielestä voi oppia puhumaan ennen kuin on itse siihen valmis:

⁶ Olen säilyttänyt verkkokeskustelijoiden viestit alkuperäisessä kirjoitusasussaan.

⁷ Esimerkkien jäljessä olevan numeron ensimmäinen osa tarkoittaa viestin järjestysnumeroa viestiketjussa. Toinen osa viittaa verkkokeskusteluun, josta kommentti on peräisin.

- (6) Puhe tulee aikanaan, hirveästi ei voi opettaa, toki lapselle pitää puhua ja jos kirjat kiinnostaa, niin lukea, mutta loppujen lopuksi puhe tulee kun lapsi on siihen valmis. (4/44)
- (7) Lukeminen, loruttelu, puhuminen auttavat lasta hahmottamaan kieltä, mutta yksilöllisesti tulee sit se puhuminen. (6/44)

Varsinkin hidasta puheenkehitystä koskevissa keskusteluissa vanhemmat pyrkivät usein rauhoittelemaan huolissaan olevaa keskustelun aloittajaa painottamalla lapsen yksilöllistä kehitystä. Tällöin verkkokeskustelijoiden kommentoissa toistuu näkemys siitä, että lapsen täytyy ensin kehittyä tarpeeksi ennen kuin varsinaisten sanojen tuottaminen voi alkaa. Vanhempien mielestä lapsen on saavutettava tietty kypsyystaso ennen kuin hän pystyy tuottamaan puhetta. Yksilöllisen kehittymisen lisäksi puheen tuottaminen edellyttää siis tietynlaista kypsymistä:

- (8) Puhe tuli sitten itsekseen, kun lapsi oli valmis puhumaan. (16/27)
- (9) Puhe tulee, kun lapsi on kypsä puhumaan. (4/24)

Myös useista lapsenkielentutkimuksista on havaittavissa, että kielenkehitys on yksilöllistä. Bates, Dale ja Thal (1995: 96) ovat tarkastelleet muun muassa puheen ymmärtämisessä, puheen tuottamisessa ja lapsen varhaisimmassa kieliopissa havaittuja yksilöllisiä eroja. Heidän mukaansa kielenkehityksen yksilölliset erot tulee ottaa huomioon, sillä juuri variaatiota tutkimalla voidaan entistä paremmin ymmärtää kielenomaksumisen yleisiä mekanismeja. (Mts. 96–97.)

Suomessa esimerkiksi Iivonen (1993) on osoittanut kielenkehityksen yksilöllisyyden tutkiessaan E- ja J-pojan äänteellistä kehitystä. Äänteellisen kehityksen yksilöllisyyden vastakohtana voidaan kuitenkin pitää Jakobsonin (1941/1968) tunnettua teoriaa, jonka mukaan lapsi on fonologiselta kehitykseltään universaalisti samanlainen⁸. Jakobsonin teoriaa universaalista kielenomaksumisjärjestelmästä on sittemmin kritisoitu ja osa väitteistä on kumottu. Nykyisin osa tutkijoista pitää lapsen varhaista fonologista kehitystä hyvin yksilöllisenä. Heidän mielestään yhteistä kielistä riippumatonta kehitystä ei ole mahdollista havaita. Toisten tutkijoiden näkemykset ovat lähellä Jakobsonin kantaa: äänteellisen kehityksen nähdään olevan suhteellisen samanlaista lapsesta ja kielestä riippumatta. (Lieko 1998: 22–23, 41.)

Varhaisten sanojen tuottamisen kehitys on yksilöllistä. Yksilöllinen vaihtelu on merkittävää erityisesti ensimmäisen elinvuoden jälkeen. Iässä 1;4 joillakin lapsilla saattaa olla aktiivisesti käytössään jo yli 150 sanaa, kun taas toiset lapset eivät välttämättä tuota vielä ainuttakaan

⁸ Katso myös lukua 3.3.

sanaa. (Bates ym. 1995: 104.) Toisaalta on huomattava, että lapsen sanavaraston kehittymisestä on olemassa hieman ristiriitaisia tutkimustuloksia. Esimerkiksi Kunnari ja Savinainen-Makkonen (2004g: 70) ovat hahmotelleet useiden eri tutkimusten perusteella, kuinka monta sanaa lapsi keskimäärin tuottaa eri ikävaiheissa. Näiden tutkimusten mukaan lapsi tuottaa 10 sanaa iässä 1;1–1;3 ja 50 sanaa iässä 1;5–1;8 (mts. 95). Kuitenkin esimerkiksi Clarkin (1995: 393, 396) mukaan lapsi voi tuottaa ikään 1;6 mennessä jopa 200 sanaa ja ikään 2;0 mennessä 500–600 sanaa. Vaikka käsitykset sanavaraston kasvusta vaihtelevat, huomattavaa on kuitenkin se, että sanasto kehittyy ensimmäisinä elinvuosina hyvin yksilöllisesti.

Myös lasten morfologisessa kehityksessä on havaittu yksilöllisiä eroja. Bates ym. (1995: 108–109) ovat huomanneet, että kieliopillisessa kehityksessä ero nopeimman ja hitaimman lapsen välillä voi olla jopa kokonainen kalenterivuosi. Erityisesti siirtymistä esimorfologisesta kaudesta varhaismorfologiseen vaiheeseen pidetään yksilöllisenä: siirtymisen nähdään tapahtuvan eri lapsilla eri iässä. Teoksessa *Development of verb inflection in first language acquisition* on tarkasteltu erikielisten lasten siirtymistä varhaismorfologiseen kauteen. Esimerkiksi turkkilainen lapsi on siirtynyt varhaismorfologiseen vaiheeseen iässä 1;5 (Aksu-Koç & Ketrez 2003: 31–32), suomenkieliset lapset iässä 1;7–1;8 (Laalo 2003: 347–348), espanjankielinen lapsi iässä 1;9 (Aguirre 2003: 1) ja saksankieliset lapset iässä 1;10–1;11 (Bittner 2003: 58). Venäjänkielisillä lapsilla variaation on todettu olevan hieman suurempaa: tarkastellun kohteena olleet venäjänkieliset lapset siirtyivät varhaismorfologiseen vaiheeseen iässä 1;11, 2;1 ja 2;3 (Gagarina 2003: 137). Morfologisessa kehityksessä voidaan täten havaita yksilöllisiä eroja sekä saman kielen sisällä että eri kielten välillä.

Jorma Toivaisen (1980) toteuttama laaja seuruututkimus paljastaa myös, että suomenkielisten lasten morfologinen kehitys on verrattain yksilöllistä. Tutkimuksen nopein lapsi käytti varsinaisia taivutusmuotoja ensimmäisen kerran iässä 1;3, kun taas tutkimuksen hitain lapsi tuotti ensimmäiset oikeat taivutusmuotonsa iässä 2;4 (mts. 28). Toivaisen (1996a: 51) mukaan kielenomaksumisvauhti on jokaisella lapsella erilainen. Tästä huolimatta kunkin lapsen yksilöllisestä kehityksestä on löydettävissä samankaltaisuuksia. Nämä korrelaatiot ovat Toivaisen mielestä kiistattomia. Vaikka lasten kielellinen kehitys ei koskaan ole täysin identtistä, se on silti aina niin samanlaista, että ”vaihtelu tavallisesti hyväksytään yksilöllisyyden puitteisiin”, kuten Toivainen (mts. 51) toteaa.

Vaikka yksilöllisyydellä on vaikutuksensa etenkin kielenkehityksen varhaisimmissa vaiheissa, osa tutkijoista on kiistänyt merkittävän yksilöllisyyden. Heidän mukaansa kehitys on suhteellisen samanlaista lapsesta riippumatta. Tämä näkemys heijastuu tietyllä tavalla myös Toivaisen (1980) tutkimuksesta ja tutkijoiden käsityksistä lapsenkielen kehityskausista (ks.

lukua 3.5). Kenties voidaankin ajatella, että vaikka Jakobsonin oletuksia kielen universaalista omaksumisjärjestelmästä on runsaasti kritisoitu, teorian avulla on silti onnistuttu hahmottelemaan eräänlaisia suuria linjauksia kielenkehityksestä. Laalo (2010: 20) kirjoittaa näin: ”Kukin lapsi kulkee kielen kehityksessä omia polkujaan ja etenee erilaisten välietappien kautta omaa tahtiaan, mutta kuitenkin eri lapset etenevät samaan suuntaan, joten kehityksen linjoja sopivalla abstraktiotasolla tarkastellessa huomaa, että lasten välillä on paljonkin yhteistä.” Vaikka kukin lapsi siis kehittyy eri tavalla, ei voida sanoa, ettei lasten kielellisessä kehityksessä olisi mitään yhteistä. Kehityksen nopeus on yksilökohtaista, mutta kehityskaudet ovat merkittäväällä tavalla samankaltaisia.

Verkkokeskusteluissa hyvin monet vanhemmat painottavat, että lapsi on yksilö ja kehittyy täysin omaan tahtiinsa. Tämän vuoksi myös sisarusten kielenkehityksessä on havaittu merkittäviä eroja, vaikka kasvuympäristö olisi samanlainen (esimerkki 10). Koska lapset kehittyvät yksilöllisesti, heitä ei pitäisi keskustelijoiden mielestä vertailla lainkaan (esimerkki 11).

- (10) Lapset ovat niin erilaisia, ja kehittyvät eri tahtiin - samassa perheessäkin. (4/32)
- (11) Puheen tuottaminen on hyvin yksilöllistä ja sisarustenkin puheen oppimisessa on eroja, joten muihin ei kannata verrata. (2/20)

Puheenkehityksen yksilöllisyyteen liittyvät myös havainnot siitä, että samanikäiset lapset voivat olla kielelliseltä kehitykseltään aivan eri vaiheissa. *Cilek*-nimimerkki (8/43) on pannut merkille, että hänen lapsensa puhuu jo runsaasti iässä 1;10, vaikka ystäväperheiden samanikäiset lapset eivät puhu vielä lainkaan. Samoin *Pilvi*-nimimerkki (8/25) on huomannut, että jotkut lapset tuottavat jo lauseita yksivuotiaina, kun taas toiset lapset alkavat puhua vasta kolmevuotiaina. Myös *mylittlepony* (esimerkki 12), *Jarkon mami* (esimerkki 13) ja *jjj*-nimimerkki (esimerkki 14) ovat havainneet kielenkehityksessä esiintyvät yksilölliset erot:

- (12) Osa tytön samanikäisistä kavereista laskettelee jo pitkiäkin lauseita, osalla taas käytössä ehkä kaksi sanaa yhteensä. (6/43)
- (13) Kaveripiirissä on samanikäisiä jotka puhuvat jo kuin ruuneperit => Ja toisia jotka eivät sano vielä oikeastaan mitään. (14/43)
- (14) Toiset lapset oppivat jo yksi vuotiaina puhumaan toiset vähän yli kaksivuotiaina tai jopa kolme vuotiaina. Lapset ovat niin erilaisia. (17/26)

Vaikka lapsen puheenkehitystä lähestytään eri verkkokeskusteluissa hieman erilaisista näkökulmista, on huomiota herättävää, että kaikissa viestiketjuissa ainakin yksi keskustelija to-

teaa lapsen kehittyvän yksilöllisesti. ”Etuajassako?”-keskustelussa peräti seitsemän nimimerkkiä yhdeksästä mainitsee lapsen yksilöllisen kehittymisen tai puhuu lapsen kypsyydestä ja omasta kehitystahdista. Lisäksi monet keskustelijat painottavat sisarusten tai samanikäisten toverusten välisiä eroja (katso esimerkkejä 10–14) ja tuovat tällä tavalla esiin puheenkehitykseen liitetyn yksilöllisyyden, vaikka eivät suoranaisesti puhuisikaan lapsen yksilöllisestä kehitystahdista.

4.2. Luonne ja mielenkiinnon kohteet

Verkkokeskustelijoiden kommentteissa yksilölliseen puheenkehitykseen nivoutuu usein lapsen persoonallisuus ja luonne. *Puhumattomuuteen*-nimimerkki (5/34) kertoo, ettei hänen puoli-toistavuotias poikansa puhu kuin muutamia sanoja. Hänen mielestään yksi syy hitaaseen puheenkehitykseen voi piillä siinä, että lapsi on todella vilkas ja villi. Myös nimimerkki *ml213* on sitä mieltä, että lapsen luonne vaikuttaa kielenkehitykseen. Hänen mielestään hiljaisilla lapsilla ei välttämättä ole kiinnostusta opetella sanojen muodostamista. Toisin sanoen hiljaiset lapset eivät ole *ml213*-nimimerkin mukaan kovin aktiivisia puheen opettelussa:

- (15) [L]apsella voi olla ymmärrystä sanojen merkityksestä, mutta ei erikoisemmin intoa opetella, miten sana muodostetaan eli ei aktivoidu itse puhumista kohtaan. Siis on hiljainen luonteeltaan. (4/40)

Luonne vaikuttaa keskustelijoiden mielestä erityisesti siihen, mistä lapsi on kiinnostunut. Tällöin ajatellaan, että vilkkaat lapset eivät ole järin innostuneita puhumisesta, joten heidän puheenkehityksensä voi olla hidasta. Esimerkiksi nimimerkki ... (17/24) on sitä mieltä, että luonne vaikuttaa lapsen kiinnostuksenkohteisiin ja siten myös puheenkehitykseen. Vilkkaat lapset keskittyvät hänen mukaansa tutkimaan ympäristöä, joten he eivät ole kiinnostuneita kielestä. Rauhallisilla lapsilla on puolestaan enemmän aikaa paneutua puhumiseen:

- (16) Varsinkin fyysisesti kehittyneiden lasten/vilkkaiden lasten puhe voi tulla myöhemmin. On niin paljon asioita joita tutkailla, kokeilla, painella. Fyysisesti rauhallisemmalla lapsella on enemmän aikaa miettiä, jutella, tavailla sanoja. (17/24)

Lasten yksilölliset mielenkiinnonkohteet painottuvat sellaisissa keskusteluissa, joissa pohditaan lapsen hidasta puheenkehitystä. Lapset nähdään tällöin aktiivisina toimijoina, joiden omat kiinnostuksenkohteet vaikuttavat kehitykseen:

- (17) [S]illä on väliä **mihin lapsen kehitys on painottunut**. Siis mikä asia/tekijä pyörii lapsen tietoisuudessa ja on utelias. Onhan lapsia, jotka **eivät ole erityisemmin "kiinnostuneita" koko puhumiseen liittyvistä tekijöistä**, mutta taas ovat taitavia käsiltään/jaloiltaan. Siis asioiden painottumisesta on kysymys. (8/41, lihavoinnit kirjoittajan.)

Keskustelijan mukaan lapsen kehitykseen vaikuttavat mielenkiinnonkohteet eli ”asioiden painottuminen”. Lapsen innostuneisuus ja uteliaisuus antavat täten eräänlaisen suunnan hänen kehitykselleen. Toisin sanoen kehitykseen vaikuttavat ne asiat, joista lapsi on kiinnostunut ja joihin lapsi haluaa keskittyä. Tämän vuoksi lapset voivat oppia eri asioita samanikäisinä:

- (18) Jokainen lapsi kiinnostuu eri vaiheessa eri asioista, siksi oppimisjärjestyskin on eri. (6/27)
- (19) Toiset kehittyvät puheessa nopeammin, toiset taas motoriikassa. (5/37)

Keskusteluissa tulee toistuvasti esiin ajatus siitä, että lapsen oma aktiivisuus vaikuttaa voimakkaasti siihen, mitä lapsi oppii. Monien vanhempien mielestä etenkin liikunnallisesti lahjakkaat lapset eivät ehdi opetella puhumista – tai heillä ei ylipäätään ole aikaa puhua. Esimerkiksi nimimerkki *Minkä kirjan mukaan* (10/27) kertoo, ettei hänen lapsensa ehtinyt ”opetella puheen jaloa taitoa kun oli niin kiire esim. kiipeilemään.” Vanhempien mielestä lapsi voi siis ensin opetella jotain omasta mielestään kiinnostavampaa ja oppia puhumaan vasta myöhemmin. Lapsen mielenkiinnon on kohdistuttava ensisijaisesti kieleen ja puhumiseen, ennen kuin lapsi itse innostuu puhumaan. Ilman omakohtaista mielenkiintoa puheen oppimista ei tapahdu tai se on hyvin vähäistä.

Luonteeseen ja mielenkiinnonkohteisiin liitetään keskusteluissa myös lapsen oma viitseliäisyys ja halu puhua. Vanhempien havaintojen mukaan lapsi saattaa ymmärtää hyvin kieltä mutta ei vaivaudu puhumaan, koska hänellä ei ole tarvetta sanalliseen ilmaisuun. Nimimerkki *Tontun äiti* kertoo, kuinka hänen poikansa ei puhunut puolitoistavuotiaana kuin muutamia sanoja:

- (20) Silloin tuntui, **ettei lasta kiinnostanut puhe pätkeäkään**, ymmärsi loistavasti kaiken, **muttei itse kokenut tarvetta ilmaista itseään**. (3/42, lihavoinnit kirjoittajan.)

Puhuta mitään -nimimerkin (20/27) kommentissa painottuu myös luonteen merkitys ja viitseiäisyys. Keskustelija luonnehtii poikansa puheenkehitystä seuraavalla tavalla:

- (21) Fiksu ja kekseliäs poika, mutta **laiska puhumaan**. Laiska on ollut muussakin (mm. kävelemään opetteleussa, **oppi kyllä, mutta ei viitsinyt**, kierättämisen opetteleussa jne.jne.) olemme tuumineet, että poika on vaan laiska..varsinkin, kun sieltä välillä (noin kerran kuussa) tulee vaikeampi sana selvästi, kuten "banaani". - - Uskoisin, että meidän tapauksessa **kyse on laiskuudesta ja viitseliäisyydestä**..me kun ymmärrämme tökkäisystä ja elekielestä sekä örähtelyistä poikaa.. (20/27, lihavoinnit kirjoittajan.)

Puhuta mitään -nimimerkin mielestä hänen lapsensa on älykäs, mutta laiska puhumaan. Keskustelijan mukaan poika on ollut tarmoton myös muussa kehityksessään, esimerkiksi kierättämisen ja kävelemisen opettelussa. Laiskuuden todisteena keskustelija pitää sitä, että poika hallitsee jo pidempiä ja äänteellisesti vaikeampia sanoja mutta viitsii harvoin käyttää niitä. Koska vanhemmat ovat ymmärtäneet lasta ”tökkäisystä ja elekielestä sekä örähtelyistä”, pojan ei ole tarvinnut vaivautua tuottamaan puhetta.

Monet vanhemmat ovat huomanneet samankaltaisia piirteitä omista lapsissaan. Mikäli lapsi kokee tulevansa ymmärretyksi muilla keinoilla kuin sanoilla, hän ei ole välttämättä kovin kiinnostunut puhumisesta:

- (22) Todella vilkas lapsi: lapsella ei ole aikaa eikä kiinnostusta siihen puhumiseen, kun luottaa siihen, että eleilläkin tulee ymmärretyksi. Selvästikin siis on fyysisesti aktiivisempi ja se hidastuttaa puheen kehitystä. (5/34)

Keskustelijan mielestä (esimerkki 22) fyysisesti aktiivinen ja vilkas lapsi ei ole kiinnostunut puheen tuottamisesta, koska kokee tulevansa ymmärretyksi eleillä. *Jjkkll*-nimimerkki puolestaan ilmaisee mielipiteensä puheen oppimisesta näin:

- (23) Puheen oppiminen on yksilöllistä. - - Jo yksinään se vaikuttaa asiaan kuinka hyvin ymmärretty lapsi on. Toiset JOUTUVAT myös oppimaan ja käyttämään sanavarastoa aikaisemmin kuin toiset. Joissakin perheissä ollaan auliimpia palvelemaan lasta ja tiedetään jo eleistä mitä lapsi milloinkin tarvitsee/mieltii. Toisinaan lapset

taas joutuvat vääntämään ne sanat ulos suusta koska ovat esim. väärin ymmärrettyjä. (11/42)

Jjkkll-nimimerkin mielipiteessä korostuu lapsen halu tulla ymmärretyksi. Keskustelijan mukaan niiden lasten puheenkehitys on nopeaa, joiden on pakko käyttää oikeita, aikuiskielen mukaisia sanoja saadakseen tarpeensa ja ajatuksensa ymmärretyiksi. Koska joitakin lapsia ymmärretään esimerkiksi pelkkien eleiden perusteella, näiden lasten ei tarvitse opetella ja käyttää sanoja kovin varhain tarpeidensa ilmaisemiseen.

Viitseliäisyyttä painottavissa kommentteissa keskeistä on näkemys siitä, että lapsi haluaa olla vuorovaikutuksessa läheistensä kanssa. Vanhempien mielestä lapsi haluaa viestittää muille omia tarpeitaan ja ajatuksiaan. Jos lapsi kokee, että hänen läheisensä ymmärtävät häntä sanoitta, keskustelijoiden mukaan lapsi ei viitsi opetella puhumaan tai ei vaivaudu käyttämään osaamia sanoja. Jos taas lasta ei ymmärretä ilman sanoja, hän joutuu oppimaan ja käyttämään aikuiskielenmukaisia sanoja aiemmin. Hän joutuu ”vääntämään ne sanat ulos suusta” (esimerkki 23), koska kokee muutoin tulevansa väärinymmärretyksi. Myös Kunnarin (1998: 96) mukaan lapsen oma aktiivisuus vaikuttaa etenkin sanaston karttumiseen: lapsen havainto siitä, että hän pystyy tuottamiensa sanojen avulla saamaan yhteyden toisiin ihmisiin ja vaikuttamaan heidän toimintaansa, motivoi lasta sanojen omaksumisessa.

Jgsdl-nimimerkki kuvailee lapsensa puheenkehitystä näin:

- (24) Oma lapsi siis ei puhu sujuvasti, mutta nyt **ihan kuin 2 vuotis päivien lähestyessä olisi innostunut** ja lauseita rakentelee. - - tuntuu, että poika **ei ole pitänyt kovin tarpeellisena satsata puhumiseen** kun palvelu toimii muutenkin. Itse uskon, että **voi olla temperamentistakin kiinni**, toiset varmistele mieluummin ensin ennen kuin alkaa puhumaan tai sitten **keskittyvät kehittämään jotain toista taitoa**. (10/42, lihavoinnit kirjoittajan.)

Jgsdl-nimimerkin kommentista tiivistyvät verkkokeskustelijoiden käsitykset lapsen luonteenpiirteiden, kiinnostuksenkohteiden ja viitseliäisyyden merkityksestä. Vanhempien näkemysten mukaan puheenkehitykseen vaikuttavat lapsen yksilöllisyys, luonne ja mielenkiinnon kohteet. Rauhalliset lapset omaksuvat kielen suhteellisen varhain, kun taas vilkkaat ja liikunnalliset lapset alkavat puhua hitaammin. Niiden lasten puheenkehitys, jotka ovat kiinnostuneita kielestä ja puhumisesta, etenee yleensä iän mukaisesti. Toiset lapset voivat puolestaan keskittyä ”kehittämään jotain toista taitoa” (esimerkki 24), jolloin puheenkehitys siirtyy myöhemmäksi. Toisin sanoen puheenkehitys ei voi vanhempien mukaan edetä ennen kuin lapsi itse kiinnostuu kielestä. Myös lapsen kokema tarve ilmaista itseään sanallisesti vaikuttaa puheenkehityk-

seen. Keskustelijoiden mielestä osa lapsista ei viitsi harjoitella puhumista tai ei viitsi tuottaa jo osaamiaan sanoja, koska ei pidä sitä tarpeellisena, ”kun palvelu toimii muutenkin” (esimerkki 24) eli kun lasta ymmärretään myös sanoitta.

4.3. Yksi merkittävä taito kerrallaan

Verkkokeskustelijoiden kommentteista heijastuu näkemys siitä, ettei lapsi voi oppia useita taitoja samaan aikaan, vaan keskittyy aina ensisijaisesti yhden taidon harjoitteluun. Tämä näkyy jo luvussa 4.2 luonnehtimistani käsityksistä, joiden mukaan lapsi voi ennen puheen opettelemista harjoitella jotain omasta mielestään kiinnostavampaa taitoa. Myös *alkoi sanoja* -nimimerkin (4/25) mielestä lapsi, joka osaa yhden taidon varhaisessa iässä, oppii väistämättä jonkin toisen taidon hieman myöhemmin. Vanhemmat pitävät erityisesti kävelemistä ja puhumista niin merkittävänä taitoina, ettei lapsi voi oppia niitä yhtä aikaa:

- (25) Jos on hiljattain oppinut kävelemään niin ei nyt kannata odottaa että sitä puhetta tulisi. Lapset keskittyvät yhteen asiaan kerralla. (10/34)
- (26) Kävely alkoi 9kk iässä joten puhe sitten vähän jäi... (3/27)
- (27) Meillä lähdettiin kävelemään vähän ennen 9 kk ikää joten puhe tulee myöhemmin. - - Eikös se niin menen että jos liikkeelle lähtee aikasempaa niin puhe tulee myöhempää. (11/32)

Koska kävelemistä ja puhumista ei voi keskustelijoiden mielestä oppia samanaikaisesti, lapsi keskittyy harjoittelemaan yhtä merkittävää taitoa kerrallaan. *Äiti ja poika-90* -nimimerkin (3/27) mukaan hänen poikansa osasi kävellä jo yhdeksänkuuisena, minkä vuoksi puheen oppiminen siirtyi myöhemmäksi: poika alkoi puhua vasta reilun kolmen vuoden iässä. *Ihme provoilua taas ilmassa* -nimimerkki kuvailee havaintojaan lasten kehityksestä näin:

- (28) Oma tyttö alkoi seisoa hienosti tuetta 8kuukautisena ja käveli joskus 9kuukautisena, juoksikin jo 10kuukautisena. Sanoja ei taas tule vielä yhtään, ikää siis 1v6kk. Kun taas kaverin lapsi oppi ensimmäiset sanansa jo 11kuukautisena mutt ei vielääkään 1v5kk kävele ilman tukea. (27/18)

Kommentista on nähtävissä ajatus siitä, että lapsi oppii ensin joko liikkumaan tai puhumaan. *Ihme provoilua taas ilmassa* -nimimerkin tytär lähti varhain liikkeelle, mutta tyttö ei vielä

puhu. Keskustelijan ystävän lapsi puolestaan alkoi puhua aikaisin, mutta lapsi ei toistaiseksi osaa kävellä.

Myös nimimerkit *tammikuu07* (esimerkki 29) ja *Starlet* (esimerkki 30) ovat sitä mieltä, että lapsi opettelee ensin joko liikkumaan tai puhumaan:

- (29) Meillä tyttö nyt 10 kuukautta, syntyi kylläkin puolitoista kuukautta etuajassa, mutta **on alkanut puhumaan aikaisin**. Puolen vuoden jälkeen tuli äiti, sitten on tullut pappa, tyttö, vauva, että(=vettä). Nyt hoetaan aina vähän väliä äitin tyttö ja matkitaan kaikkia sanoja, mutta **liikkuminen meillä on hitaampaa** - -. (8/4, lihavoinnit kirjoittajan.)
- (30) Ensimmäiset sanat pappa ja äiti tuli pääsiäisenä ja äitienpäivänä auto "pyrr pyrrr" muita sanoja isi..lamppu.. kenkä on nyt uusin jota yritetään. **MUTTA meillä sitten taas tuo liikkumisen oppiminen on hitaampaa**. neuvolassa sanottiin että JOKO puhe tai liikkuminen tulee ensin, **jotkut oppivat toisen taidon nopeammin ja meillä se on puhe**. (3/4, lihavoinnit kirjoittajan.)

Tammikuu07-nimimerkin (esimerkki 29) mukaan hänen lapsensa tuotti ensimmäiset sanat noin puolivuotiaana ja on siitä lähtien harjoitellut uusia sanoja. Keskustelijan mielestä lapsi onkin kehittynyt enemmän puheen tuottamisessa kuin liikkumisessa. Myös *Starlet* (esimerkki 30) uskoo lapsensa keskittyneen ensin puhumisen opetteluun. On kuitenkin huomattava, että *Starlet*-nimimerkin näkemykset pohjautuvat eräänlaiseen asiantuntijätietoon: hänelle on sanottu neuvolassa, että lapsi alkaa ensin joko puhua tai liikkua. *Starlet*-nimimerkin tavoin myös *Stephania* (28/18) on kuullut neuvolasta, että lapsen puheenkehitys voi siirtyä myöhempään ikään, jos lapsi oppii aikaisin liikkumaan. *Stephania* uskookin, että hänen poikansa puheenkehitys viivästyy, koska poika liikkuu niin hyvin iässä 0;8. *Stephanian* kommentista heijastuu ajatus siitä, että liikkumistaidon hallitseminen varhain voi ennakoida kielenkehityksen hidastumista.

Muutama vanhempi on myös sitä mieltä, ettei varhainen kävelemään oppiminen viivästytä puheenkehitystä. *Miina* (4/27) kertoo, että hänen kaikki kolme lastaan ovat kävelleet viimeistään iässä 0;9. Siitä huolimatta he ovat *Miinan* mukaan ”puhuneet kuin papupadat jo puolitoistavuotiaana.” *Miinan* mielestä saattaakin olla niin, että varhain kävelemään oppineet lapset alkavat myös puhua aikaisin. Myös nimimerkki *Oma tahti* (11/41) kiistää näkemyksen siitä, että yhden taidon oppiminen hidastaa toisen taidon oppimista. Hän toteaa näin: ”Liikkumaan ja puhumaan oppiminen ovat niin monen asian summa, että ei voi ajatella toisen taidon nopean kehittymisen olevan hidaste toisen kehittymiselle.”

Tarkastelemissani verkkokeskusteluissa suurin osa vanhemmista kuitenkin mieltää puhumisen ja liikkumisen niin haasteellisiksi taidoiksi, ettei lapsi voi oppia niitä yhtä aikaa. Keskustelijat ovat myös huomanneet, että puheenkehityksessä ilmenee taukoja, kun lapsi opettelee liikkumaan (esimerkki 31). Vanhempien havaintojen mukaan liikkeelle lähteminen voi viivästyttää puheenkehitystä. Lapsen uskotaan tällöin ”tallaavan kielen päälle” (esimerkit 32 ja 33).

- (31) Meilläkin puheen opettelussa oli välillä taukoja, esimerkiksi silloin kun lapsi oppi kävelemään. Sitten kun kävely oli kuta kuin hal-
linnassa, oli hyvää aikaa keskittyä puhumisen opetteluun. (2/1)
- (32) [J]os oppii aikasin liikkumaan ns "astuu kielen päälle" eli puheen
oppiminen jää myöhemmälle. (28/18)
- (33) Vanha sanonta että lapsi ikäänkuin tallaa puheen päälle päälle tai
jotain sellaista taitaa pitää paikkansa teidän pikkuneidissä. (4/24)

Vanhemmat ovat havainneet, että lapsi unohtaa etenkin tuottamansa ensisanat siinä vaiheessa, kun alkaa harjoitella liikkumista (esimerkit 34–37).

- (34) 8-kuisena tuli paljon sanoja, mut liikkeelle lähdettyä ne jäi pois.
(5/34)
- (35) Hän osasi joitain sanoja jo ennen yhtä vuotta mutta ne jäivät sitten
pois kun oppi kävelemään. (1/27)
- (36) 11kk:n iässä sanoi äiti ja auto, mutta sitten tuli kävelemään opette-
lu, ja nekin sanat jäi. (5/4)
- (37) Omalla pojallani oli 8-kuisena 10-12 sanaa, mutta kovasti ne unoh-
tui, kun alkoi kävellä tukea vasten. (6/32)

Keskusteluista tulee esiin vanha sanonta ”lapsi tallaa kielen päälle” (ks. esimerkkejä 32 ja 33), jonka avulla vanhemmat perustelevat lapsen kielelliseen ja motoriseen kehitykseen liittyviä käsityksiään. Myös lapsen kehitystä koskevasta tutkimustiedosta heijastui pitkään ajatus siitä, lapsi oppii ensin joko puhumaan tai kävelemään mutta ei molempia samaan aikaan. Nykyisin kuitenkin ajatellaan, että varhaiset taidot ovat merkittävässä yhteydessä keskenään. Tutkijat ovat esimerkiksi huomanneet, että ääntelyn kehityksessä ikätasoisesti (tai sitä nopeammin) edenneet lapset noudattavat yleensä samaa kehityskulkua myös kokonais- ja hienomotoriikan alueilla. (Lyytinen ym. 2000: 18.)

Voidaan ajatella, että verkkokeskustelijat pitävät lapsen kehityksen osa-alueita melko erillisinä, jotka opitaan eri aikaan. Tutkimusten perusteella lapsen motoriset ja kielelliset taidot eivät kuitenkaan ole niin erillisiä kuin verkkokeskusteluista käy ilmi. Jo ensimmäisinä elinpäivinä lapsi kykenee hahmottamaan puhutun kielen rytmin ja liikuttamaan itseään sen tah-

tiin. Puheen ja liikkeen harmonia säilyy myös myöhemmin, kun lapsi tuottaa ensimmäisiä sanoja. Varhaisen kehonkielen ajatellaan täten edeltävän varsinaista jokeltelua ja puheen tuottamista. Kielellisten ja fyysis-motoristen taitojen yhteydestä viestii myös se, että jo aivan pienet lapset hyödyntävät rajallisia motorisia kykyjään ollessaan vuorovaikutuksessa läheistensä kanssa: esimerkiksi itkeminen ja hymyileminen ovat merkittäviä suun alueen motorisia toimintoja, joilla lapsi kykenee kommunikoimaan. (Rödström 1993: 13–14, 17.) Myös joidenkin kielenomaksumisen edellytysten voidaan ajatella viittaavan kielellisen ja fyysisen kehityksen yhteyteen: esimerkiksi äänteiden tuottaminen edellyttää lapsen ääntöväylän kehittymistä (ks. lukua 3.4).

Vanhempien havaitsemat tauot puheen tuottamisessa liittyvät läheisesti ajatukseen, että lapsi voi harjoitella ainoastaan yhtä taitoa kerrallaan. Etenkin kävelytaidon harjoittelemista pidetään niin merkittävänä vaiheena lapsen kehityksessä, että ensisanojen on huomattu usein unohtuvan tuossa vaiheessa. Uuden taidon nähdään tällöin syrjäyttävän aiemmin opitun taidon:

- (38) Toisilla lapsilla kyllä puhe unohtuu kun lähtevät liikkeelle, eli vaikka aiemmin on puhetta tullut niin uusi taito joksikin aikaa saattaa unohtuttaa vanhan taidon. (5/27)

Muutamaa poikkeavaa mielipidettä lukuun ottamatta suurin osa keskustelijoista on sitä mieltä, että lapsi keskittyy kulloinkin harjoittelemaan yhtä keskeistä taitoa. Tämän vuoksi lapsi ei voi oppia samanaikaisesti puhumaan ja liikkumaan. Toiset lapset oppivat ensin puhumaan, toiset puolestaan haluavat kehittää ensimmäisenä fyysis-motorisia taitojaan.

4.4. Hyvä kuulo ja puheen ymmärtäminen

Verkkokeskustelijat pitävät yhtenä puheenkehityksen edellytyksenä hyvää kuuloa. Kuulon merkitys korostuu keskusteluissa, joissa pohditaan lapsen puhumattomuutta tai vähäistä sanavarastoa. Jos keskustelun aloittaja on huolissaan lapsensa puhumattomuudesta, moni vanhempi tiedustelee ensimmäisenä mahdollisuutta tutkituttaa lapsen kuulo. Esimerkiksi *Lörppö äiti* -nimimerkki (1/32) kertoo keskustelunavauksessaan, ettei hänen poikansa tuota lainkaan sanoja iässä 1;3. Nimimerkki *Neljän lapsen äiti* (2/32) kehottaa keskustelijaa tutkituttamaan lapsen korvat. Hänen mielestään poika ei välttämättä kuule kunnolla puhetta, sillä kuulo on voinut huonontua esimerkiksi hoitamattoman korvatulehduksen vuoksi. Myös nimimerkki

”vieras” (1/20) on huolestunut lapsensa puheen vähyydestä: hänen kaksivuotias poikansa ei sano kuin yhden sanan. *Kumipuu*-nimimerkki (7/20) kyselee keskustelun aloittajalta *Neljän lapsen äiti* -nimimerkin tavoin, onko lapsen korvat tutkittu. Samalla *Kumipuu* miettii, voisiko korvissa olla jotain vikaa, mikä vaikuttaisi pojan puheenkehitykseen.

Monet keskustelijat korostavat, että lapsen kielellisessä kehityksessä ensisijaista on hyvä kuulo ja puheen ymmärtäminen, ei niinkään puheen tuottaminen. Puheen ymmärtämistä pidetään erittäin tärkeänä puheen tuottamisen edellytyksenä:

- (39) Tärkeintä on, että lapsi ymmärtää mitä hänelle puhutaan. Se on puheen opettelemisen perusta. (20/43)

Koska keskustelijat pitävät puheen ymmärtämistä edellytyksenä puheen tuottamiselle, on loogista, että lapsen on vanhempien mielestä kuultava hyvin. Kuulon merkittävydestä viestii se, että vanhemmat eivät välttämättä ole kovin huolissaan lapsen hitaasta puheenkehityksestä, mikäli lapsen on todettu kuulevan hyvin ja ymmärtävän puhetta:

- (40) Ymmärryspuoli se taitaa - - olla tärkeämpi kriteeri sille, pitääkö [lapsen puheenkehityksestä] olla huolissaan vai ei. (6/43)
 (41) Ymmärtäminen on varmaan se tärkein lähtökohta. (5/28)
 (42) Tärkeämpää on, et lapsi ymmärtää, mitä hänelle sanotaan. (10/39)

Vanhempien näkemykset kuulemisen tärkeydestä yhtenevät kielitieteellisten käsitysten kanssa. Kuuloaistin merkitys heijastuu jo kielenomaksumisen kognitiivisista edellytyksistä. Ennen puheen tuottamista lapsen on opeteltava kuuntelemaan ja tunnistamaan puhetta (ks. lukua 3.4). Kuuloaisti on täten normaalin puheenkehityksen tärkeimpiä edellytyksiä. Epätarkkojen kuulohavaintojen on todettu hidastavan puheen kehittymistä. Tämän vuoksi vaikeasti kuulovikaisten lasten puheenkehitys on viivästynyt: kuulovikainen lapsi ei kykene kuulemaan ääniteitä riittävän tarkasti, jolloin hänen on myös vaikea ohjailta puheen tuottamistaan kuulonsa avulla. (Lonka 2004: 215; ks. myös Korpilahti 1993: 99, 104.)

Kuuloaisti ja kuulokyky alkavat kehittyä sikiön kehityksen aikana. Sikiön on todettu reagoivan kuulemiinsa ääniin jo ennen syntymäänsä. Myös kielenomaksumisen ajatellaan alkavan jo prenataalisella kaudella sikiön kuulohavaintojen kautta (ks. lukua 3.5). Jopa keskiset ovat heti syntymästään lähtien valmiita havaitsemaan puhekielelle tyypillisiä ääniä. (Korpilahti 2004: 34–35.) Tutkimusten mukaan lapset voivat kuulla myös kielellisiä eroja ennen syntymäänsä, sillä jo vastasyntyneen lapsen on todettu tunnistavan äitinsä äänen ja erottavan äidinkieleensä kuuluvia ilmauksia vieraista ilmauksista (Kent & Miolo 1995: 305).

Kielitieteessä kuitenkin painotetaan, ettei kognitiivisten taitojen kehittyminen yksinään riitä käynnistämään äidinkielen omaksumista. Kielenkehitys edellyttää myös ympäristön kielellisiä virikkeitä ja sosiaalista vuorovaikutusta kieliyhteisön jäsenten kanssa. Vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä luo pohjan kielenomaksumiselle. Vuorovaikutuksen määrällä ja laadulla on todettu olevan vaikutusta jo lapsen varhaisimpaan ääntelyyn. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004c: 48.) Nykytutkimusten mukaan vauva on syntymästään asti aktiivinen ja pyrkii vuorovaikutukseen. Jo lapsen puhetta edeltävää ääntelyä pidetään tavoitteellisena ja sosiaalisena käyttäytymisenä. Lapsi tavoittelee alusta alkaen sellaisia ilmauksia, joilla voi viestiä ja vaikuttaa. (Esim. Leiwo 1986: 73.) Pieni lapsi haluaa olla yhteydessä toisiin ihmisiin ja jakaa heidän kanssaan asioita, mikä voimistaa lapsen pyrkimystä havainnoida ympäristönsä tapahtumia ja kuvata niitä kielellisesti (Lyytinen 2004: 48).

Myös verkkokeskusteluissa puheen ymmärtämiseen yhdistetään usein vuorovaikutuksellisuus. Lapsen kyky ja halu olla yhteydessä muihin ihmisiin on vanhempien mielestä hyvin merkityksellistä. Lapsen halusta vuorovaikutukseen viestii se, että lapsi reagoi jollain lailla kuulemaansa puheeseen. Vaikka lapsi ei vielä puhuisi, keskustelijoiden mukaan on tärkeää, että hän ymmärtää puhetta ja osoittaa sen toimimalla puheen edellyttämällä tavalla tai vastaamalla puheeseen osaamallaan tavalla (esimerkit 43–46).

- (43) Ei 1,5v vielä tarvi puhua, pääasia että ymmärtää mitä hälle puhutaan ja kommunkoi tavallaan. (10/19)
- (44) Jos ymmärtää teidän puhetta hyvin, osaa toimia kun kehoitatte häntä tekemään jotain niin hyvä. Ennemmin silloin olisin huolissani lapsesta jos ei ymmärrä puhetta. (5/47)
- (45) Tärkeintä on, että lapsi ymmärtää puhetta, lyhyitä käskyjä (eri asia on totteleeko:-) ja pystyy toimimaan vuorovaikutteisesti. (10/28)
- (46) Tärkeintä on kaikei se, että ymmärtää mitä puhutaan, toimii ohjeiden mukaan, osoittelee esineitä ja yrittää sanoa. Siis että kommunikointi toimii - -. (15/9)

Kielitieteellisten näkemysten tavoin myös verkkokeskustelijoiden kommentista nousee esiin ajatuksia siitä, että puheenkehitys edellyttää toimivaa vuorovaikutusta lapsen ja aikuisen välillä sekä lapsen halukkuutta olla yhteydessä muihin ihmisiin. Tämä näkyy erityisen hyvin seuraavasta kommentista:

- (47) Sen paljon lukemisen ja puhumisen lisäksi on äärimmäisen tärkeää että lasta kuunnellaan. Muuten **puhe ei tule kehittymään, jos lapsen yritykset kommunikoida menee vanhemmilta täysin ohi** korvien. (21/20, lihavointi kirjoittajan.)

Voidaan ajatella, että vanhemmat pitävät yhtenä puheenkehityksen ehtona lapsen kykyä ja halua sanalliseen vuorovaikutukseen. Tämä näkyy käsityksistä, joiden mukaan lapsi ei ala puhua ennen kuin itse kiinnostuu puheesta ja ennen kuin kokee sanallisen ilmaisun tärkeäksi (ks. lukua 4.2). Lapsen halu vuorovaikutukseen korostuu kuitenkin näkyvimmin niiden verkkokeskustelijoiden kommentteista, joiden mukaan lapsen hitaasta puheenkehityksestä ei tarvitse huolestua, mikäli lapsi kuulee puhetta ja reagoi puheeseen osaamallaan tavalla. Verkkokeskustelijoiden mielestä puheenkehityksen kannalta tärkeintä on, että lapsi ymmärtää kieltä ja osoittaa olevansa vuorovaikutuksellinen.

5. HAVAINTOJA PUHEENKEHITYKSESTÄ

Verkkokeskustelijoiden mielestä lapsi omaksuu äidinkiелensä jäljittelemällä kuulemiaan ään-teitä ja sanoja. Lapsen kielenkehitys mielletään ensisijaisesti puheen oppimiseksi, joka perus-tuu matkimiseen. Tässä luvussa selvitän tarkemmin verkkokeskustelijoiden tekemiä huomioi-ta lapsen puheenkehityksestä. Tarkastelen ensiksi, miten lapsi omaksuu keskustelijoiden mie-lestä oman äidinkiелensä. Sen jälkeen luonnehdin, millaisia vaiheita lapsen kielelliseen kehi-tykseen kuuluu vanhempien havaintojen perusteella.

5.1. Jäljittelemällä opittua puhetta

Suurin osa vanhemmista mieltää lapsen kielenomaksumisen ensisijaisesti puheen oppimisek-si. Verkkokeskusteluissa ei tehdä jyrkkää eroa kielen omaksumisen ja oppimisen välille. Tar-kastelemisiani keskusteluissa puhutaan ensisijaisesti kielen ja puheen oppimisesta, ei niinkään omaksumisesta. Kielitieteessä omaksumisen ja oppimisen välinen ero kuitenkin rajataan tar-kemmin. Nykykäsitysten mukaan ensikieli omaksutaan. Toivaisen (1996a: 46) mukaan omak-suminen viittaa tiedostamattomaan prosessiin, joka tapahtuu useimmiten automaattisesti ja väistämättä. Oppiminen on yleensä tiedostettua toimintaa, koska siihen liittyy usein opetta-mista. Lapsen tahallinen opettelu voi kuitenkin nopeuttaa ensikielen omaksumista. Tahallisel-la opettelulla Toivainen (mp.) tarkoittaa sellaisia kommunikaatiotilanteita, joissa lapsi havain-noi aktiivisesti viestintää ja koettaa päästä siihen osalliseksi.

Useimmat keskustelupalstoille kirjoittavista vanhemmista ovat sitä mieltä, että lapsi oppii ensikielensä. Puheen oppiminen perustuu keskustelijoiden mukaan jäljittelyyn. Toisin sanoen lapsi oppii puhumaan kopioimalla kuulemaansa kieltä (esimerkit 48–50).

- (48) [M]eillä poika sanoi 6kk iässä äittä ja sen jälkeen alkoi matkia pe-rässä sanoja. (6/1)
- (49) Usein matkii sanoja. (5/4)
- (50) 1,5v ja puhuu tosi paljon. - - Matkii kaikkea mitä kuulee ja myös nukkumaan mennessä höpöttää yöt pitkät kuulemaansa ennen kun nukahtaa. (5/37)

Koska lapsi oppii puheen matkimalla kuulemaansa, lasta verrataan keskusteluissa papukaijaan tai apinaan, joka poimii ja toistaa sanoja:

- (51) VANHEMPI POIKA ALOITTI PUHUMISEN TODELLA VARHAIN JA HÄN OLI OIKEA PAPUKAIJA. TOISTI KAIKEN MITÄ PYYDETTIIN. (10/32)
- (52) Ja joka ikinen päivä tarttuu uusia sanoja puheeseen mukaan. On oikea papukaija, toistaa lähes jokaisesta kuulemastaan lauseesta jonkun sanan. (30/20)
- (53) [P]äivittäin tulee aivan hirveän monta uutta sanaa ja toistaa kaiken perässä kuin papukaija (yleensä sen viimeisen sanan mitä olen sanonut). (14/43)
- (54) Perässä toistaa kuin apina ja lauseesta poimii yleensä sen olennaisen sanan. (15/43)

Myös Niedzielskin ja Prestonin (2000: 204) tutkimuksen mukaan vanhemmat uskovat lapsen oppivan kielen kopioimalla: lapsi poimii (*pick up*) ilmauksia kuulemastaan puheesta. Vanhempien mielestä lapsi oppii kielen yksinkertaisesti siksi, koska hän altistuu sille eli koska hän kuulee sitä päivittäin ympärillään. Vanhempien mukaan lapset siis oppivat puhumaan luonnostaan helposti ja nopeasti ilman varsinaista opettamista. Lapsen kielenkehitystä pidetään tämän vuoksi melko mutkattomana tapahtumana. (Mts. 204–205.) Myös verkkokeskusteluissa korostuva sanojen matkiminen viittaisi siihen, että keskustelijat ajattelevat kielenkehityksen tapahtuvan jokseenkin helposti ja vaivattomasti. Vanhempien mielestä lapsi kopioi kuulemaansa eikä itse juuri vaikuta kielenomaksumisprosessiin. Lapsen puheeseen voi keskustelijoiden mukaan tarttua uusia sanoja päivittäin yksinkertaisesti niin, että lapsi toistaa mekaanisesti puhetta kuin papukaija tai apina (ks. esimerkit 51–54). Nimimerkki *Ipan@* kannustaakin puhumaan paljon lapselle, jotta lapsi oppisi (eli kopioisi) uusia sanoja:

- (55) Vaikka varsinaisesti puhu lapsellesi, kerro kuitenkin ääneen mahdollisimman paljon. Että hän kuulee paljon puhetta, oman leikin lomasta onkii sitten uusia sanoja puheeseensa ihan huomaamatta. (5/47)

Ipan@-nimimerkin kommentista heijastuu näkemys kielenkehitykseen liitetystä vaivattomuudesta: lapsi onkii uusia sanoja puheeseensa huomaamattaan leikin lomassa. Myös Niedzielskin ja Prestonin tutkimuksessa vanhemmat pitävät kielenkehitystä vaivattomana ja luonnollisena tapahtumana.

Varhaisimmissa lapsenkielentutkimuksissa lasta pidettiin passiivisena kielen oppijana. Behavioristisen käsityksen mukaan lapsi oli passiivinen toistaja, jonka tuotoksia pystyttiin säätelemään positiivisin ja negatiivisin palauttein. Kuuluisa behavioristi B. F. Skinner piti puhetta verbaalisena käyttäytymisenä, joka ei eronnut mistään muusta opitusta käyttäytymismuodosta. Skinnerin mukaan puheen oppimisessa keskeistä olivat matkiminen ja jäljittely: niin sanotussa

kaikureaktiossa lapsi toisti aikuisen ilmauksen, ja kun lasta palkittiin toistamisesta, lisääntyi todennäköisyys, että lapsi tekisi saman uudelleen. (Leiwo 1986: 39.)

Nykyään kielitieteessä puhutaan myötäsyttyisistä kielikyvyistä, joka puhkeaa varsinaiseksi kielen omaksumiseksi puheyhteisössä (ks. lukua 3.4). Uusien asioiden omaksuminen edellyttää lapsen omaa toimintaa ja oivaltamista. Lapsi on aktiivinen oppija ja rakentaa itse käsityksensä kielestä ja ympäröivästä maailmasta. Opetellessaan kieltä lapsi havainnoi innokkaasti ympäristönsä puhetilanteita ja tuottaa havaintojensa pohjalta uutta tietoa. Kielitieteellisen näkökulman mukaan lapsi on siis aktiivinen kielenomaksuja. Lapsella on oma kielioppinsa ja säännöstönsä, joiden avulla hän pyrkii tuottamaan erilaisia ilmauksia. (Lyytinen 2004: 48, 61.)

Jäljittely on kuitenkin tärkeä kyky, koska lapsi oppii sen avulla erilaisia käyttäytymistapoja, jotka liittyvät kommunikointiin ja kieleen (Johansson 1994: 27). Kauppisen (1998: 16, 38) mukaan useista lapsenkielen tutkimuksista on havaittavissa, että lapsi kykenee jäljittelemään ja toistamaan erilaisia kielen kokonaisuuksia joko sellaisinaan tai muunneltuina jopa viikkojen kuluttua. Toistamisen syinä voivat olla esimerkiksi muodon oppiminen, varmistus, täydennys ja harkinta-ajan saaminen. Jäljittelyn merkitystä ei täten voi kiistää etenkin kielenkehityksen alkuvaiheessa. Tähän viittaa myös yksi kielenomaksumisen edellytys: lapsella on synnynnäinen kyky jäljitellä ympäristöstä kuulemiaan ääniteitä (ks. lukua 3.4).

Myös Laalon (1997: 186–187) mukaan lapsen varhainen kielenkehitys perustuu jäljittelyyn. Esimorfologisessa vaiheessa lapsi käyttää muotoja, jotka hän on poiminut sellaisinaan aikuiskielestä. Näin ollen lapsen ensimmäiset ilmaukset ovat analysoimattomien äännejaksojen toistoja. Kielenkehitys ei kuitenkaan etene pelkän jäljittelyn varassa. Siirtyessään varhaismorfologiseen vaiheeseen lapsi alkaa itse tuottaa muotoja luovasti omien sääntöjensä varassa eikä enää tyydy ainoastaan toistamaan muiden puheesta kuulemiaan ilmauksia. (Laalo 1998: 361–362; ks. myös Räisänen 1975: 262.) Toisin sanoen lapsella on oma kielioppijärjestelmänsä, joka ei ole suora kopio aikuiskielestä.

Verkkokeskustelijoiden havaintojen mukaan lapsi ottaa runsaasti mallia aikuiskielestä. Kommenteissa korostuu näkemys siitä, että lapsi oppii puhumaan kopioimalla kuulemiaan sanoja. Kielellinen kehitys on vanhempien mukaan melko vaivatonta matkimiseen perustuvaa oppimista. Toisaalta ei voida ajatella, että keskustelijat pitäisivät lasta behavioristien tavoin täysin passiivisena kielen oppijana. Lapsen aktiivisuudesta viestii jo se, ettei lapsi voi vanhempien mukaan oppia puhumaan ennen kuin on itse kiinnostunut kielestä ja puheesta (katso lukua 4.2). Lisäksi ajatus siitä, että lapsi poimii ja jäljittelee **olennaisia sanoja** kuulemistaan lauseista (esimerkki 54), viittaa vahvasti lapsen aktiivisuuteen. Vaikka lapsi oppii vanhempien

mielestä puhumaan jäljittelemällä kuulemaansa kieltä ja vaikka jäljittely vaikuttaa vanhempien havaintojen perusteella melko vaivattomalta, kielenkehitys ei voi edetä ilman lapsen omaa aktiivisuutta. Keskustelijoiden mukaan puhe ei voi kehittyä ennen kuin lapsi itse on valmis puhumaan tai ennen kuin lapsi on kiinnostunut puheesta. Vasta tämän jälkeen lapsi alkaa kopioida kuulemaansa kieltä ja jäljitellä sanoja oppiakseen tuottamaan puhetta.

5.2. Kiljumisesta jokelteluun, omaan kieleen ja oikeisiin sanoihin

Oppiessaan kontrolloimaan omaa äänentuottoaan ja erilaisia artikulaatioliikkeitä lapsi alkaa leikkiä äänellään ja kokeilla äänen ääriominaisuuksia. Tyypillisiä ääntelymuotoja ovat tällöin muun muassa kirkuminen, murina, kuiskaus, vinkuna, puhina, päristely ja läpätys (iässä 0;4–0;6). (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004e: 59.) Myös verkkokeskustelijat ovat huomanneet lapsen kokeilevan ääntään noin kolmen ja viiden ikäkuukauden välillä. Lapsen on havaittu naksuttelevan suutaan, kiljuvan, päristelevän ja kuiskailevan (esimerkit 56–58).

- (56) Meidän tyttö 4 kk harrastaa kauhistuttavaa kiljumista. - - Tyttö kiljuu useimmiten ennen kuin alkaa itkemään (väsyneenä), mutta toisinaan ihan huvikseen. aiemmin hän naksutteli suullaan. (1/3)
- (57) Meilläki 3,5kk ikäinen tytteli on alkanut kiljhdella - -. (3/3)
- (58) Päristelee kyllä suullaan niin että kuola roiskuu - -. [Poika] on niin kiinnostunut äänistä ja kokeilee omaakin ääntään ihan selvästi "mölinällä" ja kuiskailemalla. (3/29)

Vanhemmat ovat myös huomanneet lapsen riemastuvan oman äänensä kokeilusta:

- (59) Kiljuminen kuulosti välillä ihan äänenavaukselta (ääniskaalaa ylös ja alas) ja saattoi "nauraa" samalla, joten oli vissiin kiva juttu. (2/3)
- (60) Meillä tyttö tosiaan 5kk ja kiljuminen on siitä tosi hauskaa. (6/3)
- (61) Nämä kun löytävät sen oman ihanaisen äänensä, niin sitä riemua! (5/3)

Muutama keskustelijoista pitää kiljumista oman äänen löytämiseen liittyvänä vaiheena (esimerkit 61 ja 62). Tutkimusaineistooni sisältyvissä keskusteluissa lapsen kiljumista ei kuitenkaan tarkastella lähemmin varsinaisena kommunikointitapana. Laajemmassa tutkimuksessa olisi kiinnostavaa selvittää, pidetäänkö oman äänen kokeilemista selkeänä puhetta edeltävänä kautena.

- (62) Meilläkin tyttö rupesi kiljahtelemaan siinä 3 kk tietämällä (ihan huvikseen), tätä kesti noin pari viikkoa ja **ajattelin, että kyseessä on joku kehitysvaihe (oppi kuulemaan ja käyttämään omaa ääntään uudella tavalla)**. (2/3, lihavointi kirjoittajan.)

Lapsenkielentutkijat pitävät äänteellisen kehityksen tärkeänä merkkipaaluna siirtymistä äänen ääriominaisuuksien kokeilusta varsinaiseen jokelteluun. Jokeltelun ajatellaan olevan oleellinen perusta myöhemmälle puheen kehittymiselle. Suurin osa lapsista aloittaa jokeltelun keskimäärin iässä 0;6–0;8. Jokeltaminen jaetaan varioivaan ja kanoniseen jokelteluun. Kanoninen jokeltelu koostuu yksinkertaisista toistetuista konsonantti-vokaalisarjoista. Varioiva jokeltelu puolestaan viittaa sellaisten tavusarjojen tuottoon, jossa esiintyy vähintään kaksi erilaista konsonanttia ja vokaalia. Molemmat jokellustyyppit esiintyvät heti jokelteluvaiheen alussa, mutta varioiva jokeltelu tulee hallitsevaksi ääntelymuodoksi vasta muutamia kuukausia kanonisen jokeltelun jälkeen. (Clark 2003: 102–103; Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004f: 60–61.)

Myös verkkokeskustelijat ovat huomanneet vauvojen tuottavan yksinkertaisia tavusarjoja noin viidestä ikäkuukaudesta eteenpäin (esimerkit 63 ja 64).

- (63) Meillä on poika nyt 5 kk, ja "puhe" koostuu näistä "sanoista": "väy väy", "mäm mäm" (tämä on ruokaa! -huuto) ja "tät tät". (2/21)
- (64) [M]eillä tosiaan vasta ättöä, nännää, nennee ja muita älyttömiä attaa örinöitä. (8/23)

Lapsenkielentutkijoiden tavoin vanhemmat uskovat jokeltelun olevan tärkeä perusta varsinaiselle puheen tuottamiselle. Tämä näkyy erityisesti niistä keskusteluista, joissa pohditaan viivästynyttä puheenkehitystä. Mikäli lapsi ei tuota aikuiskielen mukaisia sanoja mutta kuitenkin jokeltelee ja äänтелеe, muita lapsia hitaammasta kielenkehityksestä ei tarvitse vielä huolestua (esimerkit 65 ja 66).

- (65) [J]os lapsi on jokellellut ja äänтелеe edelleen jollain tavalla ja reagoi nimeensä niin ota aikalisä. (5/32)
- (66) Pääasia että äänтелеe. Sitten voisit jo huolestua, jos ei pukahtaisikaan puolen vuoden ikäisenä. (4/21)

Koska jokeltelua pidetään tärkeänä kielenkehityksen vaiheena, osa keskustelijoista on hie-man huolissaan siitä, jokeltelevatko heidän lapsensa tarpeeksi ja riittävän monipuolisesti. Nämä keskustelijat ovat huomanneet vauvojensa ääntelevän iässä 0;5–0;9 yksinkertaisia tavusarjoja, mutta he eivät pidä havaitsemaansa ääntelyä varsinaisena jokelteluna:

- (67) "Tätätää..." yms. harvakseltaan sanoo - -. Kuuntelee tarkasti, mutta ei pajata itse, joskus kyllä vastaa jollain äännähdyksellä, muttei sekään mitään jokellusta ole. (3/29)
- (68) Eli meillä nyt 9kk tyttö eikä paljon mitään jokeltele tai puhele. Ainut äänne mitä sanoo on tätätää ja mitään muuta ei sano - -. Mitään mamamamam paappapa yms muita ääneteitä ei hänellä ole. (1/29)

On huomiota herättävää, että vaikka vanhemmat mieltävät jokeltelun tärkeäksi vaiheeksi, tarkastelemisani keskusteluissa yksinkertaisia toistettuja vokaali-konsonanttisarjoja ei pidetä varsinaisena jokelteluna – varsinkaan, jos lapsi ei tuota yksinkertaisia tavusarjoja usein. Laajemmassa tutkimuksessa olisi mielenkiintoista selvittää, millaista jokeltelua vanhemmat pitävät varsinaisena jokelteluna. Viittaako jokeltelu keskustelijoiden mielestä ainoastaan varioivaan jokelteluun: onko sellaisten tavusarjojen tuottaminen, joissa esiintyy vähintään kahta erilaista konsonanttia tai vokaalia, vanhempien mielestä varsinaista jokeltelua?

Myös ensisanoja koskevissa keskusteluissa puhutaan jokeltamisesta. Tällöin keskustelunaiheena ovat jokelluksen ja varsinaisten sanojen erottaminen. Kielitieteilijöiden tavoin osa vanhemmista on huomannut, että jokeltelua ja varhaisimpia sanoja on toisinaan hankala erottaa toisistaan. Palaan jokeltelun ja ensisanojen väliseen yhteyteen luvussa 6.1.

Useat keskustelijat ovat havainneet, että ennen kuin lapsi alkaa tuottaa varsinaisia ensimmäisiä sanoja, hän puhuu ”omaa kieltään”. Vanhempien havaintojen mukaan lapsi puhuu omaa kieltään reilun vuoden ikäisenä. Tällöin lapsi ei välttämättä tuota vielä ainuttakaan aikuiskielen mukaista sanaa (esimerkit 69–73).

- (69) 1 v 3 kk on poika ja ei tule vielä sanaakaan...kaiken maailman oman kielen siansaksaa tulee, mutta yhtään tunnistettavaa sanaa en ole kuullut. (10/14)
- (70) Meillä ollaan jo 1v8kk eikä puhuta kuin omaa kieltä. (7/14)
- (71) Ei puhu meidänkään 1,5-vuotias poika vielä muuta kun omaa mongerrustaan. (17/14)
- (72) [Vuoden ja kolmen kuukauden ikäinen lapsi] "puhuu" kyllä omalla kielellään, sanoja vaan ei tule. (7/32)
- (73) [Lapsi] ei puhu vielä mitään lauseita, ei taivuta sanoja tms. - - Ymmärtää ihan hyvin (halutessaan) ja puhuu paljon, joskin suurin osa on meille tuntematonta kieltä. (6/5)

Keskustelijat pitävät oman kielen puhumista merkittävänä vaiheena, koska sen ajatellaan jokeltelun tavoin edeltävän varsinaista puhetta. Vaikka lapsen puheenkehitys vaikuttaisi viivästyneeltä, siitä ei keskustelijoiden mielestä tarvitse olla järin huolissaan, mikäli lapsen on havaittu puhuvan edes omaa kieltään (esimerkki 74).

- (74) Sanoisin, että jos lapsi kuitenkin juttelee jotain kieltä - vaikka omaansakin - niin huolta ei vielä ole. (2/14)

Lapsen omaa kieltä pidetään hauskana ja hieman omituisena. Keskusteluissa sitä kuvaillaan muiden maiden ja kielien avulla, kun halutaan korostaa, ettei lapsi vielä tuota oikeita sanoja. Keskusteluista ei käy ilmi, että reilun vuoden ikäisen lapsen tuottamat äänteet ovat silti jo lapsen oman äidinkielen eli suomen kielen mukaisia: ensimmäisen ikävuoden jälkimmäisellä puoliskolla lapsen havainto- ja tuottotaidot eriytyvät äidinkielen suuntaan ja jokertelussa alkaa esiintyä kielikohtaisia eroja (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004c: 48). Keskustelijoiden mielestä lapsen oma kieli kuitenkin kuulostaa lähinnä ”mongolialta” (esimerkit 75 ja 76) tai ”serbokroatialta” (esimerkki 77). Täten kommentoissa korostuu ajatus siitä, että lapsen oma kieli eroaa merkittävästi todellisesta aikuiskielen mukaisesta puheesta.

- (75) [M]eidän vuoden ja 10 kk:n ikäinen poika ei sano vielä ensimmäistäkään sanaa, ei ole edes "omia" sanoja, vaikka höpöttelee omituisia mongolian kuuloista höpinäänsä tosi paljon. (1/45)
- (76) Mutta usein sieltä tulee "mongoliaa" josta kukaan ei ota mitään selvää :) Tuo mongolia on kyllä hauskan kuulosta. Siinä ei ole päätä eikä häntää, tavuja vaan peräkkäin ja lähinnä kyllä käy naurattamaan kun sitä kuuntelee :) (7/47)
- (77) [Lapseni] puhuu paljon "serbokroatiaa" jonka seassa on oikeita sanoja tai samantyyllisiä sanoja. (1/38)

Kuten edellä olevasta esimerkistä 77 huomataan, osa keskustelijoista on havainnut, että oman kielensä ohella lapsi saattaa tuottaa jo varsinaisiakin sanoja. Vanhempien mukaan lapsi kuitenkin ilmaisee itseään tässä vaiheessa ensisijaisesti oman kielensä avulla:

- (78) Meillä on tullut lapselle sellainen oma kieli reilun vuoden ikäisenä. Välillä kuulostaa ihan kuin olisi jotain oikeita sanoja kuten äiti tai tutti, mutta enimmäkseen sellaista omaa kieltä. (3/1)
- (79) Meidän 1v 2kk ikäinen tyttö selittää myös paljon omalla kielellään ja joitakin oikeita sanoja sanoo. (11/14)
- (80) Meillä 1 v 3 kk ikäinen lapsi ja sama tilanne, ihan pari sanaa tulee ja loput on niitä omia juttuja.. (3/19)
- (81) Omaa kieltään löpöttelee paljon, joitain yksittäisiä sanoja osaa, muttei niitäkään mitenkään kovin aktiivisesti käytä. (10/6)

Vaikka reilun vuoden ikäinen lapsi siis osaisi tuottaa jo muutamia sanoja, hänen on huomattu suosivan omaa kieltään (ks. esimerkit 78–81). Vanhempien havaintojen mukaan lapsi

on myös saattanut harjoitella varsinaisten sanojen tuottamista mutta onkin siirtynyt puhumaan ainoastaan omaa kieltään (esimerkit 82 ja 83).

- (82) Meillä poika nyt 1v4kk - -. Vähän aikaa sitten yritti ihan selkeästi sanoja harjoitella, mutta nyt tuntuu että on taas alkanut höpötellä taas vain omaa kieltään. (7/1)
- (83) Meidän pojalla 1v4kk oli muutama kuukausi sitten montakin sanaa (tai ainakin sinnepäin...), mutta nyt tuntuu että kaikki unohtunu. "omaa kieltään" puhuu paljonkin. (12/14)

Keskustelijoiden havainnot siitä, kuinka ensisanat usein nivoutuvat lapsen omaan kieleen, tukevat käsitystä lapsenkielen kehitysvaiheiden limittäisyydestä. Koska uudet kehityskaudet rakentuvat aiempien varaan, on luonnollista, että vanhemmat ovat huomanneet lapsen suosivan omaa kieltään vielä silloinkin, kun lapsi on jo osannut tuottaa aikuiskielen mukaisia sanoja.

Vanhempien havainnot lapsen omasta kielestä voisivat viitata varioivaan jokelteluun. Varioivat jokelteluilmaukset ovat aluksi lyhyitä ja tyypillisesti kaksitavuisia, mutta ne pidentyvät myöhemmin lauseenomaisiksi jokeltelutarjoiksi. Lapsen varioiva jokeltelu jatkuu useimmiten ensisanojen kaudelle asti. Lapsi saattaa tuottaa jokelteluilmauksia varsinaisten sanojen ohella jopa systemaattisen fonologisen kehityksen kaudelle saakka, ikään 2;0–2;5 asti. (Clark 2003: 104; Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004f: 61.) Täten keskustelijoiden havainnot lapsen omasta kielestä, jota lapsi käyttää ennen varsinaisten sanojen tuottamista ja vielä ensisanojen tuottamisen yhteydessäkin, voisivat viitata pidempiin lauseenomaisiin jokeltelutarjoihin.

Keskusteluista tulee ilmi, että ennen aikuiskielen mukaisen puheen tuottamista lapsi ilmaisee itseään tavuilla, joilla on tietty tarkoite (esimerkki 84). Osa keskustelijoista käyttää tästä nimitystä ”tavupuhe” (esimerkit 85 ja 86).

- (84) Oikeastaan yhtään varsinaista sanaa ei osaa vain päätteitä esim. leipä on pä ja äiti ti jne. (12/10)
- (85) Esikoisemme taasen puhui jo 1½v. iässä paljon mutta käytti paljon tavupuhetta eikä kokonaisia sanoja. (10/45)
- (86) Ei ole koskaan edes puhunut mitään tavupuhetta tms. (2/5)

Useimmiten vanhemmat ymmärtävät ne lastensa tuottamat tavut, joilla on selkeästi oma merkityksensä. Tavujen lisäksi keskustelijat ovat huomanneet lapsen tuottavan kokonaisia sanoja ja lauseita, jotka vain vanhemmat ja mahdollisesti muut lapsen läheiset ymmärtävät (esimerkit 87–89).

- (87) Meidän tyttö 1v10kk puhuu kyllä kovasti, mutta jos ei lasta tunne ei myöskään ymmärtäisi mitä hänellä on asiaa. (4/5)
- (88) Meillä kohta kaks vee, joka puhuu jonkun verran juttuja, joita oman perheen jäsenet ymmärtää, mutta perheen ulkopuoliset ei. (22/10)
- (89) Meidän kohta 1 v 8 kk poika puhuu melkein koko ajan, mutta enimmäkseen vain meille vanhemmille (jos meillekään) ymmärrettävää kieltä. (9/5)

Keskustelijoiden havaintojen mukaan lapsi siis tuottaa ensin sellaisia sanoja, joita vain vanhemmat ymmärtävät. Lapsi ja hänen käyttämänsä ilmaukset sekä puhetilanne on tunnettava, jotta lapsen puheesta saa selvää. Vanhempien mukaan lapsen tuottama puhe voi olla perheen ulkopuolisille vaikeaselkoista myös siksi, että lapsi keksii omia sanojaan tarkoittamilleen asioille (esimerkit 90 ja 91).

- (90) [T]yttö on keksinyt omat sanat eri asioille - - . Näitä hän sitten toistaa tavallisten sanojen seassa melkeinpä joka lauseessa. (4/5)
- (91) [T]unnistan hyvin tuon omien sanojen keksimisen - - . (10/5)

Kielitieteessä lapsen tuottamista uusista sanoista on käytetty muun muassa nimityksiä uudissanat, uudennokset, uudismuodosteet ja uudisjohdokset (esim. Niemi & Niemi 1985; Vänttilä 1998; Riionheimo 2002d). Uudisjohdoksella tarkoitetaan sellaista lapsen tuotosta, joka on muodostettu olemassa olevasta aikuiskielen sanasta. Tavallisimmin lapsi muodostaa uusia sanoja johtamalla niitä suffiksin avulla kantasanasta. Lapsi voi tuottaa uusia sanoja myös muilla tavoilla, esimerkiksi reduplikaation, takaperoisjohdon tai kontaminaation kautta. (Riionheimo 2002d: 432–433; ks. myös Vänttilä 1998: 100.) Riionheimo (2002d: 433–435; 439–441) on havainnut omien lastensa johtaneen suffiksin avulla muun muassa sanat *hiivomit* 'siivousvälineet', *märkänen* 'märkä', *tietelee* 'tietää' ja *hymyttää* 'hymyillä'. Lisäksi hänen tyttärensä muodosti aikuiskielen adverbien mallin mukaan reduplikatiivisia vahvikeadverbeja, kuten *vapovapovalmiina*, *lipilikainen* ja *mätimärkä*. Tyttären takaperoisesti johtamia uudissanonoja olivat muun muassa *uima* 'uimapaikka' ja *lempi* 'lempiruoka'. Lisäksi Riionheimon aineistossa esiintyy analogiaan perustuvia uudissanonoja, esimerkiksi *haistuu* 'haisee', *minua kuumaa* ja *lehmät vaam muukivat*.

Kuten omassa tutkielmassani, myös Niedzielskin ja Prestonin (2000) tutkimuksessa vanhemmat ovat havainneet lasten tuottavan omia, hyvin luovia ilmauksia kuullun perusteella. Niedzielski ja Preston (mts. 204) kirjoittavat näin:

Our respondents' notions of "copying" appear to be similar to more modern notions of acquisition: a child receives input from the adult and, based on that input, is then able to create new utterances that he or she has never heard before.

Niedzielskin ja Prestonin tutkimuksesta käy ilmi, että vanhempien mukaan lapsi ei ainoastaan jäljittele lähiympäristönsä kieltä, vaan hän myös kehittää kuulemansa mallin perusteella omia ilmauksiaan. Myös verkkokeskustelijoiden huomiot lapsen kehittämisestä omista sanoista viittaavat vahvasti lapsen aktiivisuuden kielenomaksumisprosessissa. Vaikka puheen jäljittely vaikuttaa keskustelijoiden havaintojen perusteella melko vaivattomalta, puheenkehitys ei etene ilman lapsen omaa aktiivisuutta. Tästä ovat todisteena vanhempien havaitsemat lasten omat sanat. Keskustelijoiden havaintojen mukaan puheen oppiminen tapahtuu lähinnä jäljittelemällä, mutta lapsi ei silti ole passiivinen kielen oppija, vaan hän kehittää kuulemansa perusteella myös omia ilmauksiaan, joilla on tietty tarkoite.

On kuitenkin huomattava, etteivät lasten kehittämät omat sanat ole keskustelijoiden mielestä vielä varsinaisia ensisanoja. Tarkastelemissani keskusteluissa ensisanan määrittelykriteerit vaikuttavat merkittävästi siihen, kuinka vanhemmat mieltävät ensimmäisen sanan tuottamisensa. Mikäli ensisanan kriteereinä pidetään tuotetun sanan ymmärtämistä ja tarkoitteellisuutta, keskustelijoiden havaintojen mukaan lapset ovat yleensä tuottaneet ensimmäiset sanansa iässä 0;8–1;3. Palaan keskustelijoiden tulkintoihin ensisanoista luvussa kuusi.

Keskustelijoiden havaintojen mukaan lapsen tuottama puhe pidentyy vähitellen ensimmäisistä sanoista kahden ja kolmen sanan mittaisiksi lauseiksi. Osa vanhemmista on huomannut lauseiden ilmaantuvan lapsen puheeseen suunnilleen iässä 1;0 (esimerkit 92 ja 93).

- (92) Esikoinen sanoi ekan sanansa 8kk vanhana ja 1v tuli 2-3 sanan lauseita. (2/4)
- (93) Meillä tyttö nyt 1v2kk ja uusia sanoja tulee joka päivä. - - Viikon verran on toistellut kahden sanan lausetta. (11/35)

Useimmiten lapsen on kuitenkin huomattu tuottavan lyhyitä lauseita lähempänä kahta ikävuotta:

- (94) Kyllä meillä on lapset puhuneet kahden ja kolmen sanan lauseita 1.5 vuotiaasta. (2/16)
- (95) Meillä tyttö puhuu jo aika paljon sanoja (2v) ja juuri kun hän täytti 2 vuotta alkoi kahden sanan mittaiset lauseet... (11/6)
- (96) Meillä tyttö sanoi ensimmäisen kaksi sanaisen lauseen 1.10 kk vanhana ja nyt kaksi vuotiaana tulee paljon noita kaksi sanaisia lauseita. (16/6)

Kielitieteellisten tutkimusten mukaan lapsi tuottaa aluksi vain yhden sanan kerrallaan. Tätä vaihetta on kutsuttu yksisanavaiheeksi. (Ks. esim. Clark 2003: 81–82; 161–162). Yksisanavaihetta seuraa kaksisanavaihe, joka alkaa suunnilleen iässä 1;5–1;10 eli samaan aikaan, kun lapsi siirtyy ensisanojen kaudelta systemaattisen kehityksen kaudelle ja ensimmäiset taivutusmuodot ilmaantuvat lapsen puheeseen (Toivainen, J. 1980: 30). Vanhempien tekemät huomiot kahden ja kolmen sanan pituisten lauseiden tuottamisesta yhtenevät kielitieteellisten näkemysten kanssa. Keskustelijoiden havaintojen mukaan lapsi tuottaa lyhyitä lauseita lähempänä kahta ikävuotta.

Vanhemmat ovat myös huomanneet, että lyhyiden lauseiden jälkeen lapsen tuottama puhe monipuolistuu entisestään. Keskustelijoiden havaintojen mukaan lapsi osaa tuottaa monipuolista puhetta monisanaisine lauseineen iässä 2;5–3;0 (esimerkit 97–99).

- (97) Nyt, 2,5-vuotiaana puhuu täysillä virkkeillä, joissa useitakin sivulauseita. Osaa käyttää taivutusmuotoja ja aikamuotoja. (8/44)
- (98) Kaksi ja puolivuotias puhuu tavallisesti jo aivan normaalia kieltä, jossa on kielioppi kohdallaan (esim persoonapronominit) ja monisanaisia lauseita. (4/27)
- (99) Pitempiä lauseita alkoi tulla juuri tuossa 1v5kk tienoilla, 1v6kk täytettyään oli sanonut jo useamman nelisanaisen lauseen. (3/16)

Koontina voidaan todeta, verkkokeskustelijoiden havainnot kielenkehityksen vaiheista yhtenevät melko pitkälti lingvististen tutkimusten kanssa, vaikka vanhempien käyttämät nimetykset eroavat toisinaan huomattavasti kielitieteellisistä termeistä. Pohdin verkkokeskustelijoiden käyttämää metakieltä tarkemmin luvussa kahdeksan.

5.3. ”Lumivyöryefekti” puheenkehityksessä

Vanhempien havaintojen mukaan ne lapset, joiden puheenkehitys on ollut hidasta, alkavat puhua yhtäkkiä runsaasti. Verkkokeskusteluista nousee esiin lukuisia luonnehdintoja siitä, kuinka sanainen arkku on yllättäen auennut (esimerkki 100), kuinka puheen tuottaminen on alkanut ”melkein kuin napin painalluksesta” (esimerkki 101) ja kuinka puhe on puhjennut aivan yhtäkkiä (esimerkki 102). Kielenkehitystä leimaa siis hitaammin puhumaan oppineiden lasten kohdalla eräänlainen äkillisyys ja yllätyksellisyys.

- (100) Sitten sanainen arkku vain yht'äkkiä aukesi; sanoja alkoi tulla pienen ajan sisällä paljon, ja nyt, kun hän on 2v 1kk, on jo neljän sanan lauseita. En ikimaailmassa keväällä olisi uskonut, että kehitys voi olla noin huimaa. (2/22)
- (101) [Y]stävänä lapsi ei sanonut ku ihan muutaman sanan alle 2v sitten kun täytti 2v alkoi puhua palpattaa melkein kuin napin painalluksesta!. (4/22)
- (102) Isoveli oli samoin "puhumaton", kunnes puhe puhkesi yhtäkkiä 2v1kk iässä niin nopeasti, että tuli jopa mieleen, että olis nyt hiljaa. (4/34)

Monet vanhemmat kertovat keskusteluissa, ettei lapsi ole ensin sanonut juuri mitään mutta onkin yhtäkkiä alkanut puhua käyttäen ”kokonaisia lauseita” (esimerkit 103 ja 104).

- (103) Sanoja tuli satunnaisesti jo aiemmin, mutta sitten kun he alkoivat kunnolla puhua, niin he puhuivat tosi nopeasti kokonaisia lauseilla. (8/24)
- (104) Esimerkiksi itse olin mykkä ties miten vanhaksi asti (varmaan lähemmäs 3-vuotiaaksi), en sanonut kerrassaa sanaakaan. Kun sitten aloin puhumaan, puhuinkin jo kokonaisia lauseita aivan hyvin. (3/28)

Myös *nyt tätä* -nimimerkki kertoo, ettei hänen tyttärensä puhunut ennen kuin kolmevuotiaana. Hän kuvailee lapsensa puheenkehitystä näin:

- (105) Kun tyttö lopulta aloitti puhumisen, sitä alkoi tulla **lumivyöryefektin lailla**. Kahdessa viikossa hän oli alkanut puhua lähes aikuisten lailla. **Valtava sanavarasto vaan ykskaks tuli suusta ulos**. (12/27, lihavoinnit kirjoittajan.)

Kommentissa puheen tuottamiseen kytkeytyvät jälleen nopeus ja äkillisyys. Kun lapsi on alkanut tuottaa puhetta, sitä on tullut ”lumivyöryefektin lailla”. Yhtäkkiä lapsi on ruvennut käyttämään monipuolista sanastoa ja alkanut puhua kahdessa viikossa melkein samalla tavalla kuin aikuiset.

”*Vieras*”-nimimerkin lapsi on puolestaan osannut tuottaa noin seitsemän sanaa 1;6 iässä. ”*Vieras*” luonnehtii lapsensa kielenkehitystä seuraavalla tavalla:

- (106) 2 v 9 kk ikäisenä alkoi tulla seuraavan kerran uusia sanoja. Ja sitten niitä **alkoi tullakkin rytinällä**, jopa 10 uutta sanaa per päivä. Parissa viikossa tuli jopa noin 300 sanaa. Heti perään tuli kahden sanan "lauseet" ja 3 v 2 kk ikäisenä alkoi tulla jo kunnan lauseita, ku-

ten "vauva tarvii masuun rasvaa myös". (9/19, lihavointi kirjoittajan.)

"*Vieras*"-nimimerkin lapsen kielenkehitys on edennyt todella nopeasti alkuun päästyään. Alle puolen vuoden aikana (iästä 2;9 ikään 3;2) lapsi on alkanut tuottaa yksittäisten sanojen sijaan monisanaisia lauseita. Vanhempien havaintojen mukaan onkin tavallista, että hitaasti puhumaan oppineet lapset käyttävät heti monipuolista kieltä alkaessaan puhua. Tämä on nähtävissä myös *Anya*-nimimerkin kommentista:

- (107) Muutamaa viikkoa ennen 2-vuotissynttäreitä tytölle tuli ensimmäinen sana ja himpun verran päälle 2-vuotiaana **puhetta alkoi pulputa. Heti, kun alkoi tulla lisää sanoja, tuli myös lauseita, jotka nopeasti kasvoivat 7 - 8 sanan lauseiksi.** Tyttö täyttää pian 3 vuotta eikä ikinä uskoisi, ettei hän vuosi sitten puhunut mitään. Hänellä on mielestäni **loistava sanavarasto ja hienot lauserakenteet.** (5/24, lihavoinnit kirjoittajan.)

Anya-nimimerkin lapsen tavoin myös *Kati* (5/22) on alkanut puhua nopeasti ja käyttänyt heti monipuolista kieltä. *Katin* mukaan hän ei juuri puhunut kaksivuotiaana. Iässä 2;1 *Kati* kuitenkin kommunikoi puhumalla kahden sanan lauseita, ja kuukautta myöhemmin (iässä 2;2) hän tuotti jo useamman sanan lauseita. Kertomansa mukaan *Kati* siis alkoi tuottaa muutamassa kuukaudessa harvojen sanojen sijaan monisanaisia lauseita, ja iässä 2;6 hän osasi jo kommunikoida sujuvasti.

Kielenomaksumiseen liitetty nopeus näkyy myös niiden verkkokeskustelijoiden kommentissa, joissa lapsen kerrotaan alkaneen tuottaa nopeasti pitkiä ja monipuolisia lauseita ja ottaneen tällä tavalla ikätoverinsa kehityksessä kiinni (esimerkit 108 ja 109). Puheenkehityksessä havaitut erot ovat vanhempien mukaan tasoittuneet viimeistään lapsen täyttäessä kolme vuotta. Tällöin myös verkkaisemmin puhumaan oppineet lapset ovat alkaneet puhua ja ottaneet kiinni ikätoverinsa tai jopa ohittaneet heidät kielellisessä kehityksessä.

- (108) Lapseni puhui tuossa iässä vain yksittäisiä sanoja, mutta 1v 4 kuukautta tuli jo pitkiä lauseita eli meni ikäisistään ohi yhtäkkiä. (6/28)
- (109) Meillä poika puhui vain pari sanaa ennenkuin täytti 2 vuotta, mutta ei mennyt kuin kuukausi niin puhetta alkoi tulla kuin miltäkin Runebergiltä. Poika on nyt 2,5 vuotta ja puhetta tulee enemmän kuin niiltä jotka puhuivat aikaisemmin - -. (21/26)

Tutkimusten mukaan joidenkin lasten puheenkehitys pääsee vauhtiin vasta kolmannen ikävuoden aikana. Myöhään puhumaan oppineet lapset (*late talkers*) tuottavat kaksivuotiaana vain hyvin vähän sanoja⁹. Puolet myöhään puhumaan oppineista lapsista saavat ikätoverinsa kiinni kolmannen ikävuoden aikana, ja hitaasta alusta huolimatta heidän kielellinen kehityksensä jatkaa normaalia kehityskulkua. Toisaalta puolella myöhään puhumaan alkavista lapsista kielellinen kehitys jatkuu hitaana, ja he oppivat sanoja vähitellen. Heillä on havaittu olevan vaikeuksia kielen tuottamisessa ja ymmärtämisessä sekä vuorovaikutustaidoissa. Myöhään puhuvaan alkavien lasten vaikeudet olisikin syytä huomata ajoissa, jotta ongelmiin päästäisiin vaikuttamaan mahdollisimman nopeasti. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004k: 151.)

On haasteellista ennustaa, jääkö puheenkehityksen viive pysyväksi vai saavuttaako hitaasti puhumaan alkanut lapsi ikätoverinsa, koska normaalissakin kielellisessä kehityksessä on suuria yksilöllisiä eroja (ks. myös lukua 4.1). Arviointia hankaloittaa myös se, että luotettavia arviointimenetelmiä on vähän. Nykyisen kielenomaksumista koskevan tiedon perusteella kuitenkin arvioidaan, että niillä myöhään puhumaan oppineilla lapsilla, joilla ei ole havaittu muita kielenkehityksen riskitekijöitä, ei ole riskiä myöhempään puheenkehityksen ongelmiin. Suurin osa näistä lapsista saavuttaa ikätoverinsa kolmen vuoden ikään mennessä. Mikäli lapsella kuitenkin on ongelmia sanojen tuottamisessa vielä kolmevuotiaana, riski pysyvämpiin puheenkehityksen ongelmiin on todennäköinen. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004g: 73–74.)

Verkkokeskusteluissa hitaammin puhumaan alkavien lasten puheenkehityksen ajatellaan olevan hyvin äkillistä ja yllätyksellistä. Vanhemmat hämmästelevät keskusteluissa *Anya*-nimimerkin (5/24) tavoin sitä, ”miten nopeaa puheen kehitys on, kun se pääsee vauhtiin.” Kuten *ketsup*-nimimerkki (4/48) kiteyttää: ”Jotkut lapset kuulemma aloittavat puhumisen myöhään ja sitten puhuvatkin saman tien hienosti!” Seuraavaksi tarkastelen, millaisia ensisanoja vanhemmat ovat havainneet lastensa tuottavan.

⁹ Myöhään puhumaan oppineiden lasten varhaisvaiheen tuottava sanasto jää kaksivuotiaana alle 50 sanan (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004g: 73).

6. VANHEMPIEN TULKITSEMAT ENSISANAT

Ensisanat herättävät paljon keskustelua. Vanhemmat jakavat keskusteluissa havaintojaan siitä, missä iässä lapsi on tuottanut ensimmäiset sanansa. Keskustelijat päätyvät usein pohtimaan, mitä lapsen ilmaukselta tulee vaatia, jotta sitä voi pitää varsinaisena sanana. Kartoitan aluksi vanhempien kommentteista heijastuvia määritelmiä lasten ensimmäisille sanoille. Sen jälkeen tarkastelen vanhempien kuulemien yleisimpien ensisanojen aihepiirejä. Lopuksi luonnehdin keskustelijoiden havaitsemien ensisanojen tyypillisimpiä rakenteita.

6.1. Ensisanan määrittelykriteerejä

Ensimmäisten sanojen määrittelykriteerit jakavat mielipiteitä erityisesti sellaisissa keskusteluissa, joissa lapsen kerrotaan tuottaneen sanaa muistuttavia ilmauksia jo iässä 0;4–0;8 tai jopa aiemmin. Osa keskustelijoista pitää varhaisen vaiheen tuotoksia lapsen ensisanoina:

- (110) Eka sana alle 4 kk - -. (10/31)
- (111) [M]ulla vanhempi pika alkoi sanomaan sanoja 6 kk iässä - -. (16/31)
- (112) [M]eillä tuli "äiti" alle puolivuotiaana. (20/17)
- (113) [M]eillä poika sanoi 6kk iässä äittä - -. (6/1)

Useimmat keskustelijat eivät kuitenkaan pidä ennen ikää 0;8 tuotettuja ilmauksia varsinaisina ensisanoina, sillä heidän mielestään niin pieni lapsi ei voi vielä ymmärtää tuottamansa ilmauksen merkitystä. Vanhempien mielestä lapsen on siis ymmärrettävä tuottamansa sanan merkitys, jotta sitä voidaan pitää varsinaisena ensisanana. Ennen ikää 0;8 tuotettuja ilmauksia pidetään tällöin ainoastaan peräkkäisinä tavuina ja äänteinä, jotka kuulostavat sanoilta mutta joilla lapsi ei vielä tarkoita mitään (esimerkit 114–116).

- (114) [M]onet vauvat hokevat äittä, äiti, silloinku tavuja alkaa tuleen. Mutta ei ne äitiä sillä tarkoita. (31/17)
- (115) On meilläkin muutamaan otteeseen tullut äi-ti -tavut peräkkäin. - - Mutta eihän noin pieni vielä tietoisesti osaa laittaa äännteitä oikeaan järjestykseen, saati sitten että ymmärtäisi niiden merkityksen. (10/13)

- (116) Todennäköisin vaihtoehto on, että kyseessä todella oli vain sanoilta kuulostavia äännähtelyitä. Monelle yli-innokkaalle äidille mikä tahansa mongerrus kuulostaa ihka aidoilta sanoilta... (12/31)

Kielitieteessä lapsen varhaisimpiin ilmauksiin suhtaudutaan varauksellisesti. Lapsen äänteily alkaa muistuttaa aikuiskielen foneemeja jo varioivan jokeltelun aikana, joten aikuinen tulkitsee lapsen varhaiset ilmaukset helposti ensisanoiksi. Vaikka tuotokset saattaisivat kuulostaa aikuiskielen mukaisilta sanoilta, yleensä ilmauksista ei löydy todisteita siitä, että ne viittaisivat tunnistettavaan tarkoitteeseen. (Savinainen-Makkonen 1998: 45.)

Myös osa verkkokeskustelijoista on huomannut, että jokelluksen ja ensisanojen erottaminen toisistaan voi olla haasteellista. Nämä keskustelijat tiedostavat, että lasten varhaisimmat ilmaukset ovat jokelluspohjaisia tavusarjoja, jotka vanhempien on helppo tulkita merkityksellisiksi sanoiksi, koska ne sisältävät aikuiskielen foneemeiksi tunnistettavia äänneitä (esimerkit 117 ja 118). Keskustelijoiden mielestä alle kahdeksan kuukauden ikäinen lapsi ei kuitenkaan voi tuottaa vielä sellaisia sanoja, jotka hän ymmärtäisi.

- (117) Monesti vauvojen jokeltelu voi kuulostaa puheelta aikuisen korvissa, tavuja tulee vahingossa sellaisessa järjestyksessä että muistuttavat jotain sanaa, esim. mamma, vauva, pappa. (2/31)
- (118) Vauvan saa jokellemaan tavusarjoja, jotka kuulostavat sanoille. On eri asia, ymmärtääkö vauva sen, mikä on tutti ja ennen kaikkea - mikä ei ole. Ikä on se, mikä ratkaisee sen, milloin puhe on oikeasti puhetta eikä vanhempien toivetta varhaisesta puheesta (2/35)

Mikäli lapsi ei ymmärrä tuottamiensa ilmausten merkitystä, tuotokset ovat monien vanhempien mielestä matkittuja äänneitä ja sanoja, vaikka ne kuulostaisivat aikuiskielen mukaisilta sanoilta (esimerkit 119 ja 120).

- (119) [M]eillä poika hokenut äitii äitii 5kk ikäisenä. nyt kuukautta myöhemmin sanoo äiti, äiti ja ei ei..enpä laske näitä sanoiksi. kyllä ne on matkittuja äänneitä. (9/31)
- (120) Meidän poika matki sanoja siinä viiden kuukauden paikkeilla, siis niin, että kun hoin jotain sanaa, poika toisti perässä. En tosin pidä tuollaista matkimista oikeana puheena, koska ei pojalla ollut aavistustakaan siitä mitä sanoi. (2/31)

Lapsenkielentutkijat käyttävät erilaisia sanan omaksumisen toteamiskriteerejä. Sana määritellään ymmärretyksi siinä vaiheessa, kun lapsi reagoi siihen selvästi, välittömästi ja korrek-tisti. Sana hyväksytään tuotetuksi silloin, kun lapsi sanoo sen spontaanisti ja kun sanalla on kontekstissa jokin tietty merkitys. Osa tutkijoista lisää tuottamiskriteereihin vielä sen, että

lapsen tulee käyttää sanaa foneettisesti ja semanttisesti johdonmukaisella tavalla. Väljimmän määritelmän mukaan lapsi on omaksunut sanan, kun hän ymmärtää aikuiskielen sanan jossakin, myös hyvin vaihtelevassa, merkityksessä. Tiukimman määritelmän mukaan sana on omaksuttu, kun sitä käytetään aikuismaisesti ja kun se äännetään korrektisti. (Kunnari 1998: 87; Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004g: 69.)

Verkkokeskustelijat pitävät ensisanoina yleensä vasta sellaisia tuotoksia, joilla on tietty merkitys lapselle. Useat vanhemmat mieltävät ensimmäisiksi varsinaisiksi sanoiksi ne tuotokset, joilla lapsi koettaa selkeästi ilmaista jotakin. Lapsenkielentutkijoiden tavoin myös monet verkkokeskustelijat pitävät ensisanoina vasta sellaisia ilmauksia, joilla on selkeä tarkoite. Keskusteluissa tuo tarkoite ikään kuin todistetaan muille vanhemmille kuvailemalla puhetilannetta, jossa lapsi on tuottanut ensimmäisen sanansa (esimerkit 121–123).

- (121) Nyt sanoo sen [*tissi*] jo ihan kunnolla ääneen, osoittaa paidan rintamusta ja veti eilen mumminkin paidan kaulusta alas, kun etsi tissiä. (9/4)
- (122) 8 kk iässä tuli sana kukka. Ja pakko se oli uskoa kun tyttö osoitti kukkaa ja sanoi kukka. (15/12)
- (123) "Lamppu" oli eka sana jota lapsi selvästi käytti tarkoittamaan tiettyä esinettä, oikein sormella osoittaen. (7/23)

Edellä olevista esimerkeistä 121–123 käy ilmi, että ensisanoina pidetään yleisesti sellaisia tuotoksia, jotka lapsi ymmärtää ja joilla lapsi selkeästi tarkoittaa jotain. Keskusteluissa kerrotaan, että esimerkiksi *kukka*-sanana tuottaessaan lapsi on osoittanut ymmärtävänsä tuottamansa sanan merkityksen osoittamalla kukkaa. Lapsen on huomattu korostavan myös tuottamiensa *ei*- ja *hei*-sanojen merkitystä liittämällä mukaan eräänlaisen ilmausta vahvistavan eleen. Vanhemmat ovat huomanneet, että *hei*-sanana tuottamiseen liittyy usein jonkun henkilön lähteminen ja hänelle vilkuttaminen, kun taas *ei*-sanana sanoessaan lapsen on huomattu pudistavan päätään kieltäytymisen merkiksi.

Vaikka osa keskustelijoista pitää jo lapsen varhaisimpia tuotoksia ensisanoina, useimmat vanhemmat mieltävät varsinaisiksi sanoiksi vasta sellaiset tuotokset, jotka lapsi ymmärtää ja joilla lapsi selkeästi tarkoittaa jotain. Lisäksi osa vanhemmista pitää ensisanoina vasta sellaisia aikuiskielen sanoja, jotka lapsi osaa tuottaa oikein (esimerkit 124 ja 125). Tällöin esimerkiksi lapsen jäljittelemiä eläinten ja kulkuneuvojen ääniä ei vielä pidetä varsinaisina sanoina. Tiukimman kannan mukaan ensisanana on siis oltava aikuiskieleen kuuluva sana, se on ymmärrettävä, sillä on oltava tarkoite ja se on osattava tuottaa korrektisti.

- (124) Niin ja nännähän onkin ihan suomalainen sana. Voi teitä.... (10/18)
 (125) [N]oita nänniä ja änniä en laskenut puheeksi, vaikka sieltä kaikki eläinten äänet ja auton pärryytys tulikin. (18/20)

Ensisanojen määrittelykriteerit vaikuttavat merkittävästi siihen, kuinka vanhemmat määrittävät ensimmäisen sanan tuottamisiään. Seuraavaksi tarkastelen keskustelijoiden havaintoja yleisimmästä ensisanojen tuottamisiästä ja luonnehdin vanhempien tulkitsemien ensisanojen aihepiirejä.

6.2. Kuultujen ensisanojen aihepiirit

Kun ensisanan kriteereinä pidetään tuotetun sanan ymmärtämistä ja tarkoitteellisuutta, osa vanhemmista on huomannut lapsen tuottavan ensimmäiset sanat iässä 0;8–1;0 (esimerkit 126–128).

- (126) [E]nsimmäiset sanat tuli varmaan 8 kk tienoissa niin, että ne varmuudella tunnisti sanoiksi. (21/17)
 (127) [Meillä alkoi sanoja] tulla ensimmäisellä jo 10 kuukauden iässä ja niitä opittiin siitä lähtien päivittäin lisää. (4/25)
 (128) Meillä ihan ensimmäiset tunnistettavat sanat tulivat noin vuoden iässä. (2/14)

Joidenkin keskustelijoiden lapset ovat puolestaan tuottaneet ensisanansa vasta iässä 1;6–2;5 (esimerkit 129–130).

- (129) Poika sanoi ensimmäisen sanan 1v6kk ikäisenä. (8/17)
 (130) Nuorin oli 2,5-vuotias, kun häneltä alkoi tulla edes yksittäisiä sanoja. (4/32)

Kunnarin ja Savinainen-Makkosen (2004g: 70) mukaan lapsi tuottaa ensimmäiset merkitykselliset sanansa yleensä iässä 0;9–1;6. Verkkokeskustelijoiden havainnot ensisanojen tuottamisiästä ovat melko lähellä lapsenkielentutkijoiden hahmottelemaa ensisanojen tuottamisiästä. Mikäli ensisanan kriteereinä pidetään tuotetun sanan ymmärtämistä ja tarkoitteellisuutta (katso lukua 6.1), keskustelijoiden havaintojen perusteella lapsi on tuottanut ensimmäiset sanansa yleisimmin iässä 0;8–1;3. Ensisanoja koskevassa kahdeksassa keskustelussa¹⁰ suurin osa lapsista on tuottanut vanhempien tulkintojen mukaan ensimmäiset sanansa kymmenen kuukauden ikäisenä: kahdenkymmenen kahden lapsen kerrotaan sanoneen ensimmäiset

¹⁰ Olen esitellyt verkkokeskustelujen puheenaiheita tarkemmin luvussa kaksi.

sanat iässä 0;10. Kaksitoista lasta on tuottanut ensisanat kahdeksan kuukauden ikäisenä, ja yksitoista lasta on sanonut ensisanat yhdeksän kuukauden iässä. Olen koonnut vanhempien havainnot ensisanojen tuottamisistä taulukkoon kolme.

Taulukko 3. Keskustelijoiden havainnot ensisanan tuottamisistä.

Ensisanan tuottamisikä	Mainintoja keskusteluissa
0;8	12
0;9	11
0;10	22
0;11	5
1;0	7
1;2	3
1;3	4
1;5	1
1;6	1
2;0	1
2;2	1
2;5	1

Keskustelijoiden havaintojen perusteella *äiti* on kaikkein suosituin ensisana vanhempien tulkitsemassa yleisimmässä ensisanojen tuottamisissä (iästä 0;8 ikään 1;3). Ensisanoja koskevissa keskusteluissa 42 lapsen ensisanoihin on kuulunut sana *äiti*. Yleisiä vanhempien havaitsemia ensisanoja ovat myös *kakka*, *kukka* ja *isi*. Olen koonnut keskustelijoiden havaitsemat yleisimmät lasten ensisanat taulukkoon neljä.

Taulukko 4. Vanhempien havaitsemia yleisimpiä lasten ensisanoja.

Kuultu sana	Mainintoja keskusteluissa
<i>äiti</i>	42
<i>kakka</i>	15
<i>kukka</i>	15
<i>isi</i>	10
<i>pappa</i>	8
<i>anna</i>	7
<i>lamppu</i>	7
<i>täti</i>	6
<i>äittä 'äiti'</i>	6
<i>auto</i>	5
<i>ei</i>	5
<i>hei hei</i>	5
<i>mummu</i>	5
<i>vauva</i>	5

Vanhempien kuulemien ensimmäisten sanojen joukossa on läheistä sukulaisuutta ilmaisevia sanoja, kuten *eno, isi, mummi, mummo, pappa, ukki, tati ja äiti*. Keskustelijoiden listaamisen ensisanon joukossa on myös eläinten nimiä, esimerkiksi *ankka, iili* 'siili' ja *kissa*. Vanhempien havaintojen mukaan lapset ovat tuottaneet ensisanoinaan myös eläinten ääniä, esimerkiksi *hau hau, vaak vaak, bää ja mää*. Eläimen ääntelytapa viittaa tässä yhteydessä itse eläimeen: moni vanhempi kertoo, että lapsi on tarkoittanut lammasta sanoessaan *mää* tai koiraa sanoessaan *hau hau*. Myös Nieminen (1991: 82) on havainnut, että lapset nimeävät ensisanon vaiheessa eläimiä ääntelyn mukaan, esimerkiksi [miau] 'kissa'. Tämän jälkeen lapsi saattaa yhdistää eläimen ääntelyn ja nimen, esimerkiksi [koira-hau-hau], kunnes jäljelle jää vain eläimen nimi. (Mp.)

Lapsen tuottamat ensimmäiset sanat ovat yleensä merkitykseltään samankaltaisia kaikissa kielissä. Ensisanat ovat lähtöisin lapsen omasta kokemusmaailmasta, ja ne liittyvät muun muassa lapselle läheisiin ihmisiin, eläimiin, ruokaan, vaatteisiin, leluihin ja kulkuneuvoihin. (Clark 2003: 81.) Myös verkkokeskustelijoiden havaitsemien ensisanon aihepiirit ovat universaaleja. Keskustelijoiden kuulemat sukulaisuutta ilmaisevat sanat viittaavat lapselle läheisiin ihmisiin. Vanhemmat ovat kuulleet lapsen tuottaneen ensisanoinaan myös eläinten nimiä ja eläinten ääniä (katso yllä) sekä syömistä ja juomista koskevia sanoja (esimerkiksi *kaakki* 'karkki', *limsaa, leipä, mamma* 'maito', *memma* 'mehu' ja *tettä* 'vettä'). Ruokailuun liittyväksi ensisanaksi voinee laskea myös keskustelijoiden yleisesti havaitseman ensisanan *tissi*. Kuultujen ensisanon joukossa on myös muutamia hoivasanoja¹¹, kuten *pupu, hauva* ja *heppa*. Kaiken kaikkiaan keskustelijoiden havaitsemat ensisanat ovat sellaisia, joita lapsi on todennäköisesti kuullut toistuvasti. Vanhempien tulkitsemat lasten ensisanat näyttävät tukevan kielitieteellistä käsitystä siitä, että ensimmäisten sanojen aihepiirit ovat lähtöisin lapsen omasta kokemusmaailmasta.

Keskustelijoiden kuulemista ensisanoista huomattavan suuri osa on substantiiveja: keskusteluissa listattujen sanojen joukossa on hyvin vähän verbejä. Myös Kunnarin ja Savinainen-Makkosen (2004g: 71) mukaan lapsi tuottaa ensimmäisenä yleensä substantiiveja. Toisaalta kielten väliset vertailututkimukset ovat haastaneet käsitystä siitä, että substantiivit olisivat aina keskeisimpiä lapsen varhaisessa sanastossa (ks. esim. Clark 2003: 86–87). Sanaston koon on kuitenkin nähty korreloivan sanaston koostumuksen kanssa: noin sataan sanaan asti lapsen sanasto koostuu ensisijaisesti substantiiveista, kun taas 50–200 sanan sanastossa on myös verbejä ja adjektiiveja. Vasta noin 400 sanan sanasto sisältää ilmauksia kieliopillisesti suljetuista

¹¹ Esittelen hoivakielen ominaispiirteitä tarkemmin luvussa 7.3.

luokista, kuten konjunktiosta ja apuverbeistä. (Bates ym. 1994: 117.) Silti on huomattava, että sanaluokkajaon tekee aikuinen, ei lapsi (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004g: 71). Toivaisen (1996b: 60) mukaan sanaluokkajako ei ole ensisanojen kaudella edes relevantti, koska lapsi ei tuota kahta sanaa samassa lauseessa: sanaluokat eriytyvät lapsenkielessä vasta myöhemmin.

Keskustelijoiden havaitsemat vähäiset verbien muodot ovat huomiota herättäviä. Vanhempien tulkintojen mukaan lapsen tuottamat ensimmäiset verbit esiintyvät joko indikatiivin preesensin kolmannessa persoonassa (esimerkiksi *istuu*, *leikkii*, *nukkuu* ja *oittaa* 'soittaa') tai imperatiivin toisessa persoonassa (esimerkiksi *anna*, *kato* 'katso' ja *ota*). Keskustelijoiden havaitsemat ensimmäisten verbien muodot näyttäisivät vahvistavan kielitieteellistä näkemystä siitä, ettei lapsi vielä hyödynnä päätteitä tuottamisessaan ensisanoissa. Tämän vuoksi lapsen ensimmäiset verbit esiintyvät säännöllisesti joko imperatiivissa tai indikatiivin kolmannessa persoonassa. (Toivainen 1996b: 61.) Clarkin (2003: 81) mukaan sellaiset ensisanat ovat varsin yleisiä, joiden avulla lapsi pystyy ohjaamaan muiden käyttäytymistä. Imperatiivimuotojen yleisyys vanhempien havaitsemisissa lasten ensimmäisissä verbeissä voisi täten tukea käsitystä siitä, että lapsi tuottaa ensimmäiseksi sellaisia verbinmuotoja, joilla hän kykenee ohjailemaan läheisiään esimerkiksi käskemällä, kehottamalla tai pyytämällä.

Toisaalta Surakan (2012: 31) tutkielma paljastaa, että lapsi käyttää haluamisen ja tarvitsemisen ilmaisemiseen aluksi myös muita keinoja kuin imperatiivimuotoista verbiä. Surakan poika käytti haluamisen ja tarvitsemisen ilmaisemiseen ensiksi väitekonstruktioita ja verbitömiä konstruktioita ennen kuin omaksui imperatiivin käytön ikäkategorioiden 2;6 ja 3;0 siirtymävaiheessa. Surakan lapsi omaksui ensimmäisenä imperatiivin kieltomuodon iässä 2;7: *Sakkemi elä tule* (*Sakkemi* 'Sakkeus'). Kieltomuotoa ennen poika tuotti indikatiivimuotoisen, sanajärjestyksensä puolesta imperatiivilauseetta tavoittelevan, konstruktion: *Ei isi vie vaatteet*. Surakan havaintojen mukaan poika tuotti ensimmäisen varsinaisen myöntömuotoisen imperatiivin iässä 2;11: *Avaa tää*.

Mitä luultavimmin verkkokeskustelijoiden havaitsemien ensisanojen imperatiivimuodot (esimerkiksi *kato* ja *anna*) eivät ole osoitus siitä, että keskustelijoiden lapset olisivat jo omaksuneet imperatiivin käytön. Lasten ensimmäiset verbit *katso*, *kato* ja *anna* eivät vielä kuulu imperatiivimuotojen kategoriaan, koska ne ovat sellaisinaan opittuja ja kiteytyneitä huudahduksia, jotka eivät osoita lapsen hallitsevan produktiivisesti imperatiiveja (esim. Toivainen 1980: 34). Myös Surakka (2012) osoittaa tutkielmassaan, että lapsen imperatiivikategoria tulee produktiiviseksi vasta kolmea ikävuotta lähestyttyä. Keskustelijoiden havaitsemat verbinmuodot tukevat kuitenkin käsitystä siitä, että *kato*, *katso* ja *anna* ovat tyypillisesti lasten

ensimmäisiä, joskin kiteytyneitä, imperatiivimuotoja. Seuraavaksi tarkastelen vanhempien kuulemien ensisanojen rakenteita.

6.3. Havaittujen ensisanojen rakenteista

Lapsenkielentutkijoiden mukaan ensisanat ovat yleensä melko yksinkertaistettuja ilmauksia, joiden äänneasu ja muoto voivat olla vielä kaukana tavoitesanoista. Lapsi kykenee tuottamaan aluksi korkeintaan kaksitavuisia ilmauksia. Koska pitkien sanojen tuottaminen on alkuun hankalaa, kahta tavua pidemmät ilmaukset tyypistyvät usein ja muuttuvat äänteellisesti yksinkertaisemmiksi. (Savinainen-Makkonen 1998: 53; Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004h: 86.)

Myös verkkokeskustelijoiden havaitsemat ensisanat ovat suurimmaksi osaksi kaksitavuisia, esimerkiksi *ajaa*, *mopo*, *nappi* ja *tyttö*. Keskustelijat ovat huomanneet lapsen tuottavan myös yksitavuisia sanoja, esimerkiksi *ei*, *joo*, *kuu*, *puu* ja *pää*. Lisäksi vanhemmat ovat kuulleet lapsen tuottavan kahta tavua pidempiä ilmauksia, kuten *apina*, *lapaset*, *sininen* ja *traktori*. Pisin keskustelijoiden kuulema ensisana on *tuttipullo*. Keskusteluissa listattujen ensisanojen perusteella vaikuttaisikin siltä, että vanhempien mukaan lapsi kykenee tuottamaan aikuiskielen mukaisesti myös kahta tavua pidemmät ilmaukset. Silti on huomattava, että kaksitavuisia ensisanoja listataan keskusteluissa kaikkein eniten.

Varhaisimmat sanat rajoittuvat yleensä muutamiin sanarakenteisiin, jotka lapsi kokee hallitsevansa. Suomenkielisten lasten ensisanat edustavat usein rakenteita (K)VKKV, KVKV, VKVK ja KV. (Iivonen 1998: 12, Savinainen-Makkonen 1998: 49, 61; Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004h: 85.) Ensisanojen kautta leimaa eräänlainen valikoivuus: lapsi tavoittelee usein sellaisia sanoja, jotka hän kokee hallitsevansa, ja välttelee muita. Mikäli tavoitellun sanan muoto yhtenee lapsen suosimien rakenteiden kanssa, lapsi kykenee yleensä tuottamaan sanan oikein. Suomea omaksuvien lasten tavoitesanojen rakenne on usein (K)VKKV-malli. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004h: 84–85.)

Keskustelijoiden havaitsemien yleisimpien ensisanojen rakenne on usein (K)VKKV (esimerkiksi sanoissa *kukka*, *kakka* ja *anna*)¹². Vanhempien tulkintojen mukaan suosituimpien ensisanojen joukossa on myös sanoja, joiden rakenne on VVKV (*auto*, *äiti*), KVKKKV (*lamppu*), VKV (*isi*), VV (*ei*), KVKV (*täti*) ja KVVKV (*vauva*).

¹² Katso myös taulukkoa 4.

Kunnarin ja Savinainen-Makkosen (2004i: 99) mukaan lapsenkieltä leimaavat vielä systemaattisenkin kauden aikana useat äänteelliset rajoitukset, esimerkiksi paradigmaattiset rajoitukset sekä vokaali- ja konsonanttiharmoniaan liittyvät rajoitukset. Paradigmaattiset rajoitukset tarkoittavat sitä, ettei lapsi vielä kykene tuottamaan kaikkia äänteitä. Vokaaliharmonia viittaa yksivokaalisuuden periaatteeseen, jolloin lapsen tuottamassa sanassa esiintyy vain yhdenlaista vokaalia. Konsonanttiharmonia puolestaan viittaa yksikonsonanttisuuden periaatteeseen. Tällöin lapsen tuottamassa sanassa esiintyy vain yhtä konsonanttityyppiä. Vanhempien tulkittujen ensisanojen joukossa on sekä yksikonsonanttisia että yksivokaalisia muotoja. Yksivokaalisia vanhempien kuulemia ensisanoja ovat esimerkiksi *ätä* 'äiti', *tättä* 'vettä' ja *vaava* 'vauva'. Yksikonsonanttisuuden periaate puolestaan vaikuttaa keskustelijoiden kuulemissa ilmauksissa *tatto* 'katto' ja *tettä* 'vettä'.

Lapsen äänteelliset rajoitukset aiheuttavat äänneiden ja äänneyhdistelmien prosessointia. Koska lapsi ei vielä kykene tuottamaan kaikkia aikuiskielen äänteitä, hän muokkaa eli yksinkertaistaa aikuiskielen sanaa voidakseen ääntää sen. Lapsen luontaista tapaa muokata aikuiskielen sanoja systemaattisesti yksinkertaisimmiksi kutsutaan fonologisiksi prosesseiksi. Fonologisia prosesseja ovat reduplikaatio, assimilaatio, sijaispidennys, omissio, substituutio, additio ja metateesi. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004i: 102–103.)

Reduplikaatio tarkoittaa tavun kahdentumista, jolloin lapsi tuottaa hallitsemansa tavun kahden kertaan, esimerkiksi [papa] 'banaani'. Assimilaatiossa äänne samankaltaistuu joko osittain tai kokonaan samassa sanassa olevan toisen äänteen vaikutuksesta, esimerkiksi [kuku] 'puku'. Sijaispidennys on puolestaan kyseessä silloin, kun puuttuva konsonantti tai konsonanttiyhtymä paikataan venyttämällä vokaalia, esimerkiksi [kuukku] 'kurkku'. Omissiosta puhutaan silloin, kun äänne tai tavu katoaa lapsen tuotoksesta eli kun äänne tai tavu jätetään ääntämättä. Substituutio tarkoittaa äänteen korvautumista toisella äänteellä. Tavallisia korvautuvia äänteitä suomessa ovat haasteelliset /s/ ja /r/, jotka korvautuvat usein ääntymäpaikaltaan vastaavalla toisella konsonantilla, esimerkiksi [koila] 'koira'. Additio taas viittaa äänteen lisäämiseen. Esimerkiksi suomessa vokaalialkuisiin sanoihin voidaan lisätä konsonantti: [poppu] 'omppu'. Metateesilla puolestaan tarkoitetaan ilmiötä, jossa äänneet vaihtavat paikkaa, esimerkiksi [havara] 'harava'. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004i: 102–106.)

Keskustelijoiden havaitsemisissa ensisanoissa on jonkin verran reduplikaatiivisia ilmauksia, esimerkiksi *papa* 'pallo' ja *titi* 'tissi'. Muutamissa vanhempien kuulemissa ensisanoissa äänne on samankaltaistunut samassa sanassa olevan äänteen kanssa: esimerkiksi ilmauksissa *tatto* 'katto' ja *tettä* 'vettä' sanan keskellä oleva pitkäkestoinen klusiili on assimiloitunut sananalkui-

sen konsonantin¹³. Sijaispidennys on puolestaan kyseessä keskustelijoiden listaamassa ensisanassa *kaakki* 'karkki', jossa lapsi on korvannut haasteellisen konsonanttiyhtymän venyttämällä vokaalia. Lisäksi vanhempien kuulemien ensisanojen joukossa on muutamia tuotoksia, joissa lapsi on jättänyt ääntämättä sananalkuisen äänteen, esimerkiksi *amppu* 'lamppu', *iili* 'siili' ja *si* 'isi'.

Kaiken kaikkiaan vanhempien havaitsemien ensisanojen joukossa on kuitenkin vähän äänteellisesti mukautettuja sanoja. Keskustelijoiden tulkitsemien ensisanojen perusteella vaikuttaisi siltä, että vanhempien mukaan lapsi kykenee ääntämään lähes ongelmitta vaikeitakin äänteitä ja äänneyhtymiä jo ensisanojen kaudella. Vanhempien kuulemien ensisanojen joukossa on aikuiskielen mukaisesti tuotettuja, äänteellisesti haasteellisia sanoja, kuten *kirja*, *puuro*, *rekka*, *taksi* ja *traktori*. Vanhempien tulkintojen perusteella lapsi siis kykenee tuottamaan jo ensisanojen kaudella melko systemaattisesti esimerkiksi kaksi eri vokaalia tai konsonanttia samassa sanassa sekä haasteellisia konsonanttiyhtymiä. Myös diftongien onnistuminen vanhempien tulkitsemisissa ensisanoissa on jokseenkin yllättävää. Useimmiten diftongit oikeinevat vielä systemaattisenkin kauden aikana (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004i: 101)¹⁴, mutta keskustelijoiden tulkintojen mukaan jo lasten ensimmäisissä sanoissa esiintyy runsaasti korrektisti tuotettuja diftongeja. Esimerkiksi vauva-sanan /au/-diftongi on oiennut lapsenkielessä vain yhden keskustelijan havainnon mukaan muotoon *vaava*. Toiset keskustelijat ovat kuulleet lapsen ääntävän /au/-diftongin korrektisti esimerkiksi sanoissa *vauva*, *hauva* ja *hauku*.

Äänteellisesti mukautettujen ensisanojen vähäinen määrä voi selittyä sillä, että osa keskustelijoista on kirjoittanut sanat viestiketjuihin siten kuin ne kuuluu suomen kielessä kirjoittaa. Keskusteluissa listattujen sanojen joukossa voi olla varsinaisten ensimmäisten tuotosten lisäksi lapsen tavoittelemia sanoja. On myös mahdollista, että ei-kielitieteilijät kuulevat ja tulkitsevat lapsen tuottamat ilmaukset eri tavalla kuin lingvistit. Verkkokeskustelijoiden havaintojen perusteella tavallinen kielenpuhuja saattaa tulkita lapsen ensimmäiset tuotokset heti aikuiskielen mukaisiksi sanoiksi tai lapsen tavoitesanoiksi. Toisaalta osa vanhemmista pitää ensisanoina ainoastaan aikuiskielen mukaisia ilmauksia, jolloin keskusteluihin ei välttämättä ole listattu aikuiskielestä poikkeavia muotoja niin paljon kuin niitä on havaittu (esimerkki 131).

¹³ On kuitenkin huomattava, että puolivokaali /v/ jää usein toteutumatta sananalkuisena vielä systemaattisen kaudenkin aikana (Kunnari – Savinainen-Makkonen 2004i: 100).

¹⁴ Esimerkiksi Iivosen (1996: 75) mukaan hänen poikansa tuottivat ensimmäiset korrekkit diftongit iässä 1;8 ja 1;9.

- (131) Mietin tuota äittä-sanaa, että pidetäänkö sitä oikeana sanana? Ekak-
si varsinaiseksi sanaksi laskin vasta sanan lamppu, kun n. 9kk iässä
sen sanoi samalla osoittaen sitä. (11/35)

Tutkimusaineistostani on vaikeaa saada yksityiskohtaisempaa kuvaa siitä, millaisia ensisanoja vanhemmat todella ovat kuulleet lastensa tuottaneen. Tarkempi tutkimus havaituista ensisanoista olisi siis varmasti tarpeen. Seuraavassa luvussa tarkastelen, kuinka lapsen kielenkehitystä voi verkkokeskustelijoiden mukaan tukea.

7. NÄKEMYKSIÄ PUHEENKEHITYKSEN TUKEMISESTA

Tutkimusaineistooni sisältyvien keskustelujen toistuvien puheenaihe on hidas kielenkehitys. Keskustelijat kertovat usein havaintojaan siitä, ettei lapsi vielä puhu tai tuota ainuttakaan sanaa. Vanhemmat ovat kiinnostuneita toisten keskustelijoiden kokemuksista. Samalla he pohtivat, kuinka lapsen kielenkehitystä voisi tukea tai nopeuttaa. Tässä luvussa tarkastelen aluksi, voiko lasta opettaa vanhempien mielestä puhumaan. Sen jälkeen kuvailen keskusteluista nousevia yleisimpiä kielenkehitystä tukevia keinoja. Lopuksi luonnehdin, millaista kieltä lapselle tulisi keskustelijoiden mielestä puhua.

7.1. Puhe kehittyy normaalissa vuorovaikutuksessa

Etenkin hidasta kielenkehitystä koskevissa keskusteluissa monet vanhemmat pohtivat, voiko lapsen puheen kehittymistä nopeuttaa tai voiko lasta opettaa puhumaan. Keskusteluissa korostetaan lapsen yksilöllistä kehittymistä. Vaikka kielenkehitystä yrittäisi jouduttaa opettamalla lasta, lapsi ei keskustelijoiden mielestä voi oppia puhumaan ennen kuin on siihen valmis (esimerkki 132). Täten kommentaista heijastuu jälleen myös näkemys siitä, että lapsen on saavutettava tietty kypsyystaso ennen kuin hän kykenee tuottamaan puhetta. Keskustelijoiden mukaan lapsen on saatava kehittyä omaan tahtiinsa, joten kehitystä ei voi eikä kannata nopeuttaa (esimerkki 133).

- (132) Puhe tulee aikanaan, hirveästi ei voi opettaa, toki lapselle pitää puhua ja jos kirjat kiinnostaa, niin lukea, mutta loppujen lopuksi puhe tulee kun lapsi on siihen valmis. (4/44)
- (133) Jotenkin tuntuisi, että lapsen yksilöllistä kehitystä ei välttämättä voi eikä kannata kiirehtiä. (9/46)

Vanhempien mukaan lapselle on siis annettava aikaa puheen oppimiseen (esimerkit 134–136).

- (134) Lapselle yritettiin antaa aikaa sanoa sanoja - -. (11/15)
- (135) Äiti ja isi ei ole niitä helpoimpia sanoja sanoa, joten antakaa aikaa oppia nekin:) (7/44)
- (136) [N]yt täytyy odottaa lapsen "kypsymistä". (7/46)

Kuten luvussa 4.2 tuli ilmi, keskustelijoiden mukaan lapsen mielenkiinnon on kohdistuttava ensisijaisesti kieleen ja puhumiseen, ennen kuin lapsi innostuu puhumaan. Puheen opettami-

sesta ei ole vanhempien mielestä mitään hyötyä, varsinkaan jos lapsi ei ole vielä osoittanut olevansa kiinnostunut kielestä (esimerkki 137).

- (137) Meillä ainakin lapsi osoitti itse olevansa kiinnostunut esim. asioiden nimeämisestä silloin kun oli siihen itse "valmis". **Jotenkin en oikein usko, että näiden juttujen varsinaisesta opettamisesta olisi kauheasti hyötyä tai iloakaan.** (5/46, lihavointi kirjoittajan.)

Myös *mmamaa*-nimimerkki kokee, etteivät hänen yrityksensä tukea lapsen puheenkehitystä auttaneet lainkaan ennen kuin lapsi itse kiinnostui puhumisesta:

- (138) [M]eiillä ei ainakaan auttanut yhtään puheen kehitykseen se että vauvasta asti juttelin pojalle paljon ja luettiin kirjoja tosi paljon - -. [Lapsi] ei vaan tuottanut puhetta ennenku 2,5vuotiaana se lähti siitä yks kaks käyntiin. et ei ainakaan voi sanoa että en oo edesauttanut puheenkehitystä....ehkä kaikki riippuu vaan niin lapsesta, toinen puhuu ennemmin ja toinen myöhemmin meillä niin vilkas poika touhuamaan kaikkea ettei ehdi puhua. (13/15)

Monet keskustelijat korostavat, ettei lapselle tarvitse yrittää opettaa puhetta, vaan puheenkehitys tapahtuu lapsen omassa tahdissa arjen vuorovaikutustilanteissa (esimerkit 139–142).

- (139) Pienelle lapselle riittää, kun hän kuuntelee ympärillään kuuluvaa puhetta ja hänelle puhutaan normaalisti. Ei häntä tarvitse "treenata" koko ajan..... (18/7)
- (140) Lapsen puhetta tukee se että kotona kommunikoidaan normaalisti. (7/30)
- (141) Itse kannatan täällä niitä mielipiteitä, ettei lasta tarvitse 'opettaa' puhumaan, vaan parhaiten oppii luonnonmenetelmällä eli olemalla normaalissa vuorovaikutussuhteessa oman perheen ja muiden ihmisten kanssa. (9/30)
- (142) Kyllä lapselle on parasta että kuulee ihan normaalia puhetta niin oppii hahmottamaan lauserakenteita ja kielen rakennetta. (10/24)

Vanhempien kommentteissa painottuu näkemys siitä, ettei lasta voi opettaa puhumaan väkisin, vaan lapsi oppii puheen aikanaan omaan tahtiinsa (esimerkki 143). Vaikka kielenkehitystä siis tukisi esimerkiksi lukemalla tai loruilemalla lapselle, puheen opettamista ei kannata asettaa tietoiseksi tavoitteeksi (esimerkki 144).

- (143) Ei tosiaan kannata väkisin yrittää. Kyllä se ajallaan oppii. (5/15)
- (144) [N]ormaalityypauksissa ihan tavallinen arjessa tapahtuva juttelu "riittää". Loruttelusta ym hauskanpidosta ei varmastikaan ole mi-

tään haittaa, jos niistä ei tee itse tarkoitusta ja väsyttä siten molempia osapuolia! (9/46)

Edellä olevasta esimerkistä 144 nousee esiin näkemys siitä, että puheen tietoinen opettaminen voi väsyttää sekä vanhempaa että lasta. Saman on huomannut myös nimimerkki *Ompunäiti*. Hänen kokemustensa perusteella tavoitteellinen puheen opettaminen aiheuttaa turhaa stressiä. Myös *Ompunäidin* mielestä lapsi oppii puhumaan luonnollisissa vuorovaikutustilanteissa ilman, että vanhemmat yrittävät opettaa lasta puhumaan:

- (145) [T]oimi mahdollisimman rennosti - **älä suotta ota puheen "kehittämistä" ihan tietoiseksi päämääräksenne, vaan puhu, leiki ja ole lapsen kanssa ihan niin kuin muutenkin olisitte!** - - Ainakin itsestäni olen huomannut sen, että jos olen liian tietoisesti yrittänyt tekemällä tehdä lapsen kanssa jotain (ajatellut vaikkapa tyyliin että " tänään meidän täytyykin laulaa aikaisempaa enemmän" tms hasua), niin olen helposti stressaantunut ja jotenkin kuormittanut itseäni suotta. Siksi olen päätenyt - tietoisesti tosin tässäkin tapauksessa - elämään lapsen kanssa mahdollisimman stressivapaata arkea ihan vaan **tuiki tavallisine juttuineen, ilman minkään sortin "yrittämistä"**. (4/46, lihavoinnit kirjoittajan.)

Lapsenkielentutkijoiden mukaan lasta ei varsinaisesti voi opettaa puhumaan äidinkieltään, mihin viittaa jo näkemys siitä, että ensikieli omaksutaan. Kielenomaksuminen viittaa tiedostamattomaan prosessiin, joka tapahtuu useimmiten automaattisesti ja väistämättä ilman opettamista. (Toivainen 1996a: 46.) Lapsi ei kuitenkaan ala puhua ainoastaan biologisen ja kognitiivisen kypsymisen myötä, vaan hän tarvitsee siihen kieliympäristöään. Vanhemman ja lapsen välisellä vuorovaikutuksella on erittäin keskeinen rooli kielenkehityksessä: vuorovaikutuksen määrä ja laatu vaikuttavat jo lapsen varhaiseen ääntelyyn. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004c: 48.) Lapsen kielenkehityksen kannalta tärkeintä ei ole se, että lapselle puhutaan paljon, vaan se, että puhe on vuorovaikutuksellista (Överlund 1993: 327). Vuorovaikutukselliset tavat, kuten lapselle puhuminen, ääntelyn vahvistaminen, kielellisten ilmaisujen ja leikkien laajentaminen sekä lapsen itsenäisen toiminnan tukeminen, edistävät kielellistä kehitystä (Laakso 2004: 27).

Kielitieteilijöiden tavoin verkkokeskustelijat tähdentävät vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen tärkeyttä:

- (146) [K]aikenlainen vuorovaikutus (leikki) on hyva kielenkehitykselle. (3/44)
- (147) Meillä puhe on tullut erityisesti vuorovaikutuksesta. (11/15)

Verkkokeskustelijat pyrkivät tukemaan lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymistä. He haluavat altistaa lapsen kielelle puhumalla paljon ja olemalla lapsen kanssa vuorovaikutuksessa (esimerkit 148–151).

- (148) Yritän myös välillä myönteisesti huomioida lapsen äännelemiset matkimalla ja vastaamalla hänen hihkaisuihin ja joskus niistäkin syntyy "vuoropuhelua". (11/46)
- (149) Minusta on tärkeää ylläpitää kommunikaatiota vaikka lapsi ei paljon vielä puhukaan. Vähän yksipuoliselta ja turhauttavalta se voi joskus tuntua, mutta luulen että se voisi auttaa. Esimerkiksi että ei sano vaan että tuu tänne, puetaan vaan että laitetaanpa pipo päähän, hanskat käsiin, saappaat jalkaan jne. (22/10)
- (150) Höpötän tytölle kävelyllä, kaupassa ja ihmisten ilmoillakin. (9/15)
- (151) Mä pulisen niin sujuvasti, että voin puhua lapselle tauotta tekemis-tämme asioista. (11/15)

Keskustelijoiden kommentteissa painottuvat käsitykset siitä, että lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus tukee parhaiten puheen kehittymistä. Täten myös vanhemmat tiedostavat kieliympäristön merkityksen lapsen kielenomaksumisprosessissa. Keskustelijoiden mukaan puheenkehityksen kannalta on oleellista, että lapsi saa olla vuorovaikutuksessa läheistensä kanssa ja että lapsi kuulee äidinkieltään luonnollisissa puhetilanteissa.

7.2. Kielelliset virikkeet ja lapsen kannustaminen

Vaikka lapsen yksilöllinen kehitystahti ja kypsyminen korostuvat verkkokeskusteluissa, monet vanhemmat kuitenkin pohtivat, millaiset kielelliset virikkeet tukisivat parhaiten lapsen puheenkehitystä. Esimerkiksi Vauva-lehden keskustelussa ”Kuinka edistäisin 1v puheen kehitystä?” keskustelunaloittaja (1/46) pyytää muiden vanhempien kokemuksia siitä, kuinka lapset ovat intoutuneet matkimaan sanoja ja millaiset leikit edistävät parhaiten puheenkehitystä. Vastauksista korostuu, että lapselle kannattaa puhua, laulaa ja lukea ääneen mahdollisimman paljon. Vanhempien havaintojen mukaan lapselle puhuminen ja lukeminen vaikuttavat suotuisasti kielenkehitykseen. Keskustelijat pitävät puhumista, laulamista ja ääneen lukemista merkittävimpinä puheenkehitystä tukevinä keinoina (esimerkit 152–155).

- (152) Olen lukenut, laulanut ja loruillut lapsille aina todella paljon eli uskoisin tämän vaikuttaneen. (5/44)

- (153) Me ollaan kyllä vauvasta asti loruteltu, höpötetty, luettu, laulettu ja jutusteltu pojan kanssa koko ajan. - - Minä uskon, että tällä on ollut suurikin vaikutus. (8/44)
- (154) Lukekaa paljon, laula lapselle, osta vaikka lasten karaokevideo ja laulakaa siitä yhdessä. Ja juttele niin paljon kuin mahdollista. Ihan sama, mitä höpötät, kuhan puhut. (2/46)
- (155) [I]tse puhut ja annat mallia ja lisäksi loruttelet ja luet lapselle ja katselette yhdessä selkeitä kirjoja ja kuvia. (2/20)

Vanhemmat pyrkivät herättämään lapsen mielenkiinnon kieleen, koska heidän mukaansa puheen oppimista ei tapahdu ilman lapsen omakohtaista kiinnostusta (ks. myös lukua 4.2). Keskustelijat haluavat motivoida lasta puheen tuottamiseen niiden asioiden avulla, jotka kiinnostavat lasta (esimerkit 156 ja 157).

- (156) Pienempänä korostettiin niitä asioita, mitkä olivat tuttuja ja kiinnostavia. Jos auto on kiinnostavampi kuin pupu, niin menin niillä ehdoilla. (11/15)
- (157) [Puheenkehitystä tuettaessa] pitää mennä lapsen luontaisen kiinnostuksen kohteen kautta puheeseen - jos kirjat ei kiinnosta niin sitten autojen kautta? (9/15)

Keskustelijoiden mukaan lapsen sanastoa voi kartuttaa lapselle mielenkiintoisten aihepiirin avulla. Esimerkiksi *Halipupu*-nimimerkin (6/15) mielestä sanavarastoa voi kartuttaa etsimällä lasta kiinnostavia kuvia ja kertomalla niistä lapselle entuudestaan tuttuja ja mielenkiintoisia asioita. Myös seuraavassa kommentissa korostuu näkemys siitä, että puheenkehitystä voi tukea lasta kiinnostavien aiheiden avulla:

- (158) Olisko joku aihepiiri joka kiinnostaisi poikaa paljon ja sitä kautta voisi laajentaa sanavarastoa, joko lukemalla tai muuten. Ajattelin vaan, että **jos on joku asia mikä kiinnostaa, niin sitä kautta voi syttyä kiinnostus myös oppimaan lisää sanoja** ja oppia muodostamaan äänneitä - -. (3/15, lihavointi kirjoittajan)

Kielitieteellisen käsityksen mukaan lapsen sanavaraston kasvuun auttaa se, että lapselle puhutaan asioista, jotka ympäröivät häntä puhehetkellä. Lapsen kielellistä kehitystä voidaan tukea muun muassa juttelemalla ja leikkimällä lapsen kanssa, pelaamalla pelejä, lukemalla kirjoja ja kertomalla satuja. Etenkin kirjojen lukeminen ja kuvakirjojen katselu on kielenkehityksen kannalta hyvin merkityksellistä, sillä luettaessa aikuisen ja lapsen huomio kiinnittyy samaan asiaan. Lyytisen (2003: 67) mukaan tällainen jaettu tarkkaavaisuus on aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutusta, ”jossa molempien huomio on kohdistunut samaan kohteeseen,

siten että kumpikin osapuoli on tietoinen mahdollisuudesta vaikuttaa toisen käyttäytymiseen”. Uusien sanojen omaksumista helpottaa se, että lapsi ymmärtää katseen kohdistumisen merkityksen ja osaa etsiä vanhemmalta tähän liittyviä vihjeitä. Myös kysymysten esittäminen lapselle ja lapsen ilmaisujen laajentaminen lukutuokion aikana vaikuttavat suotuisasti sanaston ja sanataivutusten kehitykseen. (Mts. 66–67.) Tärkeintä on tarkastella asioita yhdessä lapsen kanssa, sillä pelkkä nimeäminen tai lapsen sanojen korvaaminen eivät vielä riitä takaamaan kielenkehityksen kannalta suotuisaa vuorovaikutustilannetta (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004c: 52).

Silvén, Lahti ja McLaughlin (1996: 89) ovat tutkineet lapsen varhaisen kehityksen ja vuorovaikutuksen yhteyttä lapsen myöhempään kognitiiviseen ja emotionaaliseen kehitykseen. Tutkimus on vahvistanut oletuksia siitä, että vanhemman taito innostaa lasta leikkimään ja ohjata lasta leikin aikana ovat yhteydessä lapsen kehittyneempään sanavarastoon yksi- ja kaksivuotiaana (mts. 91). Lapsen kielenkehityksen kannalta suotuisin vuorovaikutus viittaakin juuri sellaisiin leikinomaisiin tilanteisiin, joissa vanhemmat muuntavat kielelliset ilmaisut lapsen kehitystasoa vastaaviksi, vastaavat lapsen aloitteisiin, motivoivat lapsen toimintoja ja rohkaisevat lasta ilmaisemaan itseään (Leiwo 1985: 68).

Myös verkkokeskustelijoiden mielestä kielenkehitystä voi tukea kannustamalla ja rohkaisemalla lasta puheen tuottamiseen (esimerkki 159). Vanhemmat haluavat tarjota lapselle onnistumisen elämyksiä, joten he kehuvat lasta silloin, kun lapsi yrittää tuottaa puhetta (esimerkit 160 ja 161).

- (159) Ja muista kannustaa aina kun poika yrittääkin sanoa vaikka ei täydellisesti onnistuisikaan. (6/15)
- (160) Korostettiin juuri niitä sanoja, mitä lapsi osasi edes vähän (onnistumisen tunne) ja keuhuttiin yritystä&onnistumista maasta taivaaseen. (11/15)
- (161) Ollaan aina tosi innoissaan kun sanoo jonkun sanan selvästi ja on kyllä huomannut että tykätään siitä. Oppi mummo sanan tällä viikolla ja kun aina kehun ja kannustan kun sanoo niin, niin välillä tulee ihan esittelemään mitä osaa kun selkeästi tykkää kun kehuaan. => (2/44)

Keskustelijoiden kommentteista on huomattavissa, että yleisimmät lapsen puheenkehitystä tukevat keinot nivoutuvat usein yhdessä tekemiseen. Keskusteluista nousee esille kommunikoinnin ja vuorovaikutuksen merkitys. Keskustelijat pyrkivät tukemaan lapsen puheenkehitystä, vaikka lasta ei heidän mukaansa voi varsinaisesti opettaa puhumaan. Vanhemmat haluavat tarjota lapselle runsaasti kielellisiä virikkeitä ja kannustaa lasta puheen tuottamisessa.

Joko lapselle puhutaan ja luetaan ääneen mahdollisimman paljon tai sitten lapsi altistetaan kielelle laulujen, lorujen ja lasta kiinnostavien asioiden avulla. Seuraavaksi tarkastelen, millaista kieltä lapselle tulisi vanhempien mielestä puhua.

7.3. Hoivakieli vastaan korrekti kieli

Useimmat vanhemmat ajattelevat lapsen oppivan puhumaan jäljittelemällä, joten lapselle puhuttuun kieleen kiinnitetään paljon huomiota. Etenkin lapselle leperteleminen, josta keskustelijat puhuvat yleisemmin ”lässyttämisenä”, saa aikaan runsasta keskustelua. Lepertely jakaa voimakkaasti vanhempien mielipiteitä. Koska lapsen uskotaan oppivan puhumaan luonnollisissa vuorovaikutustilanteissa (katso lukua 7.1), osa vanhemmista suhtautuu lapselle lepertelelyyn epäillen. ”Lässyttämistä” pidetään jopa vastenmielisenä:

- (162) Mutta olen kyllä sitä mieltä, että vanhemmat ketkä lässyttää vauvalle sitä "voi hellantuutelis, onko täällä äitin pikku lutusella tullut pikku kakkulit pöksykkään" on vastenmielistä. (8/2)

Osa keskustelijoista vastustaa lapselle leperelyä. Heidän mielestään leperely ja sanojen toistaminen tarkoittavat lapsen aliarvioimista (esimerkit 163–165).

- (163) Mä käsitan lässyttämisen siten että vauvalle/lapselle puhutaan kuin lapsi. Ääni ja äänenpaino muuttuu aivan erilaiseksi, koko ihmisen yleinen olemus muuttuu aivan erilaiseksi. Ihan kuin lapsi ei ymmärtäisi mitään muuta kuin lässyttämistä. - - Ja varsinkin puhuttaessa lapselle, tuntuu että lapsen älykkyyttä ja kielellistä kehitystä aliarvioitaisiin. (3/2)
- (164) [L]apset on älykkäitä, ei heille tarvitse hokea samaa sanaa monta kertaa, vaan jutella niitä näitä (koti)askareiden lomassa. (19/20)
- (165) On mielestäni lapsen ihmisarvoa loukkaavaa kohdella häntä vähäjärkisenä elukkana, jolle kaikki pitää yksinkertaistaa. Vaikka lapsi ei itse vielä puhu, hän YMMÄRTÄÄ PALJON ENEMMÄN. (4/33)

Koska puheen oppimisen ajatellaan perustuvan jäljittelyyn, keskustelijat myös pohtivat, onko leperelystä ja sanojen toistamisesta haittaa lapsen kielenkehitykselle (esimerkki 166). Osa keskustelijoista uskoo leperetelyn heikentävän kehitystä (esimerkki 167). Heidän mielestään lapsi oppii puhumaan siten kuin kuulee muiden puhuvan, joten leperely haittaa aikuiskielen mukaisen puheen kehittymistä. ”Lässytystä” kuullut lapsi oppii vanhempien mielestä

itsekin vain ”lässyttämään”. Näin ollen lapselle on syytä puhua mahdollisimman normaalisti (esimerkit 168 ja 169). Lapselle on siis puhuttava niin kuin ”täysjärkiselle ihmiselle” puhutaan, kuten nimimerkki *normaali..* (2/30) toteaa.

- (166) Sitä tosin oon miettiny, että alkaako se [lässytys] vaikuttamaan lapsen puheenkehitykseen! Alkaako lapsikin puhumaan samanlailla lässyttäen kuin äitinsä, kun sitten joskus alkaa puhetta tuottamaan..?! (2/2)
- (167) Turha lässyttely (siis poppa, mamma, lällällälällällää...) on vain hallaa lapselle. (7/30)
- (168) [S]anavarastokin on taatusti parempi lapsella, jolle ollaan puhuttu kuin muillekin ihmisille. - - Enpä ole muuta tästä tyylistä seurauksia huomannut kuin että lapsi voi käyttää vielä kolmevuotiaanakin itsestään kolmatta persoonaa. (10/30)
- (169) Siitä kans vielä halusin sanoa että musta lapselle pitää puhua OI-KEILLA sanoilla että oppiikin sitten puhumaan kunnolla, eikä näitä kuuluisia lässytyksiä joita kuulee ihan liikaa aikuisen suusta. - - Sitten ihmetellään kun lapsi sössöttää näitä ihme "sanoja". (8 /35)

Myös *Mape*-nimimerkin mielestä lapsi oppii puhumaan juuri sillä tavoin kuin kuulee muiden puhuvan. *Mape* pitää ”lässytystä” syynä erilaisiin puhehäiriöihin:

- (170) [L]apsi oppii puhumaan sitä kieltä jota kuulee puhuttavan. Lienee aika selvää? Jos siis lässyttää lapselle niin se oppii lässyttämään ja jos puhuu konttikiletä niin oppii se senkin. Hokemalla oppii hokemaan. - - Puheen kehitystä ei voi varsinaisesti nopeuttaa - -, mutta sitä voi viivästyttää. Erilaiset kielelliset ongelmat juuri mm puheen ongelmat ovat lisääntyneet viime vuosina rajusti. **Syiksi on juuri epäilty vauvoille lässyttäminen ja höpöttäminen jolloin lapsi tavallaan joutuu kaksikieliseen ympäristöön joka taas tunnetusti viivästyttää kielen kehittymistä ja jäsentymistä.** Onhan ihan eri asia kun toinen sanoo polttaa ja toinen poppaapoppaa? - - (3/33, lihavointi kirjoittajan.)

Mapen mielestä kaksikielinen ympäristö hidastaa lapsen kielenkehitystä. Toisin sanoen lapselle lepertely häiritsee oikean, aikuiskielen mukaisen puheen kehittymistä. *Mapen* näkemys vastaa yleisesti uskomuksia kaksikielisestä ympäristöstä: kaksikielisyyteen nivoutuu usein ajatus toisen kielen häiritsevästä vaikutuksesta (esim. Leiwo 1985: 150).

Toisten vanhempien mielestä puheenkehitystä voi tukea leperteleillä ja sanoja toistamalla (esimerkki 171). Heidän mukaansa lapselle ei pidä puhua liian aikuismaisesti: sanan toistaminen auttaa lasta ymmärtämään paremmin sanan merkityksen. He kokevat, että lepertely on aikuisten luontainen tapa puhua pienille lapsille eikä siitä voi olla haittaa puheenkehitykselle (esimerkit 172 ja 173).

- (171) Toistoja toistojen perään (se on lamppu, lamppu, L_A_M_P_P_U). (8/44)
- (172) Tietysti pikkuvauvalle tulee helposti lässytettyä:) (7/2)
- (173) Lässyttäminen on lähes kaikkien selkärangassa ja näin ollen lähes kaikki vauvat saavat sitä osakseen, eikä siitä kai kenellekkään ole haittaakaan ollut.. (5/2)

Vauvalle leper televien vanhempien kommentteissa painottuu vauvan ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukeminen. Lepertely liitetään läheisyyteen ja vauvan hellimiseen (esimerkki 174). Vanhempien havaintojen mukaan vauva reagoi voimakkaammin leper telyyn kuin tavalliseen puheeseen. Vauva tunnistaa, että leper tely on osoitettu nimenomaan hänelle, joten leper telyn avulla vanhemmat saavat kiinnitettyä vauvan huomion omaan puheeseensa (esimerkki 175).

- (174) Käytän hirveesti hellittelysanoja vauvastani ja yleensä toi lässyttäminen liittyy aika oleellisesti (mulla ainakin) läheisyyteen ja halmiseen ja pusutteluun. Eli en pidä lässytystä yhtään pahana. (2/2)
- (175) [S]ellanen "lässytys" vanhemmilta missä muutetaan äänepaino normaalista pehmeämmäksi, on hyväksi vauvalle. Siitä pieni vauva tunnistaa, että puhe on osoitettu hänelle. (8/2)

Myös *puhuva auto* -nimimerkin (10/35) mielestä leper tely kiinnittää lapsen huomion vanhempien puheeseen. Hänen mukaansa lapsi kykenee hahmottamaan paremmin ään teitä kuulemastaan leper televästä puheesta, koska leper tely hidastaa puheen rytmiä. "Lässytys" kehittää keskustelijan mielestä lapsen sanastoa, koska "lässytyssanoja" on helppo hahmottaa ja toistaa:

- (176) Siksi lapselle lässytetään, että lässyttämällä puheen rytmi hidastuu automaattisesti, lapsi kykenee hahmottamaan auditiivisesti ään teitä paremmin ja lapsi on mieltynyt korkeampiin ääniin. (Yleensä lässytetään automaattisesti vähän korkeammalla äänellä) Poppa on lapselle helppo sana toistaa. - - Samoin monet muutkin keskeisimmät lässytyssanat sisältävät tällaisia "helppo hahmottaa & helppo toistaa" elementtejä. (10/35)

Lepertelyyn positiivisesti suhtautuvien vanhempien kommentteista heijastuu näkemys siitä, että leper tely tekee hyvää vanhemman ja lapsen väliselle vuorovaikutukselle. Vanhempien mielestä tärkeintä ei kuitenkaan aina ole se, millä tavalla lapselle puhutaan. Olennaisinta on, että vanhempi pystyy viestimään välittävänsä lapsesta. Jos lapsi ymmärtää kuulemansa leper-

telyn myötä, että hänestä välitetään, lepertely on hyväksi lapselle. Tämä käsitys näkyy erityisen selvästi seuraavasta kommentista:

- (177) Kyllähän vauva tykkää jos sille "lässyttää" siis jopa noiden esimerkkien kaltaisesti "hellanlettas" jne, eikä siinä kai mitään pahaa ole, vaikka joskus puhe menisikin vähän "yli äyräitten ja överiksi", se mikä aikuisen korvaan kuullostaa ällöttävältä (itsekkään en jaksa), vauvan korvaan voi kuullostaa vaikka miten ihanalta. **Olellaisempaa on se mielestäni, minkälainen viesti vauvalle välittyy äänestä. Jos aikuinen lässyttelyn keinoin kykenee antamaan vauvalle hänestä tykkäämisen tunteen, niin siitä vain!** (9/2, lihavointi kirjoittajan.)

Kielitieteellisen käsityksen mukaan vanhempien lapsille suuntaama hoivakieli¹⁵ (engl. *baby talk, motherese* tai *child directed speech*) edistää lapsen puheenkehitystä. Silti on huomattava, että lasta ei varsinaisesti yritetä opettaa puhumaan hoivakielen avulla, vaan sillä pyritään kiinnittämään lapsen huomio ja pitämään sitä yllä sekä varmistamaan molemminpuolinen ymmärryksi tuleminen. Täten hoivakieli tutustuttaa lapsen vuorovaikutuksen periaatteisiin. Hoivakieli on äännerakenteeltaan, taivutukseltaan ja syntaksiltaan yksinkertaisempaa kuin aikuiskieli. Hoivakielelle ovat ominaista helpot sana- ja lauserakenteet, runsas toisto, selkeä ääntäminen ja prosodinen liioittelu. Hoivasanastoon kuuluu paljon konkreettisia substantiiveja, jotka liittyvät lapsen lähiympäristöön: hoivapuheessa voidaan suosia myös lapsen tuottamia ensimmäisiä sanoja. Hoivasanoissa suositaan yksinkertaisia äännerakenteita ja taivutustyyppisiä, esimerkiksi *heppa, poppa* ja *pipi*. Myös hoivapuheen lauseet ovat lyhyitä, ja tärkeät lauseen osat pyritään toistamaan, esimerkiksi: ”Otatko sinä maitoa, otatko?” Tyypillisiä ovat myös kysymykset ja käskyt sekä kolmannen persoonan runsas käyttö, esimerkiksi *äiti antaa minä annan*. Lisäksi hoivakielessä muunnellaan puhetta prosodisesti esimerkiksi vaihtelemalla sävelkorkeutta, painotusta ja tauotusta. (Clark 2003: 43–45; Laalo & Kunnari 2004: 88–89.)

Hoivapuheen ja lapsen kielenkehityksen välillä on havaittu monenlaisia yhteyksiä. Hoivakielen prosodiset piirteet vaikuttavat etenkin lapsen sanavaraston kehitykseen ensisanojen kaudella. Korkea äänen perustaajuus, liioiteltu intonaatiovaihtelu ja yleinen puheen rytmisyys auttavat pitämään yllä lapsen huomiota. Prosodiikan avulla myös helpotetaan jatkuvan puheen havaitsemista ja segmentoimista mielekkäiksi kokonaisuuksiksi. Lisäksi prosodisten piirtei-

¹⁵ Hoivakielestä käytetään myös vakiintuneita käsitteitä *hoivapuhe* ja *lapselle suunnattu puhe* (Laalo & Kunnari 2004: 88).

den avulla on mahdollista osoittaa lapselle selkeitä kieliopillisiä kokonaisuuksia ja ilmausten keskeisiä sisältösanoja. (Laalo & Kunnari 2004: 91.)

Toistaiseksi ei ole olemassa tietoa siitä, paljonko lapsen tarvitsee kuulla hoivakielen piirteitä omaksuakseen kielen normaalisti. Clarkin (2003: 46) mukaan viitteitä hoivakielen puuttumisen seurauksista saadaan tutkimalla kuurojen vanhempien kuulevia lapsia. Nämä lapset kuulevat kielenkehityksen varhaisvaiheessa hyvin vähän aikuispuhetta lukuun ottamatta mahdollista televisiosta ja radiosta kuultua puhetta. Kuurojen vanhempien lasten puheenkehityksen on todettu olevan usein joko viivästynyttä tai poikkeavaa. Televisiosta ja radiosta kuultu puhu ei tutustuta lasta vuorovaikutuksen periaatteisiin niin hyvin kuin hoivakieli. Omaksuakseen kielen kunnolla lapsen tulee olla vuorovaikutuksessa kieliympäristönsä kanssa. Voidaan siis ajatella, että hoivakielen merkitys on kiistaton: hoivapuhe tarjoaa ihanteellisen ympäristön lapsen kielelliselle kehitykselle.

Tarkastelemissani verkkokeskusteluissa osa vanhemmista on sitä mieltä, että lapsi tarvitsee toistoja ymmärtääkseen paremmin sanan merkityksen. He kokevat lepertelyn ja normaalia pehmeämmän äänensävyn liittyvän olennaisesti läheisyyteen, vauvan hellimiseen sekä vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen (katso edellä olevia esimerkkejä 174–177). Täten osa vanhemmista uskoo tukevansa lapsen puheenkehitystä hoivakielen avulla:

- (178) [V]auva-ajan 'lepertely' edesauttaa lapsen puheenkehityksessä eli mitä enemmän ihan jo pikkuvauvalle juttelee, sen todennäköisemmin alkaa lapsi tuottaa itsekin puhetta jo melko varhaisessa vaiheessa. (8/44)

Toiset keskustelijat vastustavat lapselle lepertelyä. He pitävät sanojen toistamista lapsen aliarvioimisena. Hoivakielen ajatellaan heikentävän lapsen puheenkehitystä. Nimimerkki *puhunut* tiivistää lepertelyä vastustavien vanhempien käsitykset seuraavalla tavalla:

- (179) [En ole koskaan puhunut] lapsilleni kuin idiooteille. - - Tulevathan tuollaiset käsitteet haltuun ihan normaalissa kanssakäymisessä ihmisten kanssa. Ei lapsen kielen oppiminen tuollaisista kehity yhtään miksikään. Päin vastoin hidastaa tuollainen vauvamainen läsysytys. Olen aina ihmetellyt myös tapaa olla käyttämättä persoonapronomineja oikein. Sen sijaan, että sanoo "minä" ja "sinä" sössöttää äidistä ja Emma-Aliisasta. Samaten tämä infantiili tädittely ja sedättely ärsyttää, kuten myös kun aikuinen käyttää "pipi tuli" - tyyppisiä latteuksia. Kyllä pienikin lapsi yhdistelee varsin älykkäästi asioita mielessään kielellisesti ilman että kaikki pitää yksinkertaistaa sille tasolle, mikä on hänen oma ilmaisun tasonsa kussakin ikävaiheessa. (4/30)

Koska monet vanhemmat ajattelevat lapsen oppivan puheen jäljittelemällä, on luonnollista, että lapselle puhuttu kieli herättää paljon keskustelua. Toisinaan jopa varsin kiivaaksi yltyvissä keskusteluissa on pohjimmiltaan kyse siitä, millaista vanhempien puheen tulisi olla, jotta lapsi oppisi puhumaan mahdollisimman hyvin. Taustalla voidaan nähdä huoli lapsen kielenkehityksestä. Vanhemmat kiinnittävät huomiota lapselle puhumaansa kieleen, sillä he haluavat lapsen oppivan puhumaan virheettömästi. Tämän vuoksi osa keskustelijoista on sitä mieltä, että lapselle täytyy puhua korrektisti eli aikuiskielen mukaisesti, jotta lapselle taataan kunnon äidinkielen taito. Toiset keskustelijat puolestaan korostavat lapsenkielentutkijoiden tavoin, että hoivakieli tukee lapsen puheenkehitystä. Heidän kommentteissaan lepertelyyn nivoutuvat lapsen helliminen sekä lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen tukeminen.

8. KIELENKEHITYKSEN KUVAILUT

Kansanlingvistiikassa on osoitettu, että lingvistit ja ei-kielitieteilijät puhuvat käsityksistään eri tavoilla. Heidän käytössään ovat siis erilaiset metakielet (ks. lukua 3.2). Yhtenä mielenkiinnon kohteenani tutkimuksessa on ollut verkkokeskustelijoiden käyttämä metakieli, jonka avulla he kertovat havaintojaan lapsen puheenkehityksestä. Uskoakseni tarkastelemani keskustelut antavat jonkinlaisen kuvan siitä, kuinka ei-kielitieteilijät kuvailevat lapsen kielenomaksumista. Tässä luvussa kokoan yhteen havaintojani siitä, millä tavalla vanhemmat puhuvat lapsen kielenkehitystä koskevista huomioistaan ja miten keskustelijoiden käyttämät termit poikkeavat lapsenkielentutkijoiden termeistä.

Koska verkkokeskustelijat ovat useimmiten pienten lasten vanhempia, kielenomaksuminen on kaikkien keskustelijoiden havaitsema ilmiö. Monilla keskustelupalstoilla, joiden yleisenä aihepiirinä on lapsen kehittyminen, keskustelijat päätyvät usein pohtimaan nimenomaan puheen kehittymistä. Toisin sanoen vanhemmat tarkastelevat lapsen kielenomaksumista omasta aloitteestaan. Verkkokeskusteluista tulee esiin todenmukaisia havaintoja esimerkiksi kuulon merkityksestä puheenkehitykselle. Kielitieteellisesti todenmukaisia ovat myös keskustelijoiden käsitykset siitä, että lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus on keskeinen puheenkehityksen edellytys. Myös vanhempien käsitykset kielenkehitystä tukevista keinoista (muun muassa puhumisesta, lukemisesta ja vuorovaikutuksen vahvistamisesta) vastaavat lingvististä tutkimustietoa. Toisinaan keskustelijoiden käsitykset kuitenkin poikkeavat kielitieteellisistä näkemyksistä, esimerkiksi silloin, kun he uskovat lapselle lepertelyn hidastavan merkittävästi puheenkehitystä, tai silloin, kun he tulkitsevat lähes kaikkien ensisanojen olevan aikuiskielen mukaisia.

Luvussa 3.2 hahmottelin Prestonin (1996: 40–41) teorioimia tavallisen kielenkäyttäjän kielitietoisuuden tasoja, joita ovat *availability*, *accuracy*, *detail* ja *control*. Lapsen kielenkehitystä koskevien havaintojen tarkkuuden asteet (*detail*) vaihtelevat verkkokeskusteluissa. Esimerkiksi lapsen puhumaa ”omaa kieltä” kuvaillaan melko yleisluontoisesti. Keskustelijoiden luonnehdintojen mukaan lapsen oma kieli on ”omituista mongolian kuuloista höpinää” (ks. esimerkkiä 75). Toisaalta osa vanhemmista on tehnyt melko yksityiskohtaisia havaintoja hoivakielestä ja sen vaikutuksesta puheenkehitykseen. Esimerkiksi yksi keskustelija on huomannut, että lapselle ”lässytetään” yleensä hieman korkeammalla äänellä ja että ”lässytys” hidastaa puheen rytmiä, jolloin lapsi kykenee kiinnittämään paremmin huomiota puheeseen (ks. esimerkkiä 176). Lisäksi osa keskustelijoista kommentoi jopa melko kovin sanoin hoivakieltä,

vaikka he eivät kuvailisi sen yksityiskohtaisia ominaisuuksia: ”Päinvastoin [lapsen puheenkehitystä] hidastaa tuollainen vauvamainen lässytys” (ks. esimerkkiä 179).

Tarkastelemalla vanhempien tapaa tuottaa hoivakieltä päästään käsiksi siihen, miten hyvin vanhemmat hallitsevat keskustelunaiheena olevan puhutavan (*control*). Keskusteluissa monet vanhemmat imitoivat hoivakieltä jopa hieman liioitellun oloisesti: ”[V]oi hellantuutelis, onko täällä äitin pikku lutusella tullut pikku kakkulit pöksykkään” (katso esimerkkiä 162).

Palanderin (2011: 15) mukaan tavallisten kielenpuhujien termit vaihtelevat, kun taas kielitieteilijöiden käyttämät termit ovat vakiintuneita ja täsmällisiä. Ei-kielitieteilijät voivat kuitenkin käyttää myös kielitieteellisiä termejä, mutta eri tarkoituksessa kuin lingvistit. Kielen tutkija ei aina voikaan olla täysin varma siitä, mitä kielenpiirrettä tai ilmiötä tavallinen kielenpuhuja tarkoittaa kuvatessaan havaintojaan. (Mp.) Osa verkkokeskustelijoiden kielenkehitystä koskevista termeistä on myös lapsenkielentutkijoiden käyttämiä termejä. Vanhemmat puhuvat esimerkiksi jokelluksesta ja ensimmäisistä sanoista. Ensisanoista he käyttävät yleensä nimiä ”ensimmäiset sanat” ja ”lapsen oikeat sanat”. Keskustelijat puhuvat myös kielen oppimisesta, tosin eri tarkoituksessa kuin kielitieteilijät. Toisin kuin lapsenkielentutkijat, verkkokeskustelijat käyttävät termiä oppiminen myös silloin, kun he viittaavat ensikielen omaksumiseen. Keskustelijoiden kommentteissa toistuvat ilmaukset: ”lapsi oppii puhetta/puhumaan”, ”lapsi oppii sanoja” ja ”lapsi oppii lauseita”. Oppimisen lisäksi äänneiden ja sanojen ”matkiminen” toistuu useissa keskusteluissa. Vanhempien mukaan lapsi siis ”oppii” äidinkieltä ”matkimalla” kuulemaansa puhetta (ks. esimerkkejä 48–54).

Jotkin ilmaukset vaikuttavat verkkokeskusteluissa syntyneiltä käsitteiltä tai eräänlaisilta vanhempien omilta termeiltä. Keskustelijat puhuvat toistuvasti esimerkiksi lapsen ”omasta kielestä”, joka kuulostaa ”mongerrukselta” (esimerkki 71), ”mongolialta” (esimerkit 75 ja 76) tai ”serbokroatialta” (esimerkki 77). Näissä ilmauksissa korostuu näkemys siitä, että lapsen ”oma kieli” eroaa merkittävästi todellisesta aikuiskielen mukaisesta puheesta. On mielenkiintoista, että vanhemmat kuvailevat useassa eri keskustelussa lapsen ”oman kielen” kuulostavan nimenomaan ”mongolialta”. Silti on haasteellista selvittää, onko ”mongoliaan” päädytty eri keskusteluissa ja kommentteissa sattumalta vai ovatko esimerkiksi aktiivisimmat keskustelijat ottaneet sen käyttöönsä osallistuessaan useampiin lapsen puheenkehitystä koskeviin keskusteluihin.

Verkkokeskustelijoiden oma termi on myös ”tavupuhe”, jota lapsen on huomattu tuottavan ennen varsinaisia ensisanoja (esimerkit 85 ja 86). Hoivapuhetta ja sen ominaispiirteitä puolestaan ilmaistaan keskusteluissa usein termeillä ”lässyttäminen” ja ”lässyttely” (esimerkit 162,

163 ja 167), ”sanojen hokeminen”¹⁶ (esimerkki 170) ja ”vauvamainen lässytys” (esimerkki 179). Lisäksi puhutaan ”lässytyksistä” ja ”lässytyssanoista”, kun viitataan hoivasanoihin (esimerkit 169 ja 176).

Kansanlingvistiikassa on osoitettu, että ei-kielitetielijät voivat puhua kielenilmiöistä muun muassa kielenaineesimerkkien ja sanallisten kuvausten avulla (esim. Mielikäinen 2005: 99). Myös verkkokeskustelijoiden kielenomaksumista koskevan puheen, metakielen, voisi jakaa kahteen ryhmään eli kielenaineesimerkkeihin ja sanallisiin kuvauksiin. Kielenaineesimerkkejä ovat kaikki verkkokeskustelijoiden listaamat lasten ensisanat tai pidemmät ilmaukset, joita he eivät sen kummemmin erittele tai tulkitse:

(180) Meidän neiti on 1 v 4kk ja osaa sanoa:

- tyttö
- täti
- pää
- puu
- kuu
- mämmä = tutti
- pupu
- äittä = äiti
- äijä= isi
- mummi
- pappa
- kakka - -. (3/11)

Pidemmät sanalliset kuvaukset puolestaan sisältävät keskustelijoiden laajemmat huomiot ja huomioiden kuvailut. Sanallisten kuvausten avulla vanhemmat kertovat lapsen kielenkehitystä koskevista käsityksistään:

(181) Meillä tyttö nyt 10 kuukautta, syntyi kylläkin puolitoista kuukautta etuajassa, mutta on alkanut puhumaan aikaisin. Puolen vuoden jälkeen tuli äiti, sitten on tullut pappa, tyttö, vauva, että(=vettä). **Nyt hoetaan aina vähän väliä äitin tyttö ja matkitaan kaikkia sanoja**, mutta liikkuminen meillä on hitaampaa, menee taaksepäin kuin rapu, mutta eteenpäin ei mene mitenkään. **Jokainen on oma yksilö ja kehittyy todella eri tavalla.** (8/4, lihavoinnit kirjoittajan.)

¹⁶ Termiä ”hokeminen” käytetään keskusteluissa myös silloin, kun pohditaan jokittelun ja ensisanojen erottamista toisistaan. Osa vanhemmista pitää varhaisimpia tuotoksia ainoastaan matkittuina äänteinä ja sanoina, joita lapsi hokee (ks. esimerkkejä 114 ja 119).

Verkkokeskustelijoiden tapa puhua kielenomaksumisesta on toisinaan hyvin erilainen kuin lingvistien, mutta siitä huolimatta vanhemmat ovat havainneet samankaltaisia puheenkehitystä koskevia ilmiöitä kuin lapsenkielentutkijat. Vaikka keskustelijoiden tapa puhua lapsen kielellisestä kehittämisestä ei ole samanlaista kuin lapsenkielentutkijoiden, se on silti hyvin monipuolista. Keskusteluissa vanhemmat saattavat puhua samasta ilmiöstä kuvailemalla esimerkiksi havaintojaan lastensa puheen kehittämisestä tai luonnehtimalla yleisemmin omia mielipiteitään kielenomaksumisesta. Tutkimani verkkokeskustelut paljastavat, että lapsen kielenkehitys on vanhemmille yleinen ja heitä kiinnostava puheenaihe.

9. TULOSTEN KOKOAMINEN JA JATKOTUTKIMUSAIHEITA

Esitin tutkielmani johdannossa kysymyksiä, joihin työni pyrkii vastaamaan. Tavoitteenani oli selvittää, kuinka verkkokeskustelijat, jotka eivät oletettavasti ole suorittaneet kielitieteellisiä opintoja, mieltävät lapsen kielenomaksumisen. Keskustelijoiden havaintoja ja näkemyksiä tarkastelemalla pyrin luomaan kuvan siitä, millaisia käsityksiä vanhemmilla on lapsen puheenkehityksestä. Halusin selvittää, mitkä tekijät vaikuttavat keskustelijoiden mukaan lapsen kielelliseen kehitykseen. Mitä edellytyksiä vanhemmat liittävät puheen tuottamiseen? Pyrin myös tarkastelemaan, kuinka lapsi omaksuu keskustelijoiden mielestä oman äidinkieltensä ja millaisia havaintoja vanhemmat ovat tehneet lastensa ensisanoista ja varhaisimmasta puheesta. Lisäksi tahdoin selvittää, kuinka lapsen kielenkehitystä voi keskustelijoiden mielestä tukea. Vertaamalla vanhempien mielipiteitä lingvistisiin tutkimuksiin tahdoin saada tuntumaa siitä, kuinka vanhempien käsitykset vahvistavat kielitieteellisiä näkökulmia. Tässä luvussa tarkastelen tutkielmani keskeisimpiä tuloksia ja pohdin jatkotutkimusaiheita.

Verkkokeskustelijat pitävät yhtenä puheenkehityksen edellytyksenä lapsen omaa valmiutta tuottaa puhetta. Keskusteluissa korostetaan lapsen yksilöllistä kehitystä. Kommenteissa toistuu näkemys siitä, että lapsen täytyy ensin kehittyä tarpeeksi ennen kuin varsinaisten sanojen tuottaminen voi alkaa. Vanhempien mielestä lapsen on siis saavutettava tietty kypsyytaso ennen kuin hän pystyy tuottamaan puhetta. Myös useista lapsenkielentutkimuksista on havaittavissa, että kielenkehitys on yksilöllistä. Vaikka yksilöllisyydellä on vaikutuksensa etenkin kielenkehityksen varhaisimmassa vaiheissa, osa tutkijoista on silti kiistänyt merkittävän yksilöllisyyden. Heidän mukaansa kehitys on suhteellisen samanlaista lapsesta riippumatta. Kielitieteessä kielenkehityksen nopeutta pidetään yksilökohtaisena, mutta kehityskausien nähdään olevan merkittävällä tavalla samankaltaisia. (Ks. esim. Toivainen 1996a: 51; Laalo 2010: 20.)

Keskustelijoiden mukaan lapsen luonne ja persoonallisuus vaikuttavat puheenkehitykseen. Luonne vaikuttaa vanhempien mielestä erityisesti siihen, mistä lapsi on kiinnostunut. Lapset nähdään aktiivisina toimijoina, joiden omat kiinnostuksenkohteet vaikuttavat puheenkehitykseen. Luonteeseen ja mielenkiinnon kohteisiin yhdistetään myös lapsen viitseliäisyys ja halu puhua. Keskustelijoiden havaintojen mukaan lapsi ei välttämättä vaivaudu puhumaan, jos hänellä ei ole tarvetta ilmaista itseään sanallisesti. Vanhempien mielestä lapsi ei myöskään voi oppia kahta merkittävää ja haasteellista taitoa samaan aikaan. Keskustelijoiden mukaan lapsi keskittyy harjoittelemaan kulloinkin yhtä merkittävää taitoa, kuten kävelemistä tai puhumista. Lapsen kehityksen osa-alueita pidetään täten melko erillisinä. Tutkimustieto kuitenkin osoittaa, että lapsen varhaiset taidot ovat merkittävässä yhteydessä keskenään. Esimerkiksi äänte-

lyn kehityksessä ikätasoisesti edennyt lapsi noudattaa yleensä samaa kehityskulkua myös kokonais- ja hienomotoriikan alueilla. (Lyytinen ym. 2000: 18.)

Verkkokeskusteluissa puheenkehityksen keskeisimpinä edellytyksinä pidetään myös hyvää kuuloa ja puheen ymmärtämistä. Vanhempien mielestä lapsen on kuultava moitteettomasti, jotta hän ymmärtäisi ja oppisi tuottamaan puhetta. Keskustelijoiden näkemykset kuulemisen tärkeydestä yhtenevät kielitieteellisten käsitysten kanssa: kuuloaisti on normaalin kielenkehityksen tärkeimpiä edellytyksiä. Ennen puheen tuottamista lapsen on opeteltava kuuntelemaan ja tunnistamaan puhetta. Epätarkkojen kuulohavaintojen on todettu hidastavan puheen kehittymistä. (Lonka 2004: 215.)

Kielitieteessä painotetaan, ettei kognitiivisten taitojen kehittyminen yksinään riitä käynnistämään äidinkielen omaksumista. Kielenkehitys edellyttää myös ympäristön kielellisiä virikkeitä ja sosiaalista vuorovaikutusta kieliyhteisön jäsenten kanssa. (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004c: 48.) Myös vanhempien kommentoissa korostuu ajatus siitä, että puheenkehitys edellyttää toimivaa vuorovaikutusta lapsen ja aikuisen välillä sekä lapsen halukkuutta olla yhteydessä muihin ihmisiin. Keskusteluissa puheen ymmärtämiseen yhdistetäänkin usein vuorovaikutuksellisuus. Vaikka lapsi ei vielä puhuisi, vanhempien mielestä on tärkeää, että hän ymmärtää puhetta ja osoittaa sen toimimalla puheen edellyttämällä tavalla. Täten keskustelijat pitävät yhtenä kielenkehityksen edellytyksenä lapsen kykyä ja halua vuorovaikutukseen.

Suurin osa vanhemmista mieltää kielenomaksumisen ensisijaisesti puheen oppimiseksi. Keskusteluissa ei tehdä jyrkkää eroa kielen omaksumisen ja oppimisen välille. Kielitieteessä omaksumisen ja oppimisen välinen ero kuitenkin rajataan tarkemmin. Nykykäsitysten mukaan ensikieli omaksutaan. Omaksuminen viittaa tiedostamattomaan prosessiin, joka tapahtuu useimmiten automaattisesti ja väistämättä. (Toivainen 1996a: 46.) Vanhempien mielestä lapsi oppii äidinkieltä jäljittelemällä kuulemiaan äänteitä ja sanoja: keskustelijoiden havaintojen mukaan lapsi poimii kuulemastaan puheesta olennaisimmat sanat ja toistelee niitä. Täten kielenkehitys mielletään melko vaivattomaksi matkimiseen perustuvaksi oppimiseksi. Kielitieteellisen näkökulman mukaan lapsi on kuitenkin aktiivinen kielenomaksuja. Lapsella on oma kielioppinsa ja säännöstönsä, joiden avulla hän pyrkii tuottamaan erilaisia ilmauksia (Lyytinen 2004: 48, 61). Vaikka lapsi puheen jäljittely vaikuttaa vanhempien havaintojen perusteella melko vaivattomalta, myös keskustelijoiden kommentoista heijastuu näkemyksiä lapsen aktiivisuudesta kielenomaksumisprosessissa. Aktiivisuudesta viestii jo se, ettei lapsi voi vanhempien mukaan oppia puhumaan ennen kuin on itse kiinnostunut kielestä ja puheesta. Lisäk-

si ajatus siitä, että lapsi poimii ja jäljittelee olennaisia sanoja kuulemastaan puheesta, viittaa vahvasti lapsen aktiivisuuteen.

Monet keskustelijat ovat huomanneet lapsen kokeilevan ääntään noin kolmen ja viiden ikäkuukauden välillä. Lapsen on havaittu naksuttelevan suutaan, kiljuvan, päristelevän ja kuis-kailevan. Keskustelijoiden havainnot viittaavat varhaisen ääntelyn ja jokeltelun kauteen, jonka yhtenä vaiheena pidetään äänen ääriominaisuuksien kokeilemistä (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004e: 59.) Keskusteluissa lapsen kiljumista ei kuitenkaan tarkastella varsinaisena kommunikointitapana. Laajemmassa tutkimuksessa olisi kiinnostavaa selvittää, pidetäänkö oman äänen kokeilemistä selkeästi puhetta edeltävänä kautena.

Vanhemmat ovat havainneet vauvojen tuottavan yksinkertaisia tavusarjoja noin viidestä ikäkuukaudesta eteenpäin. Myös kielitieteellisten tutkimusten mukaan suurin osa lapsista aloittaa jokeltelun keskimäärin iässä 0;6–0;8 (Clark 2003: 102). Lapsenkielentutkijoiden tavoin vanhemmat uskovat jokeltelun olevan tärkeä perusta varsinaiselle puheen tuottamiselle. Vaikka vanhemmat mieltävät jokeltelun tärkeäksi lapsenkielen kehitysvaiheeksi, tarkastelemis- missani keskusteluissa yksinkertaisia toistettuja vokaali-konsonanttisarjoja ei aina pidetä varsinaisena jokelteluna. Laajemmassa tutkimuksessa olisi mielenkiintoista tarkastella, millaisia tavusarjoja vanhemmat pitävät varsinaisena jokelteluna. Viittaako jokeltelu vanhempien mielestä ainoastaan varioivaan jokelteluun: onko sellaisten tavusarjojen tuottaminen, joissa esiin- tyy vähintään kahta erilaista konsonanttia tai vokaalia, vanhempien mielestä varsinaista jokel- telua?

Ennen kuin lapsi alkaa tuottaa aikuiskielen mukaisia sanoja, hän puhuu keskustelijoiden havaintojen mukaan ”omaa kieltään”. Tällöin lapsi ei välttämättä tuota vielä ainuttakaan ai- kuiskielen mukaista sanaa. Vanhemmat pitävät lapsen omaa kieltä hauskana ja hieman omi- tuisena. Keskusteluissa sitä kuvaillaan muiden maiden ja kielten avulla, kun halutaan koros- taa, ettei lapsi vielä tuota varsinaisia sanoja. Keskusteluista ei kuitenkaan käy ilmi, että reilun vuoden ikäisen lapsen tuottamat äänteet ovat jo lapsen oman äidinkielen eli suomen kielen mukaisia (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004c: 48). Vaikka reilun vuoden ikäinen lapsi osaisi jo tuottaa muutamia sanoja, vanhemmat ovat huomanneet hänen suosivan vielä omaa kieltään. Keskustelijoiden havainnot siitä, kuinka ensisanat usein nivoutuvat lapsen omaan kieleen, tukevat käsitystä lapsenkielen kehitysvaiheiden limittäisyydestä. Kehityskaudet eivät ole toisistaan irrallisia, vaan siirtyminen kaudesta toiseen on vähittäistä (esim. Kunnari & Sa- vinainen-Makkonen 2004d: 55).

Keskustelijat ovat myös huomanneet lapsen kehittelevän omia sanojaan, joita vain van- hemmat ja mahdollisesti muut lapsen läheiset ymmärtävät. Keskustelijoiden huomiot lapsen

kehittelemistä omista sanoista viittaavat jälleen vahvasti lapsen aktiivisuuteen kielenomaksu-
misprosessissa. Keskustelijoiden havaintojen mukaan lapsi ei ole passiivinen kielenoppija,
vaan hän kehittää kuulemansa perusteella myös omia sanojaan, joilla on tietty tarkoite. Tar-
kastelemisani verkkokeskusteluissa lapsen kehittämiä omia sanoja on kuitenkin listattu
vain vähän. Jatkossa olisi kiinnostavaa tutkia tarkemmin, millaisia omia sanoja vanhemmat
kuulevat lastensa tuottavan. Kiehtovaa olisi myös tarkastella vanhempien havaitsemia varsi-
naisia uudisjohdoksia. Kuinka paljon vanhemmat kiinnittävät huomiota lapsen uudissanoihin?

Ensisanojen määrittelykriteerit vaikuttavat merkittävästi siihen, kuinka keskustelijat määrit-
tävät ensimmäisen sanan tuottamisiään. Tuotetun ilmauksen ymmärtäminen ja tarkoitteellisuus
ovat keskustelijoiden mielestä keskeisimmät ensimmäisten sanojen kriteerit. Kun ensisanan
kriteereinä pidetään tuotetun sanan ymmärtämistä ja tarkoitteellisuutta, vanhempien havainto-
jen perusteella lapsi on tuottanut ensimmäiset sanansa yleisimmin iässä 0;8–1;3. Keskusteli-
joiden havainnot ensisanojen tuottamisistä ovat jokseenkin lähellä lapsenkielentutkijoiden
hahmottelemaa ensisanojen tuottamisikää. Tutkimusten mukaan lapsi tuottaa ensimmäiset
merkitykselliset sanansa yleensä iässä 0;9–1;6 (Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004g: 70).

Verkkokeskusteluissa listatuista ensisanoista huomattavan suuri osa on substantiiveja. Kes-
kustelijoiden havaitsemien ensisanojen aihepiirit ovat universaaleja. Vanhempien tulkitsemat
ensisanat liittyvät lapsen lähiympäristöön. Vanhemmat ovat kuulleet lapsen tuottaneen en-
sisanoinaan lapselle läheisten ihmisten ja eläinten nimiä, eläinten ääniä ja ruokailuun liittyviä
sanoja. Keskustelijoiden havainnot ensisanoista tukevat kielitieteellistä käsitystä siitä, että
ensimmäiset sanat ovat lähtöisin lapsen omasta kokemusmaailmasta (ks. esim. Clark 2003:
81). Keskusteluista poimittujen ensisanojen joukossa on vähän verbejä. Vanhempien tulkinto-
jen mukaan lapsen tuottamat ensimmäiset verbit esiintyvät yleensä joko imperatiivissa tai
indikatiivin kolmannessa persoonassa. Imperatiivimuotojen yleisyys keskustelijoiden havait-
semissa lapsen ensimmäisissä verbeissä voi tukea lingvistien käsitystä siitä, että lapsi omak-
sua ja käyttää ensimmäiseksi sellaisia verbinmuotoja, joilla hän kykenee ohjailemaan läheisi-
ään esimerkiksi käskemällä tai kehottamalla.

Vanhempien listaamat ensisanat ovat useimmiten kaksitavuisia. Keskustelijat ovat huo-
manneet lapsen tuottavan myös yksitavuisia sanoja ja kahta tavua pidempiä sanoja. Lapsen-
kielentutkijoiden mukaan lapsi kykenee aluksi tuottamaan korkeintaan kaksitavuisia sanoja
(Kunnari & Savinainen-Makkonen 2004h: 86), mutta keskustelijoiden listaamien ensisanojen
perusteella vaikuttaisi kuitenkin siltä, että vanhempien mielestä lapsi kykenee tuottamaan oi-
kein myös kahta tavua pidempiä sanoja.

Keskustelijoiden havaitsemien yleisimpien ensisanojen rakenne on usein (K)VKKV. Vanhempien tulkitsemien ensisanojen joukossa on melko vähän äänteellisesti mukautettuja sanoja. Keskusteluissa listattujen ensisanojen perusteella vaikuttaisi siltä, että vanhempien mukaan lapsi kykenee ääntämään lähes ongelmitta vaikeitakin äänneitä ja äänneyhtymiä jo ensisanojen kaudella. Äänteellisesti mukautettujen sanojen vähäinen määrä voi kuitenkin selittyä sillä, että osa keskustelijoista on kirjoittanut kuulemansa ensisanat viestiketjuihin siten kuin ne on tapana kirjoittaa suomen kielessä. Lisäksi vanhemmat ovat voineet tulkita kuulemansa ääntelyt tai sanat aikuiskielen sanoiksi, vaikka lapsi ei välttämättä ole kyennyt vielä tuottamaan sellaisia. Keskustelijoiden havaitsemien sanojen joukossa voi olla lapsen omien tuotosten lisäksi lapsen tavoitesanoja. Tutkimusaineistostani ei saa selkeämpää kuvaa siitä, millaisia ensisanoja vanhemmat ovat kuulleet lastensa tuottavan. Yksityiskohtaisempi tutkimus vanhempien havaitsemista ensisanoista olisikin tarpeen. Mitä luultavimmin vanhemmat ovat kuulleet enemmän myös sellaisia ensisanoja, jotka eivät ole täysin aikuiskielen mukaisia. Millaisina ei-kielitieteilijät todella kuulevat lastensa varhaiset ilmaukset?

Vanhempien havaintojen mukaan lapsen tuottama puhe pidentyy ensimmäisistä sanoista kahden ja kolmen sanan mittaisiksi lauseiksi. Yleensä lapsen on huomattu tuottavan lyhyitä lauseita lähempänä kahta ikävuotta. Tämän jälkeen lapsen tuottaman puheen on havaittu monipuolistuvan entisestään: monien keskustelijoiden mukaan noin kolmevuotias lapsi osaa yleensä tuottaa monipuolista puhetta useampisanaisine lauseineen. Toisaalta keskustelijat ovat huomanneet, että ne lapset, joiden puheenkehitys on ollut hidasta, saattavat alkaa puhua yhtäkkiä runsaasti käyttäen monipuolista sanavarastoa ja useamman sanan lauseita. Täten puheenkehitystä leimaa hitaammin puhumaan oppineiden lasten kohdalla eräänlainen äkillisyys ja yllätyksellisyys.

Vanhempien mukaan lapsen on saatava kehittyä omaan tahtiinsa, joten lapsen kielenkehitystä ei voi varsinaisesti nopeuttaa. Lasta ei myöskään tarvitse tietoisesti opettaa puhumaan: keskustelijoiden mielestä lapsen puhe kehittyy parhaiten luonnollisissa vuorovaikutustilanteissa. Vanhempien tavoin myös lapsenkielentutkijat ovat sitä mieltä, ettei lasta voi opettaa puhumaan äidinkieltään. Kielenomaksuminen tapahtuu useimmiten automaattisesti ja väistämättä ilman opettamista (Toivainen 1996a: 46). Vanhemman ja lapsen välisellä vuorovaikutuksella on silti keskeinen rooli kielenkehityksessä. Vuorovaikutukselliset tavat, kuten lapselle puhuminen, ääntelyn vahvistaminen, kielellisten ilmaisujen ja leikkien laajentaminen sekä lapsen itsenäisen toiminnan tukeminen, edistävät kielellistä kehitystä (Laakso 2004: 27). Myös keskustelijoiden kommentoissa korostuvat käsitykset siitä, että lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus tukee puheen kehittymistä. Vanhemmat haluavat tarjota lapselle runsaasti

kielellisiä virikkeitä ja kannustaa lasta puheen tuottamisessa. Lapselle pyritään puhumaan paljon ja lukemaan ääneen. Lapsi altistetaan kielelle laulujen, lorujen ja lasta kiinnostavien asioiden avulla.

Koska monet vanhemmat uskovat lapsen oppivan puhumaan jäljittelemällä, lapselle puhuttu kieli herättää paljon keskustelua. Osa vanhemmista on sitä mieltä, että lapselle täytyy puhua korrektisti eli aikuiskielen mukaisesti, jotta lapselle taataan kunnollinen äidinkielen taito. Toiset keskustelijat puolestaan korostavat lapsenkielentutkijoiden tavoin, että hoivakieli tukee lapsen kielenkehitystä. Heidän kommentteissaan hoivakieleen yhdistyy lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen tukeminen.

Työssäni ei-kielitetieteilijöitä edustavat Internetin keskustelupalstoille kirjoittavat vanhemmat, joista osa on voinut saada kielitieteellistä koulutusta. Tutkimusaineistooni sisältyvät keskustelut ovat syntyneet ilman kielentutkijan aloitetta, joten niiden voidaan ajatella tarjoavan arvokasta tietoa vanhempien omaehtoisesti esittämistä käsityksistä ja havainnoista. Silti tällaisen tutkimusaineiston ongelmana on, ettei keskustelijoiden taustatiedoista voi sanoa juuri mitään varmaa. Kun tiedetään, millaisia havainnoita vanhemmat ovat tehneet lapsen kielenkehityksestä ja millä tavalla he puhuvat havainnoistaan, olisi jatkossa kiinnostavaa tarkastella myös havaintojen taustoja ja selvittää, miksi havainnoista puhutaan niin.

Verkkokeskusteluissa viitataan toisinaan eräänlaiseen asiantuntijatietoon. Osa vanhemmista perustelee mielipiteitään lukemansa ja kuulemansa avulla. Tarkempi tutkimus siitä, millaiseen asiantuntijatietoon vanhempien mielipiteet pohjautuvat, olisi varmasti tarpeen. Kuinka paljon esimerkiksi neuvolasta saadut ohjeet ja tutkimustieto vaikuttavat vanhempien käsityksiin? Millaiset tekijät ohjaavat lapsen kielenkehitystä koskevien havaintojen tekemistä? Epäilemättä myös vanhempien käsitysten kartoittaminen kaksi- tai useampikielisen lapsen kielenomaksumisesta laajentaisi tutkielmassani syntynyttä kuvaa kielenkehitystä koskevista mielteistä.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

- ”1v 2kk - ei puhu vielä”: <http://kaksplus.fi/keskustelu/lapsi-kasvaa/taaperot-1-2v/995889-1v-2kk-ei-puhu-viela/#post10313827> (27.9.2011).
- ”1v3kk”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/3778771> (28.9.2011).
- ”1,5v puhuu vain muutamia sanoja”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/4421645> (28.9.2011).
- ”1v 5kk lapsi ja ei puhetta”: <http://kaksplus.fi/keskustelu/plussalaiset/mitas-nyt/1838578-1v-5kk-lapsi-ja-ei-puhetta/> (10.10.2011).
- ”1 v 8kk – ei puhu lainkaan”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/1869308> (28.9.2011).
- ”1 v. 10 kk ei puhu mitään, huolestuttaa”:
http://www.vauva.fi/keskustelut/alue/11/viestiketju/516546/1_v_10_kk_ei_puhu_mitaan_huolestuttaa (28.9.2011).
- ”2,5v ja vain muutamia sanoja”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/8346705> (28.9.2011).
- ”2-vuotiaan puhe”: <http://www.helistin.fi/keskustelu/viewtopic.php?t=33872> (10.10.2011).
- ”2-vuotiaan puhe”: <http://kaksplus.fi/keskustelu/lapsi-kasvaa/taaperot-1-2v/594932-2-vuotiaan-puhe/#post5778433> (27.9.2011).
- ”5kk ensimmäinen sana”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/3750511> (28.9.2011).
- ”EKA SANA”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/1694010> (28.9.2011).
- ”Ekat askeleet ja sanat?”: <http://kaksplus.fi/keskustelu/lapsi-kasvaa/taaperot-1-2v/777719-ekat-askeleet-ja-sanat/#post7481919> (27.9.2011).
- ”Etuajassako?”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/2083002> (28.9.2011).
- ”G: lapsen sanavarasto 1v 2kk - 1v 4kk”: <http://kaksplus.fi/keskustelu/lapsi-kasvaa/taaperot-1-2v/749904-g-lapsen-sanavarasto-1v-2kk-1v-4kk/#post7226363> (2.1.12).
- ”Gallupia puheen kehityksestä!”:
http://www.vauva.fi/keskustelut/alue/11/viestiketju/515296/gallupia_puheen_kehityksesta (28.9.2011).
- ”Jokeltelua?”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/1102407> (28.9.2011).
- ”Kauhistuttava kiljuminen”
<http://www.helistin.fi/keskustelu/viewtopic.php?t=15969&start=0&postdays=0&postorder=asc&highlight=&sid=7428eaf4b1ec4a93188b73dd2075890c> (28.9.2011).
- ”Kielen kehityksestä”:
http://www.vauva.fi/keskustelut/alue/11/viestiketju/633903/kielen_kehityksesta (28.9.2011).
- ”kovasti”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/3970918> (28.9.2011).
- ”Kuinka edistäisin 1-v. puheenkehitystä?”:
http://www.vauva.fi/keskustelut/alue/9/viestiketju/538458/kuinka_edistaisin_1v_puheenkehitysta (28.9.2011).
- ”kuinka monta sanaa teidän 1-1,5 v sanovat ?”:
<http://kaksplus.fi/keskustelu/lapsi-kasvaa/taaperot-1-2v/424089-kuinka-monta-sanaa-teidan-1-1-5-v/#post4054265> (27.9.2011).
- ”Kuinka paljon teillä noin 2vee puhuu?”:
http://www.vauva.fi/keskustelut/alue/11/viestiketju/123185/kuinka_paljon_teilla_noin2vee_puhuu (28.9.2011).

- ”Kuinka saada lapsi puhumaan?”: <http://kaksplus.fi/keskustelu/lapsi-kasvaa/taaperot-1-2v/1220032-kuinka-saada-lapsi-puhumaan/#post13226264> (27.9.2011).
- ”Lapsen puhe”: <http://kaksplus.fi/keskustelu/plussalaiset/aidit-30-40v/831098-lapsen-puhe/> (2.1.2012).
- ”Lapseni 2,5v eikä puhu”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/2878694> (28.9.2011).
- ”Lapsi 1,8 kk, puheen kehitys”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/1106270> (28.9.2011).
- ”lapsi ei puhu!”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/2486022> (28.9.2011).
- ”Lauseita?”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/1763705> (28.9.2011).
- ”meidän 2v2kk tyttö..”.: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/3064148> (28.9.2011).
- ”milloin eka sana”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/1304335> (28.9.2011).
- ”Milloin ensimmäinen sana?”: <http://www.helistin.fi/keskustelu/viewtopic.php?t=27332> (10.10.2011).
- ”Milloin lauseita?”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/7101814> (28.9.2011).
- ”milloin muilla on kuultu ensimmäinen sana?”: <http://kaksplus.fi/keskustelu/lapsi-kasvaa/taaperot-1-2v/875153-milloin-muilla-kuultu-ensimmainen-sana/#post8661344> (27.9.2011).
- ”millä voi”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/3705723> (28.9.2011).
- ”minkä ikäisenä lapsenne oppi kävelemään ja puhumaan?”: <http://kaksplus.fi/keskustelu/plussalaiset/mitas-nyt/1325668-minka-ikaisena-lapsenne-oppi-kavelemaan-ja-puhumaan/> (2.1.12).
- ”Minkä ikäisenä lapsenne ovat oppineet puhumaan?”: <http://kaksplus.fi/keskustelu/plussalaiset/mitas-nyt/1519672-minka-ikaisena-lapsenne-ovat-oppineet-puhumaan/#post17365312> (2.1.12).
- ”Minkä ikäisenä lapsenne ovat oppineet puhumaan?”: http://www.vauva.fi/keskustelut/alue/11/viestiketju/918233/minka_ikaisena_lapsenne_ovat_oppineet_puhumaan (28.9.2011).
- ”montako sanaa teidän 1v sanoo”: <http://kaksplus.fi/keskustelu/plussalaiset/mitas-nyt/1657996-montako-sanaa-teidan-1v-sanoo/sivu2.html> (10.10.2010).
- ”Muita puheliaita n 1v5kk?”: <http://kaksplus.fi/keskustelu/lapsi-kasvaa/taaperot-1-2v/1462949-muita-puheliaita-n-1v5kk/> (2.1.2012).
- ”Omat sanat asioille...”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/5871938> (28.9.2011).
- ”Onko muita 2 vuotiaita, jotka eivät puhu?”: <http://kaksplus.fi/keskustelu/lapsi-kasvaa/taaperot-1-2v/365887-onko-muita-2-vuotiaita-jotka-eivat-puhu/> (27.9.2011).
- ”Onko tämä totta lapsen puhumaan ja kävelemään oppimisesta.”: <http://kaksplus.fi/keskustelu/plussalaiset/mitas-nyt/1853722-onko-tama-totta-lapsen-puhumaan-ja-kavelemaan-oppimisesta/> (2.1.12).
- ”Onko täällä muita aikaisin puhumaan oppineiden vanhempia?”: <http://kaksplus.fi/keskustelu/lapsi-kasvaa/vauvat-0-12kk/973775-onko-taalla-muita-aikaisin-puhumaan-oppineiden-vanhempia/> (27.9.2011).
- ”poika 2 vuotta”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/8807281> (28.9.2011).
- ”poikani”: <http://keskustelu.suomi24.fi/node/6112654> (28.9.2011).
- ”Puheen kehityksestä: kuinka nopeasti uusia sanoja pitäisi tulla?”: <http://kaksplus.fi/keskustelu/plussalaiset/mitas-nyt/1910622-puheen-kehityksesta-kuinka-nopeasti-uusia-sanoja-pitaisi-tulla/sivu3.html> (10.10.2011).
- ”Puhumaan opettelu”: <http://www.helistin.fi/keskustelu/viewtopic.php?t=167> (28.9.2011).

”puhumaan oppiminen?”:

<http://kaksplus.fi/keskustelu/lapsi-kasvaa/leikki-ikaiset/277005-puhumaan-oppiminen/> (27.9.2011).

”Puhupas se paljon:”:

<http://keskustelu.suomi24.fi/node/6013000> (28.9.2011).

”Taaperoiden puheenkehitys”:

<http://kaksplus.fi/keskustelu/lapsi-kasvaa/taaperot-1-2v/99103-taaperoiden-puheenkehitys/> (2.1.2012).

”Taaperon puheenkehitys”:

<http://keskustelu.suomi24.fi/node/8212062> (28.9.2011).

”Vauva ei joteltele”:

<http://keskustelu.suomi24.fi/node/3469560> (katsottu 28.9.2011).

”Vauvalle lässyttämisestä”:

<http://www.helistin.fi/keskustelu/viewtopic.php?t=4278> (28.9.2011).

”Vauvan puhe”:

<http://keskustelu.suomi24.fi/node/5348007> (28.9.2011).

Tutkimuskirjallisuus

- AGHEYISI, REBECCA – FISHMAN, JOSHUA A. 1970: Language Attitude Studies. A Brief Survey of Methodological Approaches. *Anthropological Linguistics* 12: 5 s. 137–157.
- AGUIRRE, CARMEN 2003: Early verb development in one Spanish-speaking child. – Dagmar Bittner, Wolfgang Dressler & Marianne Kilant-Schoch (toim.), *Development of verb inflection in first language acquisition: a cross-linguistic perspective* s. 1–25. Studies on language acquisition 21. Berlin: Mouton de Gruyter.
- AKSU-KOÇ, AYHAN – KETREZ, NIHAN 2003: Early verbal morphology in Turkish: emergence of inflections. – Dagmar Bittner, Wolfgang Dressler & Marianne Kilant-Schoch (toim.), *Development of verb inflection in first language acquisition: a cross-linguistic perspective* s. 27–52. Studies on language acquisition 21. Berlin: Mouton de Gruyter.
- ALPIA, JOHANNA 2003: *Miun murre. Joensuulaisten lukiolaisten kotimurteentuntemuksesta*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopiston suomen kielen ja kulttuuritieteiden laitos.
- ARPO, ROBERT 2005: *Internetin keskustelukulttuurit. Tutkimus Internet-keskusteluryhmien viesteissä rakentuvista puhetavoista, tulkinnoista ja tulkinnan kehyksistä kommunikaatioyhteiskunnassa*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 39. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- ARVE, LAURA 2002: *Murtaen, sortaen vai juuret irti repien? Katsaus Jyväskylän yliopistoprosessien murreasenteisiin*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielen laitos.
- BATES, ELIZABETH – DALE, PHILIP – THAL, DONNA 1995: Individual Differences and their Implications for Theories of Language Development. – Paul Fletcher & Brian MacWhinney (toim.), *The Handbook of Child Language* s. 96–151. Oxford: Blackwell Publishing.
- BITTNER, DAGMAR 2003: The emergence of verb inflection in two German-speaking children. – Dagmar Bittner, Wolfgang Dressler & Marianne Kilant-Schoch (toim.), *Development of verb inflection in first language acquisition: a cross-linguistic perspective* s. 53–88. Studies on language acquisition 21. Berlin: Mouton de Gruyter.
- CLARK, EVE V. 1995: Later Lexical Development and Word Formation. – Paul Fletcher & Brian MacWhinney (toim.), *The Handbook of Child Language* s. 393–412. Oxford: Blackwell Publishing.
- 2003: *First Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- CRYSTAL, DAVID 2001: *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.

- DEPREZ, KAS – PERSOONS, YVES 1987: Attitude. – Ulrich Ammon, Norbert Dittmar & Klaus J. Mattheier (toim.), *Sociolinguistics 1. An International Handbook of the Science of Language and Society* s. 125–132. Berlin: Walter de Gruyter.
- FLETCHER, PAUL – MACWHINNEY BRIAN 1995 (toim.): *The Handbook of Child Language*. Oxford: Blackwell Publishing.
- GAGARINA, NATALIA 2003: The early verb development and demarcation of stages in three Russian-speaking children. – Dagmar Bitter, Wolfgang Dressler & Marianne Kilant-Schoch (toim.), *Development of verb inflection in first language acquisition: a cross-linguistic perspective* s. 131–169. Studies on language acquisition 21. Berlin: Mouton de Gruyter.
- GUSTAFSSON, MINNA 2005: *Nuorten asenteita suomen kieltä kohtaan*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- HAKULINEN, LAURI 1949: Lastenkieli, afasia ja yleiset äännelait. – *Virittäjä* 26 s. 327–328.
- HEINONEN, JAANA 2008: ”Nimi kertoo kaiken.” *Keskisuomalaisten henkilönnimiin liittyvät stereotyyppiat*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopiston suomen kielen ja kulttuuritieteiden laitos.
- HIETAVA, SANNI 2008: *Uvilalaisten koululaisten murteentuntemuksesta ja murreasenteista*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- HOLOPAINEN, SANNA 2003: *Savonlinnalaisnuorten murretietoisuus. Miten hyvin savonlinnalaisnuoret tunnistavat ympärillään puhutun murteen ja oman murteensa piirteitä?* Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopiston suomen kielen ja kulttuuritieteiden laitos.
- HONKIMÄKI, HERMANNI 2007: ”Kaikki mitä tästä klasista näkyy on mun maita!” *Lapualaisten opiskelijoiden murreasenteet*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- HYLKILÄ, JENNI 2005: *Hienoo suomee vai hienua suomia? Reisjärveläisnuorten havainnot ei, eä ja oa, öä -yhtymien edustuksesta kotimurteessaan*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopiston suomen kielen ja kulttuuritieteiden laitos.
- HYNÖNEN, EMMI 2008: Keskustelufoorumit – ajatuksenvaihtoa verkossa. – Sara Routarinne & Tuula Uusi-Hallila (toim.), *Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla* s. 186–190. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- IIVONEN, ANTTI 1993: Paradigmaattisia ja syntagmaattisia näkökohtia lapsen foneettis-fonologisessa kehityksessä. – Antti Iivonen, Anneli Lieko & Pirjo Korpilahti (toim.), *Lapsen normaali ja poikkeava kielen kehitys* s. 34–77. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 583. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1994: Foneettinen kirjoitus lapsen kielenkehityksen tutkimuksessa. – Kirsti Toivainen & Jorma Toivainen (toim.), *Ensikielenä suomalaiskieli* s. 13–21. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 46. Turku: Turun yliopiston offsetpaino.
- 1996: Syntagmaattisen kompleksisuuden lisääntyminen lapsen fonologiassa. – Kirsti Toivainen (toim.), *Suomalaiskielten omaksumista tutkimassa* s. 69–85. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen julkaisuja 53. Turku: Turun yliopisto.
- 1998: Lapsen sanaston fonotaktisesta kehityksestä. – Merja Karjalainen (toim.), *Kielen ituja. Ajankohtaista lapsenkielen tutkimuksesta* s. 6–21. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 10. Oulu: Oulun yliopisto.
- 2004: Lapsen ääntöelimistön normaali kehitys. – Sari Kunnari & Tuula Savinainen-Makkonen (toim.), *Mistä on pienten sanat tehty. Lasten äänteellinen kehitys* s. 24–30. Helsinki: WSOY.
- IIVONEN, ANTTI – LIEKO, ANNELI – KORPILAHTI, PIRJO 1993 (toim.): *Lapsen normaali ja poikkeava kielen kehitys*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 583. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- ITKONEN, TERHO 1977: Huomioita lapsen äänteistön kehityksestä. – *Virittäjä* 81 s. 279–308.
- JAKOBSON, ROMAN 1968 (1941): *Child Language, Aphasia and Language Universals*. Janua Linguarum series minor 72. The Hague: Mouton.
- JANTUNEN, ANU 2004: *Kansandialektologinen tutkimus punkaharjulaisten nuorten kielestä*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopiston suomen kielen ja kulttuuritieteiden laitos.
- JOHANSSON, IRENE 1994 (1988): *Varhaisen kielenkehityksen tukeminen*. [Språkutveckling hos handikappade barn.] Suom. Kaisa Launonen, Hilikka Puistolinna ja Sirkku Hildén. Helsinki: Hakapaino Oy.
- JORONEN, PIIA 2007: *Ärsyttävä kieli. Puhekieleen kohdistuvat affektiset kannanotot Ilta-Sanomien verkkokeskusteluissa*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopiston suomen kielen ja kulttuuritieteiden laitos.
- JUNTILA, JAAKKO 2007: *Jyväskyläläisten ja tarttolaisten yliopisto-opiskelijoiden kielellisistä asenteista*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- KANGASSALO, RAIJA 1995: *Mastering the Question. The Acquisition of Interrogative Clauses by Finnish-Speaking Children*. Upsala: Swedish Science Press.
- KANTOLUOTO, ANITA 2007: *Lahtelaisnuorten puhekieleen liittyviä asenteita*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos
- KARJALAINEN, MERJA 1996: "Täällä on hirviö, leikisti." *Kolmi- ja nelivuotiaiden päiväkotilasten keskustelujen tarkastelua aktien, puheenvuorojen, teemojen ja erityispiirteiden kannalta*. Oulu: Oulun yliopisto.
- 1998 (toim.): *Kielen ituja. Ajankohtaista lapsenkielen tutkimuksesta*. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 10. Oulu: Oulun yliopisto.
- KAUPPINEN, ANNELI 1998: *Puhekuviot, tilanteen ja rakenteen liitto. Tutkimus suomen kielen omaksumisesta ja suomen konditionaalista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 713. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KENT, RAY – MIOLO, GIULIANA 1995: *Phonetic Abilities in the First Year of Life*. – Paul Fletcher & Brian MacWhinney (toim.), *The Handbook of Child Language* s. 303–334. Oxford: Blackwell Publishing.
- KOHONEN, LEENA 2005: *Eteläkarjalaisnuoret murrehavaintojen tekijöinä*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopiston suomen kielen ja kulttuuritieteiden laitos
- KONTKANEN, LEA 2009: *Tutkimus ilomantsilaisten lukiolaisten murretietoisuudesta*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopiston suomen kielen ja kulttuuritieteiden laitos.
- KORPILAHTI, PIRJO 1993: Lausetulkinta lapsen mielen kuvastajana. – Antti Iivonen, Anneli Lieko & Pirjo Korpilahti (toim.), *Lapsen normaali ja poikkeava kielenkehitys* s. 99–126. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 583. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2004: Puheen havaitsemisen kehitys. – Sari Kunnari & Tuula Savinainen-Makkonen (toim.), *Mistä on pienten sanat tehty. Lapsen äänteellinen kehitys* s. 31–38. Helsinki: WSOY.
- KUNNARI, SARI 1998: Varhaisten sanojen määrällinen kehitys. – Merja Karjalainen (toim.), *Kielen ituja. Ajankohtaista lapsenkielen tutkimuksesta* s. 85–98. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 10. Oulu: Oulun yliopisto.
- KUNNARI, SARI – SAVINAINEN-MAKKONEN, TUULA 2004a (toim.): *Mistä on pienten sanat tehty. Lasten äänteellinen kehitys*. Helsinki: WSOY.
- 2004b: Puhemotoriikan hermostollinen perusta. – Sari Kunnari & Tuula Savinainen-Makkonen (toim.), *Mistä on pienten sanat tehty. Lasten äänteellinen kehitys* s. 39–47. Helsinki: WSOY.

- 2004c: Vuorovaikutus äänteellisen kehityksen edellytyksenä. – Sari Kunnari & Tuula Savinainen-Makkonen (toim.), *Mistä on pienten sanat tehty. Lasten äänteellinen kehitys* s. 48–52. Helsinki: WSOY.
- 2004d: Näkökulmia äänteelliseen kehitykseen. – Sari Kunnari & Tuula Savinainen-Makkonen (toim.), *Mistä on pienten sanat tehty. Lasten äänteellinen kehitys* s. 54–56. Helsinki: WSOY.
- 2004e: Jokeltelua edeltävä ääntely. – Sari Kunnari & Tuula Savinainen-Makkonen (toim.), *Mistä on pienten sanat tehty. Lasten äänteellinen kehitys* s. 58–59. Helsinki: WSOY.
- 2004f: Jokeltelu. – Sari Kunnari & Tuula Savinainen-Makkonen (toim.), *Mistä on pienten sanat tehty. Lasten äänteellinen kehitys* s. 60–61. Helsinki: WSOY.
- 2004g: Sanaston kehitys. – Sari Kunnari & Tuula Savinainen-Makkonen (toim.), *Mistä on pienten sanat tehty. Lasten äänteellinen kehitys* s. 68–73. Helsinki: WSOY.
- 2004h: Ensisanojen rakenteet. – Sari Kunnari & Tuula Savinainen-Makkonen (toim.), *Mistä on pienten sanat tehty. Lasten äänteellinen kehitys* s. 84–87. Helsinki: WSOY.
- 2004i: Systemaattisen kauden rajoitukset ja fonologiset prosessit. – Sari Kunnari & Tuula Savinainen-Makkonen (toim.), *Mistä on pienten sanat tehty. Lasten äänteellinen kehitys* s. 99–109. Helsinki: WSOY.
- 2004j: Fonologisen viimeistelyn kausi. – Sari Kunnari & Tuula Savinainen-Makkonen (toim.), *Mistä on pienten sanat tehty. Lasten äänteellinen kehitys* s. 110. Helsinki: WSOY.
- 2004k: Diagnosoinnin haasteita. – Sari Kunnari & Tuula Savinainen-Makkonen (toim.), *Mistä on pienten sanat tehty. Lasten äänteellinen kehitys* s. 150–154. Helsinki: WSOY.
- KUULA, ARJA 2006: *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- KÖNÖNEN, EERO 2007: *Pyhäselkäläisnuorten havainnot ja aikuisten sekä maalaisten ja kaupunkilaisten kielestä*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopiston suomen kielen ja kulttuuritieteiden laitos.
- LAAKSO, MARJA-LEENA 2004 (2003): Esikielellinen vuorovaikutus ja kommunikointi. – Tiina Siiskonen, Tuija Aro, Timo Ahonen & Ritva Ketonen (toim.), *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa* s. 20–47. Toinen painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- LAALO, KLAUS 1994: Kaksitavuvaihe lapsen kielen kehityksessä. – *Virittäjä* 98 s. 430–447.
- 1997: Alkukatsaus lapsenkielen esi- ja varhaismorfologiaan: lyhyen ja pitkän loppuvoikaalin sekä vartalonvaihteluiden ikonisuutta. – *Virittäjä* 101 s. 186–207.
- 1998: Välikatsaus lapsenkielen varhaismorfologiaan. – *Virittäjä* 102 s. 361–385.
- 1999: Ensisanosta ja esimorfologiasta varhaismorfologiaan: lapsen sijajärjestelmän ja verbintavutuksen alkuvaiheita. – *Virittäjä* 103 s. 354–377.
- 2003: Early verb development in Finnish: A preliminary approach to miniparadigms. – Dagmar Bittner, Wolfgang Dressler & Marianne Kilant-Schoch (toim.), *Development of verb inflection in first language acquisition: a cross-linguistic perspective* s. 323–350. *Studies on language acquisition* 21. Berlin: Mouton de Gruyter.
- 2010: *Lapsen varhaiskielioppi ja miniparadigmat*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1309. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAALO, KLAUS – KUNNARI, SARI 2004: Hoivakieli. – Sari Kunnari – Tuula Savinainen-Makkonen (toim.), *Mistä on pienten sanat tehty. Lapsen äänteellinen kehitys* s. 88–98. Helsinki: WSOY.
- LAHTINEN, LAURA 2010: *Alakoululaisten kirjoittajaminäkuvat ja heidän käsityksiään kielestä*. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, humanistinen osasto.

- LAUNONEN, KAISA 1993: Eleestä puheeseen. – Antti Iivonen, Anneli Lieko & Pirjo Korpilahti (toim.), *Lapsen normaali ja poikkeava kielenkehitys* s. 127–164. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 583. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEIPÄLÄ, SANNA 2000: *Haapajärviden murreasenteista*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- LEIWO, MATTI 1977: *Kielitieteellisiä näkökohtia viivästyneestä kielenkehityksestä*. *Studia philologica Jyväskyläläisiä* 10. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- 1986: *Lapsen kielen kehitys*. Toinen painos. Helsinki: Gaudeamus.
- LIEKO, ANNELI 1992: *The development of complex sentences. A case study of Finnish*. *Studia Fennica Linguistica* 3. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- 1993: Lauseyhdistysten kehitys. – Antti Iivonen, Anneli Lieko & Pirjo Korpilahti (toim.), *Lapsen normaali ja poikkeava kielenkehitys* s. 165–187. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 583. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1998: Lapsen äännejärjestelmän universaali kehitys ja suomalainen lapsi. – Merja Karjalainen (toim.), *Kielen ituja. Ajankohtaista lapsenkielen tutkimuksesta* s. 22–43. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 10. Oulu: Oulun yliopisto.
- LONKA, EILA 2004: Kuulovian vaikutus äänteelliseen kehitykseen. – Sari Kunnari & Tuula Savinainen-Makkonen (toim.), *Mistä on pienten sanat tehty. Lasten äänteellinen kehitys* s. 215–224. Helsinki: WSOY.
- LYYTINEN, PAULA 2004 (2003): Kielen kehityksen varhaisvaiheet. – Tiina Siiskonen, Tuija Aro, Timo Ahonen & Ritva Ketonen (toim.), *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa* s. 48–68. Toinen painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- LYYTINEN, PAULA – AHONEN, TIMO – EKLUND, KENNETH – LYYTINEN HEIKKI 2000 (toim.): *Ääntelyn ja motoriikan kehityksen seurantamenetelmä*. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti ja Jyväskylän yliopiston lapsitutkimuskeskus.
- MENN, LISE – STOEL-GAMMON, CAROL 1995: Phonological Development. – Paul Fletcher & Brian MacWhinney (toim.), *The Handbook of Child Language* s. 335–359. Oxford: Blackwell Publishing.
- MIELIKÄINEN, AILA 2005: Matkimuksista määritelmiin. Miten murteista puhutaan. *Sananjalka* 47, s. 98–118. Suomen Kielen Seuran vuosikirja 47. Turku: Suomen Kielen Seura.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2002: Suomalaisten murreasenteista. – Sirkka Saarinen (päätoim.), *Sananjalka* 44 s. 87–109. Suomen Kielen Seuran vuosikirja 44. Turku: Suomen Kielen Seura.
- NIEDZIELSKI, NANCY – PRESTON, DENNIS 2000: *Folk linguistics*. Trends in Linguistics. Studies and Monographs 122. Berlin: Mouton de Gruyter.
- NIEMELÄINEN, RAILI 2003: *Englantiin muuttaneiden suomalaisten suomenkielen käyttö ja kielelliset asenteet*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopiston suomen kielen ja kulttuuritieteiden laitos.
- NIEMI, JUSSI – NIEMI, SINIKKA 1985: Suomenkielisen lapsen morfosyntaksin ja sanaston kehityksestä. Tapaustutkimus. – *Virittäjä* 89 s. 152–172.
- NIEMINEN, PIRKKO 1991: *Äidin ja lapsen kommunikaatio ja lapsen kielen omaksuminen*. Acta Universitatis Tamperensis ser A, vol. 323. Tampere: Tampereen yliopisto.
- NIKKINEN-PIRACCINI, JENNI 2011: *Keskustelua hernekeitosta. Verkkokeskustelijoiden käsityksiä rajageminaatiosta*. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalaisugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- NUPPONEN, ANNE-MARIA 2011: *”Savon murre” savolaiskorvin. Kansa murteen havainnoijana*. Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 11. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

- NURKKALA, KIRSTI 1998: Varhaisvuorovaikutus ja keskustelunanalyysi. – Merja Karjalainen (toim.), *Kielen ituja. Ajankohtaista lapsenkielen tutkimuksesta* s. 204–232. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 10. Oulu: Oulun yliopisto.
- OJA, SALLA 2011: "Ei ihan sellasta vääntämistä". *Kangasniemeläisten nuorten murrekäsityksiä ja -asenteita*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- OJANSUU, HEIKKI 1908: Kansa murrehavaintojen tekijänä. – *Virittäjä* 12 s. 9–13.
- PALANDER, MARJATTA 2001: Kansan käsityksistä lingvistiikkaa. – *Virittäjä* 105 s. 147–151.
- 2005: Johdanto. – Marjatta Palander & Anne-Maria Nupponen (toim.), *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti* s. 9–14. *Studia Carelica Humanistica* 20. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- 2007: Alueellisen taustan vaikutus murrekäsityksiin. – *Virittäjä* 111 s. 24–55.
- 2011: *Itä- ja eteläsuomalaisten murrekäsitykset*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PALANDER, MARJATTA – NUPPONEN, ANNE-MARIA (toim.) 2005: *Monenlaiset karjalaiset. Suomen karjalaisten kielellinen identiteetti*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- PRESTON, DENNIS R. 1996: Whaddayaknow? The modes of folk linguistic awareness. *Language awareness* 5: 1, s. 40–74.
- 2002: Language with an Attitude. – J.K. Chambers, Peter Trudgill & Natalie Schilling-Estes (toim.), *The Handbook of Language Variation and Change* s. 40–66. Blackwell handbooks in linguistics. Oxford: Blackwell Publishing.
- PÄLLI, PEKKA 1999: Asenteet ja mielipiteet diskursiivisena toimintana. – Urho Määttä, Pekka Pälli & Matti K. Suojanen (toim.), *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta* s. 123–150. *Folia fennistica & Linguistica* 22. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- RIEPPONEN, NINA 2008: *Marjalan taajamanimistö asukkaiden näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopiston suomen kielen ja kulttuuritieteiden laitos.
- RIIONHEIMO, HELKA 1998: Acquisition of Finnish morphology: vowel lengthening in inflection (A case study). – Nordic Child Language Symposium: *Proceedings of the seventh nordic child language symposium* s. 265–269. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 13. Oulu: Oulun yliopisto.
- 2002a: Taivutusta yli sanaluokkarajojen. Itäsuomalaisen lapsen varhaisen taivutuskeinon lingvististä analyysia. – *Virittäjä* 106 s. 58–84.
- 2002b: Havaintoja itäsuomalaisen lapsen morfologisista poikkeamista: nominintaivutus. – *Virittäjä* 106 s. 104–113.
- 2002c: Havaintoja itäsuomalaisen lapsen morfologisista poikkeamista: verbintaivutus. – *Virittäjä* 106 s. 259–270
- 2002d: Havaintoja kahden itäsuomalaisen lapsen morfologisista poikkeamista: uudisjohdokset. – *Virittäjä* 106 s. 432–443.
- RIMPELÄINEN, JENNI 2011: *Paikannimen monet tarinat. Varkautelaisten kansanetymologisia tulkintoja kaupunkinsa ja sen lähialueiden paikannimistä*. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, humanistinen osasto.
- RÄISÄNEN, ALPO 1975: Havaintoja lastenkielestä. – *Virittäjä* 79 s. 251–264.
- RÖDSTAM, MONICA 1993: *Lapsen kehitys 0–3 vuotta*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- SAVINAINEN-MAKKONEN, TUULA 1998: Ensisanojen kauden fonologiaa. Tapaustutkimus. – Merja Karjalainen (toim.), *Kielen ituja. Ajankohtaista lapsenkielen tutkimuksesta* s.44–83. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 10. Oulu: Oulun yliopisto.
- SILVÉN, MAARIT – LAHTI, ANNA-LIISA – LAINE, PÄIVI – MCLAUGHLIN, JILL 1996: Varhaisesta vuorovaikutuksesta kielen hallintaan ja kiintymykseen. – Heikki Lyytinen & Paula Lyytinen (toim.), *Lapsi ja tutkimus* s. 89–96. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

- SURAKKA, MAIJA 2012: *Topiaksen tahtolausumien syntaktis-semanttinen kehitys 2½:n ja 3 ikävuoden välillä*. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, humanistinen osasto.
- TOIVAINEN, JORMA 1961: Lastenkieli ja äidinkieli. – *Virittäjä* 65 s. 305–310.
- 1980: *Inflectional affixes used by Finnish-speaking children aged 1–3 years*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1996a: Suomen kielen omaksuminen ja kielioppi. – Kirsti Toivainen (toim.), *Suomalaiskielten omaksumista tutkimassa* s. 46–53. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen julkaisuja 53. Turku: Turun yliopisto.
- 1996b: Lapsen kielenopetteluun lingvistiset lähtökohdat. – Kirsti Toivainen (toim.), *Suomalaiskielten omaksumista tutkimassa* s. 57–68. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen julkaisuja 53. Turku: Turun yliopisto.
- TOIVAINEN, KIRSTI 1996: Kielenomaksumisen tutkimisen historiaa. – Kirsti Toivainen (toim.), *Suomalaiskielten omaksumista tutkimassa* s. 11–37. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen julkaisuja 53. Turku: Turun yliopisto
- VAATTOVAARA, JOHANNA 2009: *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektii-visena paikkana ja murrealueena*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1224. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VAURAS, ILMARI 2006: *Kuvakirjoituksen jälleensyntymä – tunneikonit kirjoitetussa puhekielissä keskustelussa* ^__^. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- 2008: Tunneikonit verkkokeskusteluissa ?-) – Sara Routarinne & Tuula Uusi-Hallila (toim.), *Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla* s. 210–221. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VÄNTTILÄ, SIRKKA 1998: Suomenkielisten lasten uudisjohdokset ja Clarkin sananmuodostuksen periaatteet. – Merja Karjalainen (toim.), *Kielen ituja. Ajankohtaista lapsenkielen tutkimuksesta* s. 99–127. Suomen ja saamen kielen ja logopedian laitoksen julkaisuja 10. Oulu: Oulun yliopisto.
- ÖVERLUND, JOHANNA 1993: Vauvan kommunikaatiotaitojen kehitys – puheen oppimisen perusta. – Antti Iivonen, Anneli Lieko & Pirjo Korpilahti (toim.), *Lapsen normaali ja poikkeava kielenkehitys* s. 306–331. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 583. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Verkkolähteet

- Helistin.fi -verkkosivusto: <http://www.helistin.fi/> (10.10.2011).
- Kaksplus-lehden kotisivut: <http://kaksplus.fi/etusivu/> (11.10.2011).
- Suomi24:n verkkosivut: <http://www.suomi24.fi/> (10.10.2011).
- Vauva-lehden verkkosivut: <http://www.vauva.fi/> (10.10.2011).